DINICU GOLESCU

DE

GH. POPP

www.dacoromanica.ro

DINICU GOLESCU

www.dacoromanica.ro

Coperta colecției: *Cristea Müller*

www.dacoromanica.ro

GH. POPP

DINICU GOLESCU

EDITURA TINERETULUI

www.dacoromanica.ro

STRĂBUNII. PĂRINȚII. FRAȚII.

Originile familiei Golescu se pierd în negura veacurilor, reprezentanți ai ei — ostași, oameni politici, literați — putînd fi întîlniți încă din cele mai vechi timpuri, întrucît au participat la aproape toate evenimentele de seamă din frămîntata noastră istorie.

Dintre strămoșii lui Dinicu Golescu, primul, cunoscut pînă acum, este, precum atestă documentele vremii, pîrcălabul Baldovin din Goleşti. Acesta trăia în a doua jumătate a veacului al XV-lea şi în zilele învățatului voievod Neagoe Basarab (1512—1521).

Un Radu Golescu vistierul, apoi mare clucer, săvîrşeşte un act de vitejie ieşit din comun, salvînd, în anul 1534, vistieria domnească din mîna duşmanilor lui Radu-vodă. Este, de aceea, răsplătit, dăruindu-i-se mai multe sate pentru „a lui credincioasă şi dreaptă slujbă, întîmplată în bătălia cea dintîi cu Stroia Pribeagul, cînd ne biruise Stroia şi învinse oştile noastre...“ [1]

Feciorii clucerului Radu, Ivaşcu şi Albu, dovedesc aceeaşi bărbăție pe cîmpul de luptă ca şi tatăl lor, apă-

[1] *Archiva istorică a Românilor*, nr. 7 din 24 septembrie 1864.

www.dacoromanica.ro

rîndu-l cu propriile piepturi pe Alexandru-vodă în încleştarea pe care acesta o avuse, în 1574, cu Ion-vodă cel Cumplit, la vadul Rîmnei, lîngă satul Jilişte. În timpul asaltului nocturn al moldovenilor şi cazacilor, viaţa lui Alexandru-vodă, dornic să-l aşeze pe tronul Moldovei pe fratele său Petru Şchiopul, fusese în mare primejdie. Atunci, toţi „credincioşii" lui boieri l-au lăsat singur. Numai Albu şi Ivaşcu s-au întors cu suliţele spre vrăjmaşi „de au apărat capul" domniei sale, care, altfel, ar fi căzut în acel ceas de grea cumpănă. Din această sîngeroasă ciocnire, Ivaşcu iese rănit, iar Albu, în vîrstă de numai 23 de ani, cade pe cîmpul de luptă. Domnitorul, recunoscător, îi aduce trupul în ţară şi-l îngroapă cu multă cinste în mînăstirea Vieroşul, ctitorie a Goleştilor. Pe lespedea de pe mormînt, Albu este înfăţişat călare, cu buzduganul în mînă şi cu mantia în vînt. [1] În vîrful foişorului de la intrarea în conacul Goleştilor te întîmpină astăzi un simulacru de metal, ce-l reprezintă în acelaşi chip pe viteazul străbun al familiei.

Ivaşcu, care fusese doar rănit, devine mai apoi sfetnicul de taină al lui Alexandru-vodă şi, după un timp, al fiului acestuia, Mihnea, îndeplinind şi diverse misiuni diplomatice în Ardeal.

După stingerea lui Albu şi Ivaşcu, familia Goleştilor se perpetuează prin Brîncoveni şi apoi prin Leurdeni. O anume Vişa din Golești se mărită cu Stroie

[1] Elie Nicolescu, O *vizită la mînăstirea Vieroşul*, în *Revista Literatură şi artă română*, VIII (1904), pp. 122—123.

www.dacoromanica.ro

Leurdeanul, a cărui viață agitată este înregistrată de cronicile muntene contemporane. El se amestecă în luptele partidelor boierești din Țara Românească — existau în a doua jumătate a secolului al XVII-lea două grupări de boieri, cea a Cantacuzinilor și cea a Bălenilor — și este învinuit a fi autorul moral al uciderii bătrînului postelnic Constantin Cantacuzino. După alcătuitorul cronicii Cantacuzinilor, logofătul Stoica Ludescu, faptele s-ar fi petrecut în felul următor : Pe cînd Ghica-vodă se afla în tabăra turcească la asediul cetății Uivar (Neuhäusel), Stroie Leurdeanul, împreună cu Dumitrașco Cantacuzino și cu Doamna Maria a lui Grigoraşco Ghica-vodă au trimis cărți „cu pîră mare" împotriva lui Constantin Cantacuzino. La întoarcerea sa în țară, domnitorul, dînd crezare acuzațiilor, a ordonat îndată dorobanților să-l ridice pe postelnic noaptea „din așternut" și să-l ducă la mînăstirea Snagov. Aci, în sala de mese — denumită pe vremea aceea trapeză — postelnicul Constantin Cantacuzino a fost sugrumat. [1]

Cînd Cantacuzinii izbutesc să așeze în scaun un domn devotat lor, pe Antonie-vodă din Popești, îl duc pe Stroie în fața Divanului și-i probează vinovăția chiar cu niște răvașe scrise de mîna lui. Fiind osîndit, după pravilă, la decapitare, jupîneasa Elena, soția celui ucis, împreună cu fiii ei Șerban, Constantin, Mihai, Matei și Iordache, se roagă de domnitor să-l „iarte de moarte și să ia cinul

[1] *Letopisețul cantacuzinesc* în *Cronicari munteni*, Buc., E.P.L., 1961, vol. I, pp. 184—185.

www.dacoromanica.ro

călugăresc, că va da el seamă în faţa înfricoşatului judeţ". Stroie este călugărit sub numele de Silvestru la aceeaşi mînăstire Snagov, unde fusese asasinat postelnicul.[1]

Amestecul lui Stroie Leurdeanul în omorîrea întemeietorului familiei Cantacuzinilor este pus însă sub semnul îndoielii de autorul anonim al Letopiseţului Bălenilor, care surprinde şi o scenă hazlie din timpul călugăririi pîrîtului. Însuşi cronicarul a văzut cum l-au scos pe vornicul Stroie de la puşcărie şi „l-au dus la mînăstirea Snagovului, dar nu l-au omorît, ci fără voie l-au călugărit; că au şi strigat: «Doamne, doamne, fără voie îmi iaste». Şi cînd să-i puie numele: Silivestru, iar el zicea: «Nu Silvestru, ci Mahmet», ceea ce vădeşte înclinarea sa spre ironie".[2]

Cel călugărit cu sila îşi leapădă curînd rasa şi fuge din mînăstire, trecînd în Ţara Ungurească, de unde, auzind că marele vizir l-a înscăunat iarăşi domn pe Grigoraşco Ghica, pleacă în grabă la Adrianopol, „spuindu-şi patimile şi nevoile ce au tras".[3]

Sub Duca-vodă, care merge alături de turci cu oaste în Ţara Leşească, îl găsim pe acest strămoş îndepărtat al Goleştilor caimacam, adică locţiitor de domn.

În anul 1646, în zilele lui Matei Basarab, Stroie Leurdeanul, mare vistier, clădeşte, împreună cu jupîneasa sa,

[1] *Letopiseţul cantacuzinesc* în *Cronicari munteni*, Buc., E.P.L., 1961, vol. I, pp. 194—195.

[2] *Letopiseţul Bălenilor*, în op. cit., vol. cit., p. 406.

[3] Ibidem, p. 416.

www.dacoromanica.ro

Vişa, biserica din Goleşti, transformată azi în muzeu. Cum arăta atunci această operă arhitectonică putem afla din mărturiile arhidiaconului Paul din Alep, care l-a însoţit pe Macarie, patriarhul Antiohiei, în călătoria întreprinsă de acesta la mijlocul veacului al XVII-lea în Rusia, Moldova, Valahia, Asia Mică şi Siria. Plecînd din Tîrgovişte luni, 12 ianuarie 1660, Macarie şi ucenicul său au ajuns în comuna Goleşti, unde au văzut „o biserică cu două acoperişuri suprapuse, o biserică mare şi frumoasă, construită de logofăt în cinstea Sfintei Treimi, deasupra ei se ridică un turn, o construcţie solidă şi inaccesibilă".

Tot Stroie construieşte şi casele din Goleşti, refăcute de mai multe ori pînă în zilele noastre. Aceluiaşi Paul din Alep îi datorăm şi descrierea conacului medieval al Goleştilor, cu înfăţişare de cetate, unde a fost găzduit împreună cu patriarhul Macarie în anul 1660: „Palatul logofătului era un edificiu de o splendoare de necrezut, apărat de cîteva tunuri. Aci, noi am înnoptat, fiind primiţi cu o mare cinste, iar mai tîrziu ospătaţi cu o masă împărătească". [1]

Un fecior al lui Stroie Leurdeanul, Eustratie logofătul, se căsătoreşte cu Ilinca, fiica lui Nicolae Pătraşcu-vodă, nepoată, aşadar, a lui Mihai Viteazul.

[1] *The Travels of Macarius, Patriarh of Antioch: written by his attendant archeaon Paul of Aleppo in arabic*, II, Londra, 1836, pp. 323—324 *(Călătoriile Patriarhului Antiohiei, Macarie, descrise de însoţitorul său, arhidiaconul Paul din Alep, în limba arabă).*

www.dacoromanica.ro

Alt fiu al său, Matei, ia numele de Golescu. Acesta este tatăl spătarului Radu Golescu, care trăieşte pe vremea lui Constantin Brîncoveanu, a lui Ştefan Cantacuzino şi a lui Nicolae Mavrocordat. [1]

După ce turcii îl ridică pe Ştefan-vodă Cantacuzino şi pe învăţatul său tată, stolnicul Cantacuzino, şi-i ucid în chinuri la Ţarigrad, este numit domn în Ţara Românească Nicolae Mavrocordat, aflat pînă atunci pe tronul Moldovei. Pînă la sosirea lui în Bucureşti, ca să poarte de grijă ţării, numeşte patru caimacami, unul din aceştia fiind Radu Golescu.

Prin urcarea în scaun a lui Nicolae Mavrocordat se inaugura şirul domnilor fanarioţi, simpli funcţionari ai Porţii, sub care exploatarea avea să se înteţească în cele două principate. Radu Golescu devine conducătorul mişcării politice pentru scoaterea ţării de sub jugul secular al turcilor şi, în acest scop, cheamă ostaşi austrieci în ţară, adăpostindu-i la mînăstirea Vieroş şi apoi în conacul întărit de la Goleşti. Mavrocordat trimite soldaţi turci, tătari şi români să-i izgonească, dar aceştia „fiind închişi în curte, nu le putea strica nimic, nici putea să să bată cu ei". Neaflînd alt chip de a-i scoate din întăritură, tătarii dau foc caselor Golescului şi numai aşa sînt siliţi ostaşii împărăteşti să părăsească acele locuri. [2] Mai tîrziu,

[1] Radu Golescu figurează printre personajele secundare ale *Istoriei ieroglifice* a lui Dimitrie Cantemir sub nume de pasăre : Hîrăţul (Eretele). Vezi ediţia P. P. Panaitescu — Ion Verdeş, Buc., E.P.L., 1965, vol. I, p. 31.

[2] Radu Popescu, *Istoriile domnilor Ţării Rumâneşti*, în *Cronicari munteni*, vol. 1, Buc., E.P.L., 1961, p. 504.

www.dacoromanica.ro

spătarul Golescu îi scrie serdarului Barbu de peste Olt să pornească catanele spre Bucureşti, ca să-l ridice pe domnitor din scaun. La 14 noiembrie 1714, dis-de-dimineaţă, palatul domnesc este atacat. Spătarul Radu Golescu, logofătul Băleanu şi alţi boieri conspiratori, încinşi cu săbii şi cu pistoalele în mînă, ordonă seimenilor, ce erau de pază, să se predea, căci altfel vor pieri cu toţii. Mavrocordat este luat în captivitate şi dus cu „*pază tare*" la Cotroceni şi de aci, prin Tîrgovişte, la Sibiu, unde este dat în mîinile generalului împărătesc Steinville. [1]

Însuşi marele spătar Radu Golescu pleacă cu alţi delegaţi la Beci (Viena), unde obţine o audienţă la împăratul Austriei, pentru a-l determina să-i scoată pe turci din ţară cu armele şi să pună domn pe Iordache-beizadea, feciorul răposatului Şerban-vodă Cantacuzino.

În continuare, neamul Goleştilor este reprezentat prin una din fetele lui Radu Golescu, căsătorită cu polcovnicul Nicolae Ştirbei. Fiul acestora este marele ban Radu Golescu, tatăl lui Dinicu. S-a născut, cum se menţionează pe portretul său în ulei, la 3 (15) mai 1746. A fost rînd pe rînd vel logofăt, vornic al obştiriilor, mare vornic şi, din 1813, mare ban. Era om foarte bogat, atît prin averea moştenită, cît şi prin cea agonisită în timpul vieţii, după cum rezultă din testamentul său, întocmit la 2 februarie 1815 : „Eu din cele părinteşti nimic n-am prăpădit, ci încă am adăugat, încît poci zice că le-am

1 Ibidem, p. 507.

www.dacoromanica.ro

îndoit".[1] Poseda moşii în judeţele Dîmboviţa, Muscel şi Gorj, case în Bucureşti, vii întinse, o sticlărie în Dîmboviţa, cîteva mari prăvălii în Bucureşti la Curtea-Veche şi multe altele. Cu toate acestea, spre deosebire de alţi boieri, era însufleţit de sentimente umanitare : ajuta pe săraci şi elibera chiar ţigani robi, ale căror servicii le preţuia. Unei ţigănci, pe nume Rada, pe care nu a cunoscut-o cu „lucru de un ban să-i fure, cum şi la boalele [lui] [l]-au căutat mai mult decît o romîncă", îi lasă prin testament 1 000 de taleri şi hotărăşte să i se clădească o casă. Mai mult încă : pe moşia de la Goleşti întemeiază o şcoală pentru „învăţătura copiilor satului în limba românească", una din primele de acest fel din Valahia.

De altminteri, tatăl lui Dinicu Golescu fusese printre iniţiatorii unui fel de *Academie* cu program iluminist, *Societatea filosofească a neamului rumânesc în mare principatul Ardealului.* Scopul imediat al acestei societăţi ar fi fost editarea unui periodic bisăptămînal, *Vestiri filosofeşti şi moraliceşti,* ce urma să fie răspîndit în ţările române.[2]

Radu Golescu şi soţia sa, Zoiţa, au avut patru copii. Singura lor fiică, Ana, se va mărita cu banul Mihail Racoviţă. Nicolae (Nae), zis şi Deli-Aga, va fi mare vornic

[1] *Diata* lui Radu Golescu este reprodusă de Nerva Hodoş în introducere la Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele,* Buc., 1910, pp. XXIII—XXIX.

[2] Lucian Blaga, *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea,* Buc., Ed. Ştiinţifică, 1966, pp. 207—208.

www.dacoromanica.ro

şi va face parte din delegaţia boierilor care vor merge la 1822 în misiune diplomatică la Constantinopol pentru a cere domn pămîntean. Moare la 14 noiembrie 1829 „de o boală de cîteva zile, pricinuită de patima emoroidelor". [1] Gheorghe (Iordache) Golescu va fi scriitor şi militant pentru renaşterea politică şi culturală a ţării sale. S-a născut, pare-se, pe la 1770 şi a avut multe preocupări asemănătoare cu ale fratelui său mai mic, Dinicu. A existat, de altfel, şi o influenţă reciprocă în activitatea lor, ca şi o conlucrare rodnică pe tărîm politic şi cultural. Datorită pregătirii sale remarcabile, este numit, încă din 1803, mare stolnic, iar în vremea domniei lui Caragea-vodă ocupă înaltele dregătorii de mare vornic şi de efor al şcolilor.

Cînd, în anul 1817, Caragea-vodă doreşte să se întocmească un nou regulament al şcolilor, se constituie o comisie din care face parte şi Iordache Golescu. În noul regulament se prevedea înfiinţarea unei şcoli româneşti pe lîngă biserica Sfîntul Gheorghe, precum şi întemeierea de şcoli în limba naţională în toate oraşele din cele 12 judeţe existente pe atunci în Ţara Românească. Anaforaua membrilor comisiei este întărită de domn şi astfel, prin stăruinţele, mai ales, ale lui Iordache Golescu, se pun temeliile primei şcoli superioare în limba română, aceea a lui Gheorghe Lazăr. Recunoştinţa pentru fundarea acestei şcoli în limba ţării şi-o va arăta dascălul ardelean într-un emoţionant apel lansat pentru subscriere la publi-

[1] *Curierul rumânesc*, din 15 noiembrie 1829.

www.dacoromanica.ro

carea unui curs de matematică, unde îl va menționa printre cei care-l ajutase mai din plin și pe Iordache Golescu, „străşnic iubitor de muze".[1]

De la Iordache Golescu a rămas o operă întinsă și variată, el avînd preocupări multiple: de dramaturg și moralist, de gramatician, lexicograf și folclorist.

Comediile sale circulau în manuscris sub titlul generic de: *Istoria Țării Rumânești. Starea Țării Rumânești pe vremea străinilor și a pământenilor.* Ele înfățișau, cu mijloacele pamfletului, aspecte sociale din vremea ultimilor domnitori fanarioți, a lui Grigore Dimitrie Ghica și a domnilor regulamentari.

Scrierile sale morale și le-a grupat într-o *Cărticică cuprinzătoare de cuvintele ce am auzit de la însuș[i] cugetul meu.* Aceste *cuvinte* reprezintă, în fond, niște disertații sau dialoguri pe teme filosofico-morale, cuprinzînd idei filosofice din operele învățaților greci și ale celor francezi din „secolul luminilor" (al XVIII-lea).

El a întocmit și două lucrări cu caracter lingvistic: *Gramatica* sau, cu titlul exact și mai modest, *Băgări de seamă asupra canoanelor grămăticești,* singura lucrare imprimată în timpul vieții sale, la 1840, în tipografia lui Ion Eliade Rădulescu, și un dicționar intitulat *Condica limbii rumânești.*

O lucrare valoroasă, ce a atras atenția învățaților încă din secolul trecut, este culegerea de proverbe, cugetări și

[1] Apelul este reprodus în *Antologia gîndirii românești în secolele XV—XIX*, Buc., 1967, Ed. Politică, vol. I, pp. 171—172.

www.dacoromanica.ro

istorioare, intitulată *Pilde, povățuiri i cuvinte adevărate și povești...*

Adevărată comoară a înțelepciunii populare, această carte a fost studiată pentru întîia oară de filologul ieșan Alexandru Lambrior.[1] Mihai Eminescu a reținut din ea unele strigături pe care le-a utilizat, cizelîndu-le, în opera sa poetică. Din aceste *Pilde...* Iuliu A. Zane a preluat un bogat material, incluzîndu-l în al VIII-lea și al IX-lea volum al monumentalei colecții *Proverbele românilor*, apărută în anii 1895—1903.

Iordache Golescu a tălmăcit diferite cărți din limba franceză în greaca modernă, fapt care atestă nu numai preferințele lui personale, ci și ale societății vremii. Printre aceste traduceri se află romanul idilic *Paul et Virginie* al lui Bernardin de Saint-Pierre ; *Le temple de Gnide, Chephise et l'Amour* și *Arsace et Ismenie* — toate ale lui Montesquieu. Aceste tălmăciri, strînse în volum în anul 1817, urmau să vadă lumina tiparului cu cheltuiala tatălui său. Dar moartea neașteptată a acestuia împiedică realizarea scopului propus.

El dă și o versiune în limba greacă din *Les lettres persanes*, una din cele mai însemnate scrieri ale autorului său preferat.

Prețuitor și cunoscător profund al limbii materne, Iordache Golescu și-a exersat condeiul și în transpunerea unor opere în românește, păstrîndu-se pînă azi două în-

[1] Vezi *Convorbiri literare* din 1 mai 1874.

www.dacoromanica.ro

cercări de acest fel. Una este celebra carte grecească *Engolpion de aur*, în traducere românească, neterminată, purtînd titlul *Icoana lui Chevit*, şi alta, *Iliada* lui Homer, din care s-a încumetat să tălmăcească, în versuri rimate, primele 200 de stihuri ale Cîntului I.

De asemenea, a alcătuit şi un *Atlas de tabele geografice*, în greceşte, tipărit la Viena în anul 1800, la care anexează o hartă parţială a Valahiei.

Privită în ansamblu, activitatea politică şi culturală a lui Iordache Golescu este a unui iluminist şi a unui om cu dragoste de ţară, care a luptat, în primele decenii ale veacului trecut, şi cu arma scrisului şi cu fapta împotriva abuzurilor feudale, pentru îmbunătăţirea situaţiei ţăranilor valahi, pentru luminarea, prin şcoală, a poporului, pentru propăşirea patriei sale.

Evenimentele revoluţionare din 1848 îl găsesc bătrîn şi bolnav. Îndreptîndu-se spre Mehadia, pentru băi, moare pe drum, la Orşova, în august 1848, de unde este adus ulterior şi reînhumat la biserica din satul natal.

Din cei 23 de copii, cîţi a avut, i-au trăit numai şase, cel mai cunoscut fiind Alexandru Golescu (Arăpilă), prieten şi colaborator apropiat al lui Nicolae Bălcescu.

*

* * *

Un sentiment de justificată mîndrie patriotică trebuie să fi încolţit de timpuriu în conştiinţa lui Dinicu Golescu, aflînd din tradiţiile orale, transmise din generaţie

 www.dacoromanica.ro

în generaţie, despre faptele de vitejie ale înaintaşilor săi, despre rolul pe care l-au avut în lupta pentru dobîndirea libertăţii naţionale.

Va moşteni de la tatăl său — în afara averii materiale — mai ales compasiunea pentru cei umili şi năpăstuiţi, de care acela fusese animat toată viaţa.

Scrierile originale sau tălmăcite ale fratelui său mai vîrstnic, Iordache, vor exercita o influenţă binefăcătoare asupra gîndirii sale politice.

www.dacoromanica.ro

DINICU GOLESCU — MARE DREGĂTOR AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI

În Goleşti, veche aşezare strămoşească, se năştea la 7/19 februarie 1777, Constantin (Dinicu) Golescu, fiul cel mai mic al banului Radu Golescu, cum rezultă dintr-o însemnare autografă de pe un portret al său, păstrat, în original, la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România.

Studiile le-a început în casa părintească împreună cu ceilalţi fraţi ai săi şi sub îndrumarea unor dascăli anume tocmiţi.

Făcînd parte dintre boierii „apreţuitori ai învăţăturii", Radu Golescu acorda o mare atenţie instruirii feciorilor săi. Printre profesorii angajaţi de el se aflau specialişti în elină, latină, italiană şi franceză. [1] La dispoziţia copiilor se găsea întreaga sa bibliotecă, plină de manuale greceşti în manuscris. Din conţinutul puţinelor cărţi conservate (o geografie, o mitologie, un compendiu de istorie universală, o aritmetică, o geometrie, o pravilă, o istorie a

[1] Vezi Eliade Rădulescu, *Echilibrul între antiteze*, ediţia Petre V. Haneş, Buc., 1916, vol. I, p. 132.

www.dacoromanica.ro

bisericii de Apus şi de Răsărit şi o antologie a poeţilor greci, clasici ai antichităţii) cuprinzînd pagini din Hesiod, Teocrit, Anacreon, Pindar, Aristofan etc.[1] ne putem forma totuşi o idee despre cunoştinţele timpurii căpătate de Dinicu Golescu acasă.

Cultura şi-a completat-o la Academia grecească din Bucureşti sub conducerea unor profesori eruditi.

Această înaltă şcoală fusese întemeiată în anul 1679 de Şerban-vodă Cantacuzino, la îndemnul eruditului său frate, stolnicul Constantin Cantacuzino. Ea funcţiona în chiliile mînăstirii Sf. Sava. Voievodul Alexandru Ipsilanti reorganizează, prin hrisovul său din ianuarie 1776, Academia, creîndu-i condiţii materiale mai bune, ceea ce a permis şi sporirea numărului profesorilor de la doi la nouă: doi pentru gramatică, doi pentru matematici, astronomie şi istorie, unul pentru fizică, unul pentru teologie şi trei pentru limbile: latină, franceză şi italiană.

Se pretindea ca fizica să se predea în limba greacă, „urmînd lui Aristotel şi comentatorilor lui", matematicile fie în greacă, fie în limba latină, franceză sau italiană.

Planul de învăţămînt era următorul: elevii începători studiau trei ani numai gramatica şi erau introduşi apoi în studiul limbii latine, după care urmau alţi trei ani de însuşire a limbilor greacă şi latină, predîndu-li-se cei mai

[1] Cf. N. Bănescu, *Viaţa şi scrierile marelui vornic Iordache Golescu*, Buc., 1910, pp. 11—12.

www.dacoromanica.ro

feriumiți scriitori antici. În ultimii 3 ani, elevii făceau exerciții de poetică și retorică în greacă și latină și studiau morala lui Aristotel, învățînd, după-amiaza, limbile italiană și franceză.

După acești 9 ani de studii se putea trece „la ascultarea științelor universitare", cu durata de trei ani, în care timp se țineau prelegeri de aritmetică și geometrie, istorie și istoria geografiei, de filosofie aristotelică și astronomie.

Prin același înalt hrisov se statornicea înființarea unei biblioteci, conduse de un „funcționar credincios", spre folosul elevilor și al studenților din școală. [1]

În vremea în care studia aici Dinicu Golescu, conducerea școlii o avea eruditul Lambru Fotiades, comentator subtil al textelor autorilor greci. Matematicile erau predate de Constantin Vardalah, doctor în medicină, alcătuitorul unui manual de fizică, destinat anume studenților săi, iar Ștefan Comită, editorul unei enciclopedii necesare școlilor grecești, preda etica.

Mulți dintre cei care profesau la Academie erau adepți ai filosofiei luminilor și tălmăciseră ei înșiși, pentru nevoile școlii, operele filosofilor iluminiști din Apus. Astfel, logica era studiată după tratatul lui Condillac în traducerea lui Daniil Philippide (1801); N. Varcossi tradusese *Logica*, după Baumeister, popularizatorul filosofiei lui Cristian Wolff; etica era studiată după Heineccius, filosof din școala lui Wolff, în traducerea lui Gr. Brîn-

[1] V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800—1864*, tom IV, Buc., 1901, pp. 66—71.

www.dacoromanica.ro

coveanu ; *Psihologia logică* (raţională) fusese tradusă de Al. Psalida după Wolff (Viena, 1795) etc.[1]

Dinicu Golescu s-a format, deci, în timpul studiilor, mai cu seamă la izvoarele filosofiei iluministe austriece, al cărei reprezentant autorizat a fost Cristian Wolff. Iluminismul austriac a estompat, însă, substanţial, trăsăturile revoluţionare ale iluminismului de tip clasic francez, fiind în esenţă de natură reformistă. Putem determina astfel unul din factorii ideologici care au contribuit la conturarea gîndirii sale politice.

Pentru a explica însă atitudinea sa critică faţă de regimul iobăgist din Ţara Românească, atitudine vizibilă în *Insemnare a călătoriii mele,* trebuie să avem în vedere şi însuşirea de către Dinicu Golescu a ideilor cuprinse în operele filosofilor iluminişti francezi.

În adevăr, există numeroase ştiri documentare care atestă răspîndirea pe teritoriul nostru a scrierilor principalilor gînditori iluminişti din Franţa, fie în original, fie în traducere greacă sau chiar română.

Însăşi *Marea Enciclopedie Franceză* era binecunoscută la noi. Episcopul Rîmnicului, Chesarie, dorea s-o consulte, cerînd, în mod expres, printr-o scrisoare din 15 iunie 1778, să i se cumpere de la Sibiu sau de la Viena „*o carte ce să numeşte sfranţozeşte Dictionnaire encyclopédique, adică Lexicon, care ieste despărţit în multe to-*

[1] Cf. *Istoria gîndirii sociale şi filosofice în România,* Buc., 1964, Editura Academiei R.S.R., p. 116.

www.dacoromanica.ro

muri, unde să coprinde toate învățăturile și toate științele cu alfaviton". [1]

Chiar domnitorul Constantin Ipsilanti achiziționează, în anul 1802, cu 300 de franci, un exemplar al Enciclopediei. [2]

De la francezul Carra, peregrin prin țările noastre la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, știm că operele lui Voltaire, de pildă, erau citite în original de unii dintre boierii tineri cu vederi înaintate : „*Prințul și mai mulți boieri ai țării au chiar cărți în această limbă. Operele d-lui Voltaire se găsesc în mîinile cîtorva tineri boieri și gustul autorilor francezi ar fi astăzi un obiect de comerț în aceste locuri, dacă patriarhul Constantinopolului n-ar fi amenințat cu mînia cerului pe toți acei care citesc cărți catolice romane și, îndeosebi, acele ale d-lui Voltaire*". [3]

Operele lui Voltaire sînt traduse de timpuriu și în limba română. Primele lucrări în versiune românească datează din anul 1772 și titlul lor sună astfel : *Toaca împăraților (Le Tocsin des rois aux souverains de l'Europe)* și *Tălmăcire a facerii lui Ioan Plokov, sfetnicul lui Olsteinii la pricinele ceste de acum* (Traduction du poème de Jean Plokof, conseiller de Holstein, sur les affaires présents). În anul 1792, se traduce și una din cele mai

[1] N. Iorga, *Contribuții la istoria literaturii române în veacul al XVIII-lea și al XIX-lea*, Buc., 1906, p. 11.

[2] Hurmuzachi, *Documente*, vol. II, suplementul I, 1885, p. 249.

[3] Carra, *Histoire de la Moldavie et de la Valachie*, Iași, 1777, p. 219.

www.dacoromanica.ro

însemnate opere ale lui Voltaire, *Histoire de Charles XII.*[1]

De un succes deosebit s-au bucurat la noi piesele lui Voltaire, care figurau permanent în repertoriul teatrului grecesc din Bucureşti. Pe această scenă s-au jucat, în aplauzele entuziaste ale spectatorilor, *Brutus, Moartea lui Cesar, Meropa* etc.

Din J. J. Rousseau s-au tradus la începutul secolului al XIX-lea, în limba greacă, *Discursul asupra originii şi apariţiei inegalităţii* şi *Contractul social.*[2]

Dovada peremptorie că Dinicu Golescu a cunoscut şi tezele iluminiştilor francezi o constituie însă activitatea de tălmăcitor din limba franceză a fratelui său Iordache. Cum s-a mai arătat, acesta a transpus în versiune greacă una din operele capitale ale primului iluminist francez: *Les lettres persanes.* Este mai mult ca sigur că marele logofăt a citit primul în manuscris tălmăcirea aceasta, luînd cunoştinţă de concepţiile înaintate ale lui Montesquieu, din vigurosul său pamflet politic. Lectura acestei cărţi, în care „guvernul şi religia erau tratate pentru întîia oară, fără menajamente" — după expresia lui Voltaire — şi-a lăsat amprenta ei adîncă în „cugetul" lui Dinicu Golescu şi multe din ideile lui Montesquieu, vehi-

[1] Cf. Al. Piru, *Literatura română veche*, Buc., 1962, E.P.L., pp. 541—542.

[2] D. Popovici, *La Littérature Roumaine à l'Époque des Lumières*, Sibiu, 1945, p. 97.

www.dacoromanica.ro

culate în *Scrisori persane*, le vom regăsi, într-o anumită formă, în opera sa.

De asemenea, micul roman al lui Montesquieu, *Histoire orientale ou Arsace et Isménie* [1], unde se zugrăveşte, sub trăsăturile lui Arsace, portretul monarhului luminat, trebuie să fi exercitat o înrîurire deosebită asupra scriitorului de care ne ocupăm, deoarece în *Însemnarea* sa de mai tîrziu îl vom afla preocupat de problema cîrmuirii înţelepte a popoarelor.

În acelaşi sens pledează şi elogiul pe care îl va adresa mai tîrziu Dinicu Golescu lui Jean Jacques Rousseau, cel mai radical dintre iluminiştii francezi. Trecînd în anul 1826 prin oraşul Geneva, călătorul român vizitează casa în care s-a născut teoreticianul contractului social, considerîndu-l binefăcător al noroadelor şi prevestind că atîta timp cît va exista strada ce-i poartă numele „oamenii tot vor alerga să-i vadă lăcaşul întru care s-au născut, cu care să măreşte şi să înmulţeşte slava lui. [2]

Cercetînd cu atenţie cuprinsul jurnalului său de călătorie şi al traducerilor ce-i aparţin, ne putem întregi ima-

[1] Romanul a fost tradus în greceşte de Iordache Golescu încă înainte de 1817.

[2] Vezi : *Însemnare a călătoriii mele*, ediţia Gh. Popp, Buc., E.P.L. B.P.T., 1964, p. 181.

— Cît de profundă era influenţa iluminismului francez în Principatele Române o dovedeşte şi reacţia înverşunată a sultanului, care dă poruncă patriarhului să condamne ideile ateiste şi revoluţionare şi sileşte pe domnitori să ia măsuri pentru a împiedica pătrunderea

www.dacoromanica.ro

ginea despre cunoştinţele scriitorului nostru. Îşi însuşise destul de bine limba greacă, veche şi modernă, căci dă două traduceri din această limbă : *Adunare de pilde...* şi *Elementuri de filosofie morală*. Ştia relativ bine franceza şi italiana, cum o probează mulţimea neologismelor de origine latino-romanică din *Însemnarea* sa. [1]

Îi era familiară mitologia. Textele filosofilor şi istoricilor antici îi erau bine cunoscute, precum şi operele vestiţilor moralişti ai lumii. În opera lui originală sau tradusă găsim dese referiri cu privire la marii bărbaţi politici din toate vremurile. Din literatura artistică îi erau apropiaţi, mai ales, clasicii greci, dar şi cei francezi. Este mai puţin iniţiat în arte. Studiase bine istoria patriei sale — dovadă este *Istoria prescurtată a ţării*, pe care o va elabora şi o va anexa la *Harta statistică a Ţării Rumâ-*

acestor idei în ţările lor. Astfel, cînd librarul Markides Puliu încearcă să aducă în Bucureşti un transport de cărţi franceze, domnitorul dă ordin să fie expulzat pentru a nu corupe pe supuşii săi prin răspîndirea acestor scrieri. Spiritul filosofic francez şi, mai ales, ideile lui Voltaire sînt combătute de Patriarhia ecumenică prin două cărţi polemice : *Apologhia creştinească* a teologului Atanasie din Paros, publicată şi în limba română, şi *Învăţătura părintească*, atribuită lui Antim al Ierusalimului, tradusă, de asemenea, în limba noastră. — Vezi studiul Ariadnei Comariano, *Spiritul filosofic şi revoluţionar francez...*, Buc., 1941.

[1] Cf. Aurel Nicolaescu, *Observaţii asupra neologismelor* din *Însemnare a călătoriei mele* a lui Dinicu Golescu, în *Contribuţii la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, vol. II, Buc., 1958, Ed. Academiei R.S.R., pp. 5—53.

www.dacoromanica.ro

neşti. Opera filosofilor iluminişti îi este, de asemenea, cunoscută.

Se configurează, astfel, personalitatea spirituală complexă a lui Dinicu Golescu, care posedă cunoştinţe temeinice în domeniul culturii clasice şi al disciplinelor umaniste, ca şi în cel al altor ştiinţe: fizica, matematica, astronomia, geografia etc.

Totodată, stabilirea circumstanţelor în care s-a exercitat înrîurirea filosofilor iluminişti asupra lui Dinicu Golescu este de natură să faciliteze interpretarea ideilor progresiste prezente în jurnalul său de călătorie şi înţelegerea activităţii sale din anii 1826—1830.

După absolvirea Academiei greceşti i se îngăduie şi lui Dinicu Golescu să-şi aleagă „viaţa ce voieşte sau bisericească sau politicească", cum glăsuieşte hrisovul domnesc al lui Alexandru Ipsilante. El preferă slujbele politice.

Iată-l, aşadar, urcînd treptele ierarhiei feudale nu pe rînd, aşa cum va considera mai tîrziu că ar fi fost „orînduiala sfîntă", ci devenind dintr-o dată ispravnic al judeţului Muscel, numai fiindcă era fiu „din nobleţe" şi domnul avea „trebuinţă" de părintele său. Era pătruns totuşi de sentimentul răspunderii şi era cuprins de un adevărat „cutremur", cînd se gîndea că „ispravnicul trebuie să aibă multe cunoştinţe, neavînd prea mare deosebire de un domnitor". Întîmplîndu-se odată să se prezinte într-o singură zi 20 de moşneni pentru a le cerceta înscrisurile de sute de ani şi a hotărî care jeluitor are dreptate

www.dacoromanica.ro

şi cît pămînt i se cuvine să stăpînească, noul ispravnic îşi blestemă „ceasul" în care a primit această dregătorie.[1]

Din păcate, vremile tulburi nu ne îngăduie să reconstituim întocmai această parte a biografiei lui Dinicu Golescu, epoca 1800—1821. Instabilitatea domnilor, disensiunile dintre boieri, ocupaţiile străine, incursiunile bandelor turceşti contribuiau la starea de nesiguranţă a locuitorilor. El însuşi mărturiseşte că în decurs de 24 de ani a fost nevoit să fugă peste graniţă nu mai puţin de 4 ori „din pricina nestatorniciii".[2]

Astfel, în anul 1802, se refugiază, ca şi alţi boieri, peste munţi, în Ardeal, de frica lui Pazvantoglu, un paşă răzvrătit contra sultanului, care, după ce băgase groaza în locuitorii Olteniei, se îndrepta acum spre Capitala ţării.

Pribegii se adresează de la Braşov cînd Austriei, cînd Rusiei pentru a le cere protecţia. În acest moment, unii boieri îşi îndreaptă privirile spre Franţa, care, după părerea lor, ar fi fost singura putere dezinteresată, capabilă a ne garanta existenţa naţională.

Acum, după afirmaţiile unor istorici şi biografi ai scriitorului nostru, dregătorii valahi, cărora li se alătură şi cei moldavi, trimit o solie în Franţa, la Napoleon Bonaparte, pentru a-i cere protecţia în „favoarea Principatelor" şi a le aproba să se constituie în republică.

[1] Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriii mele*, ediţia Gh. Popp, Buc., E.P.L., B.P.T., 1964, p. 87.

[2] Ibidem, p. 168.

www.dacoromanica.ro

Într-o reuniune, ţinută în palatul prinţului Ghica, se hotărăşte să plece la Paris Nicolae Dudescu, pentru a crea o opinie favorabilă ţării noastre.

Deoarece trimisul valah nu dăduse nici un semn de viaţă mai multe luni de zile, boierii, cuprinşi de nelinişte, se decid să trimită pe tînărul Dinicu Golescu cu sarcina de a-l descoperi pe Dudescu şi a informa asupra intenţiilor guvernului francez. Din Paris, Dinicu reînvie nădejdiile celor din ţară, înştiinţîndu-i că Dudescu atrăsese atenţia cercurilor influente din jurul primului consul Napoleon şi cîştigase amiciţia unor femei celebre ca Madame de Staël şi Madame Récamier, cărora le oferea cu eleganţă şi discreţie bijuterii rare. De asemenea, îşi asigurase bunăvoinţa generalului Poniatowski, care îl determinase pe Napoleon să dea instrucţiuni ambasadorului francez de la Constantinopol ca în Valahia să fie numit un domn pămîntean, Alexandru Şuţu.

În legătură cu această împrejurare circula în veacul trecut o spirituală anecdotă. Zice-se că Dudescu ajuns în faţa lui Napoleon ar fi fost întrebat de acesta : «Cine este cel mai mare nebun în Valahia ?» Ştiind insuficient franţuzeşte, Dudescu a crezut că a fost întrebat cine este cel mai bogat. Şi a răspuns : «Eu !», promiţîndu-i că i-o va dovedi curînd. Într-adevăr, boierul valah închiriază un castel lîngă Versailles, presară un strat gros de zahăr pe drum şi, într-o sanie cu patru cai, aduce pe Napoleon cu suita sa la masă într-o superbă zi de vară. La desert,

www.dacoromanica.ro

Napoleon ar fi exclamat : «Adevărat că tu eşti cel mai mare nebun ! [1]»

După un prim contact cu Occidentul, Golescu revine la Braşov şi, de aci, în ţară.

În anul 1804, pe cînd avea 27 de ani, el se căsătoreşte cu Zoe Farfara, născută în 1792, pe care o alesese ca soţie pentru frumuseţea şi distincţia ei naturală.

În vremea lui Alexandru Dimitrie Ghica, Zoe era o femeie modernă, „une dame élégante", prezentă la toate balurile Curţii domneşti, unde năzuia să fie „aussi jolie que possible".

I se dusese vestea, însă, că este şi o excelentă administratoare a gospodăriei şi a moşiei soţului ei. Se spunea adesea : «ce face Goleasca nu mai desface nimeni».

Cam în perioada anilor 1811—1812, Dinicu Golescu — acum vel-agă — cumpără o veche clădire de pe podul Mogoşoaiei, ce aparţinuse mai de mult unui boier Colfescu, amestecat în uciderea învăţatului mitropolit Antim Ivireanul. Casa — situată pe locul actualului Palat al Republicii — este transformată în una din cele mai frumoase locuinţe ale Bucureştilor de altădată. Încăperile erau spaţioase şi salonul atît de mare, încît banul Radu Golescu, intrînd pentru întîia oară acolo, ar fi exclamat : «Frumos salon, fătul meu, dar cu ce o să-l lumi-

[1] Cf. Georges Bengesco, *Les Golesco*, Paris, 1922, pp. 104—108 şi Grigorie Ioan Lahovari, *Călătoria marelui logofăt Dudescu în străinătate la anul 1812*, Buc., 1903, pp. 3—4.

www.dacoromanica.ro

nezi ?» Dinicu ar fi răspuns profetic : «Tată, eu clădesc pentru viitorime».

El mai poseda, în apropiere de Bucureşti, şi „une maison de plaisance", numită *Belvedere*.

Pe la 1814 începuse să se vorbească de *partidul lui Golescu*. Conducătorii lui erau fraţii Iordache şi Dinicu Golescu. Acest partid naţional se opunea politicii domnilor fanarioţi.

Dinicu Golescu a deţinut o vreme şi slujba de hatman (1818) [1], dar cea mai înaltă dregătorie din cariera sa, aceea de mare logofăt, o ocupa în anul 1821, cînd a izbucnit mişcarea revoluţionară de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu.

Mulţi boieri veliţi, ca banul Brîncoveanu, banul Văcărescu, banul Ghica, aflînd că slugerul Tudor se îndreaptă spre Bucureşti dînd proclamaţii că „s-a sculat pentru ţară, pentru lege", fug de frică, „ca potîrnichiile", în toate părţile.

Cei rămaşi — vornicul Bălăceanu, fraţii Goleşti, vistierul Grigore Filipescu, vornicul Nicolae Văcărescu, poetul, şi alţii chibzuiesc în adunarea din Divan cum să pună capăt răzmeriţei. Se aprobă propunerea Bălăceanului ca unul din rîndul lor să alcătuiască un detaşament din slu-

[1] Este menţionat cu acest titlu în *Catalogul subscriitorilor iubitori de frumos şi de muze* pentru poema cretană *Erotocrit* a lui V. Cornaros, în curs de apariţie. *Catalogul* a fost reprodus de N. Cartojan în *Poema cretană Erotocrit în literatura românească şi izvorul ei necunoscut*, Buc., 1935, pp. 52—57.

www.dacoromanica.ro

jitori, catane şi panduri, să treacă Oltul şi, întîlnindu-se cu Tudor, să-i propună „ca să se unească şi el cu ai noştri, să facă toţi o oaste a ţării", iar apoi să se gîndească „cum să îndrepteze toate neorînduielile ţării spre scăpare de fanarioţi". Ei se învoiseră ca în cazul în care Tudor Vladimirescu nu va accepta propunerea, atunci să se bată cu el pînă îl vor supune. Vornicul Nicolae Văcărescu se oferă să ia conducerea oştirii pentru a înfăptui hotărîrea adoptată în Divan.

Împotrivindu-i-se „cu război" lui Tudor, Văcărescu este înfrînt, deoarece toţi arnăuţii lui trec de partea răsculaţilor, el însuşi abia putînd să scape cu viaţă.

Soseşte ştirea că Nicolae Ipsilanti — cu eteriştii săi — a trecut din Rusia în ţara noastră şi vine, prin Focşani, ca să se unească cu Farmachi, Mihali, Sava şi alte căpetenii locale ale grecilor răsculaţi. Drept urmare, se dă tuturor de veste prin tîrg „să se îngrijească dă ale sale cum va putea". Marele logofăt Dinicu Golescu însoţeşte la Braşov familia domnitorului răposat, Alexandru Şuţu, lăsîndu-şi proprii-i copii în grija fratelui său, Iordache. De aci reintră în ţară, dar la Cîmpina arnăuţii lui Duca îl prind şi-i propun ori să intre în *Eterie* „împotriva pămînteni-lor", ori să se înapoieze la Braşov. Dinicu preferă să se întoarcă.

Iordache Golescu, auzind că turcii sînt la Giurgiu şi înaintează spre Bucureşti, pentru a înăbuşi răscoala, fuge la Goleşti, unde află că familia lui şi a lui Dinicu s-au îndreptat spre Curtea de Argeş, ca să scape de arnăuţii lui

www.dacoromanica.ro

Farmachi. La Piteşti, Iordache e prins de căpitanul Simeon, cumnatul lui Tudor, dar este îndată eliberat şi i se dă, cum se exprimă el, „un căpitan cu cinsprezece cătane, spre pază pă drum dă ceilalţi zavergii", fiind dus „ca un paşă pă drum din conac în conac". Ajunge nevătămat la Braşov unde se întîlneşte cu Dinicu. [1]

În ziua de 8 mai a anului 1821, Tudor, prinzînd de veste că turcii trec Dunărea, părăseşte Capitala cu gîndul de a se întări în mînăstirile de peste Olt. Pe drum îşi pune de cîteva ori ostaşii în stare de alarmă pentru a le încerca vitejia. Urmînd drumul de la Bolintin spre Piteşti, el îşi aşază tabăra pe cîmpia din faţa caselor lui Dinicu Golescu, orînduindu-şi pandurii în formaţie de luptă şi punînd tunurile în faţa porţii. El însuşi se instalează în foişorul de deasupra intrării în conacul Goleştilor, pentru a putea cuprinde, dintr-o privire, întreaga oştire. Însoţit de cîţiva panduri din garda sa, inspecta noaptea santinelele, pentru a se încredinţa cum îşi îndeplinesc îndatoririle.

La 21 mai 1821, soseşte de la Piteşti căpitanul eterist Iordache Olimpiotul şi, profitînd de nemulţumirea unor comandanţi din oastea lui Tudor, care-i pedepsea sever pe indisciplinaţi şi pe hoţi, îl acuză pe conducătorul pandurilor că „lucrează pe sub mînă cu turcii", obţinînd astfel încuviinţarea lor de a-l duce în faţa prinţului Ipsilanti,

[1] Iordache Golescu, *Prescurtă însemnare dă tulburarea Ţării Rumâneşti ;* în : Emil Vîrtosu, *Iordache Golescu şi întîmplările anului 1821 ; Viaţa Românească,* XII (1930), nr. 9—10, pp. 248—264.

www.dacoromanica.ro

pentru „a se explica". Luat din mijlocul oştirii sale, e dus la Piteşti, unde, închis într-o cameră, era păzit cu puştile încărcate. Unul din foştii lui panduri, Cioranu, putu auzi la uşă următoarea replică semeaţă dată de Tudor căpitanului Iordache Olimpiotul: «Ce credeţi să faceţi cu mine? Să mă omorîţi? Eu nu mă tem de moarte: în mai multe rînduri am înfruntat moartea în război. Înainte de a ridica steagul pentru dobîndirea drepturilor ţării m-am îmbrăcat cu cămaşa morţii. V-aţi gîndit voi bine la ce capăt o să iasă fapta voastră? Turcii sînt în ţară şi voi singuri nu sînteţi în stare să vă bateţi cu ei cu ispravă; veţi vedea!»

Transportat la Tîrgovişte, unde îşi instalaseră cartierul general eteriştii, Tudor este măcelărit mişeleşte cu iataganele, din ordinul lui Ipsilante, în noaptea de 26 spre 27 mai 1821 şi aruncat într-un puţ, pentru a se ascunde astfel fapta. „Asasinat mîrşav!" va exclama Marx, care a înţeles că singur Tudor, în fruntea pandurilor săi, ar fi putut să mîntuie ţara de jugul otoman şi să dea pămînt ţăranilor.

Care a fost atitudinea lui Dinicu Golescu faţă de această mişcare cu larg caracter popular?

După documentele epocii, el ar fi fost prieten cu Tudor, căci acesta cerea, în mod expres, vătafului de plai de la Cîmpina să-i înlesnească marelui logofăt trecerea unor vite în Ardeal.[1]

[1] Emil Vîrtosu, Tudor Vladimirescu, în „*Glose...*", p. 121.

www.dacoromanica.ro

Într-o însemnare contemporană, numele lui Dinicu este menţionat printre cei care militau activ pentru mişcarea revoluţionară din anul 1821 : „Aflîndu-mă în Bucureşti, în leat 1820, au murit şi domnul Şuţul, şi-l ţinu tăinuit vreo doo săptămîni, pînă au început zavera a să da pe faţă, în leat 1821, ghenar întîi ; în Ţara Românească domnu Tudor, iar în Grecia un Riga şi Corais ! Dar era de propaganţii în Ţara Românească Thoma Brătianul, *Golescu Dinicu* (sublinierea noastră), Ilarion Argeşiu şi un Dionisie Lupu. Şi au făcut multe jafuri boierilor". [1]

De altfel, tot Dinicu este acela care îl întîmpină, ca delegat al boierilor, pe Tudor, în satul Ciorogîrla-Domneşti, urîndu-i bun sosit şi cerîndu-i să ocupe cît mai grabnic Bucureştii. [2]

Desigur că Golescu, mare boier şi înalt dregător al ţării, nu putea fi un adept consecvent al răscoalei lui Tudor, pe care o înţelegea în felul său, dar ridicarea impetuoasă a maselor ţărăneşti nu va rămîne fără ecou în sufletul său sensibil.

După înăbuşirea răscoalei, după înfrîngerea ultimei rezistenţe eroice a Batalionului sacru al eteriştilor la Drăgăşani, încep fărădelegile soldaţilor turci, care în fiecare

---

[1] Academia R.S.R., ms. rom. nr. 4576, f. 2.

[2] Vezi *Documente privind istoria României, Răscoala din 1821*, vol. II, Buc., 1959, Edit. Acad. R.S.R., vol. II, p. 277.

www.dacoromanica.ro

zi tăiau, împuşcau, trăgeau în ţeapă sau sugrumau, numindu-i „pă toţi dă zavergii, eterişti şi apostaţi“ [1].

Cu toate că marele vizir dorea să-i determine pe boierii fugiţi să se întoarcă în ţară, aceştia răspund celor de la Bucureşti că nu pot da urmare îndemnului pentru că turcii, sub pretextul că urmăresc pe eterişti, pradă Ţara Românească.

În perioada decembrie 1821—martie 1822, boierii munteni refugiaţi la Braşov, printre care şi Dinicu Golescu, fac proiecte de reforme, în care întreaga răspundere pentru suferinţele ţării se aruncă asupra turcilor. Pentru îndreptarea situaţiei ei propun următoarele măsuri mai deosebite : restabilirea hotarului dunărean pînă la jumătatea fluviului, restituirea cetăţilor luate de turci, cu dreptul pentru ţară de a le întări şi a aşeza în ele artilerie, înfiinţarea miliţiei naţionale, comerţ liber, lefuri fixe pentru slujbaşii mari şi mici, reforma administraţiei, controlul finanţelor publice, toată puterea „săvîrşitoare“ să fie în mîna unui Divan compus din mitropolit şi patru boieri mari etc. [2]

Devin acum clare motivele politice care l-au determinat pe marele logofăt să rămînă atîta timp peste graniţă ; turcii îl considerau „apostat“ şi „zavergiu“.

La Braşov, unii boieri cu vederi mai înaintate au format în anul 1822 o *Societate literară.* Iniţiativa fusese

[1] Iordache Golescu, op. cit., *Viaţa Românească,* numărul citat, p. 248 şi urm.

[2] Ioan C. Filitti, *Frămîntările politice şi sociale în Principatele Române de la 1821 la 1828,* Buc., 1932, pp. 83—89.

www.dacoromanica.ro

luată de poetul Nicolae Văcărescu, Grigore Băleanu şi Constantin Cîmpineanu, un boier „stimabil prin cunoştinţele sale şi prin caracterul său moral." Ca „afiliaţi" sînt menţionaţi episcopul Ilarion al Argeşului, Ion Cîmpineanu, Emanuel Băleanu, Emanoil Florescu etc. Dinicu Golescu făcea parte din comitetul literar al *Societăţii*.

Membrii mai în vîrstă „cunoşteau secretele politice" ale asociaţiei, cei mai tineri aveau datoria să facă traduceri din elină îndeosebi şi să alcătuiască un dicţionar al limbii române. [1]

În anul 1823, marele logofăt este trimis în Rusia, probabil pentru a înmîna vreun memoriu ţarului, şi rămîne impresionat de frumuseţea bisericilor de acolo, cum rezultă dintr-o menţiune în *Însemnarea* sa de mai tîrziu.

*
* *

În anii pribegiei de la Braşov, Dinicu Golescu, puternic răscolit lăuntric de evenimentele anului 1821, meditează îndelung asupra înlăturării cauzelor ce au împins poporul la revoluţie şi asupra căilor de dezvoltare viitoare a ţării, cum însuşi recunoaşte în *Diata* din 10 noiembrie 1825 : „...în tîrziu de tot am avut noroc de a afla că omul, cînd nu gîndeşte la folosul patrii[i], nici ea nu

[1] Ion Eliade Rădulescu, *Echilibrul între antiteze*, ediţia Petre V. Haneş, Buc., 1916, vol. I, pp. 135—136.

www.dacoromanica.ro

are datorie către el.“ [1] Acest moment decisiv în transformarea sa îl intuieşte şi Eliade Rădulescu care afirmă : „depărtat dimpreună cu toţi în zile [le] noastre de întristare, cînd mîncam pîinea înmuiată în lacrămi, în pămînt străin, lui acele nenorociri i-a fost focul prin care se lămureşte bărbatul cel încercat...“ [2]

În dorinţa de a găsi soluţiile cele mai potrivite pentru înaintarea ţării noastre, în acea perioadă istorică, Dinicu Golescu întreprinde trei călătorii de documentare în Apus. Aci îşi clarifică concepţiile şi îşi precizează poziţia în ceea ce priveşte organizarea socială a ţării. Ideile lui iluministe se întăresc prin cunoaşterea aplicărilor sociale ale acestora.

[1] *Diata* a fost publicată de Nicolae Bănescu în *Neamul românesc literar*, nr. 39/1910, pp. 617—621 şi nr. 40/910, pp. 629—631.

[2] *Cuvînt epitaf nepregătit la moartea d[umnealui] marelui logofăt Constantin Golescul*, în *Curierul rumânesc* din 9 octombrie 1830.

www.dacoromanica.ro

CĂLĂTOR PRIN „EVROPA"

Şi înaintea lui Dinicu Golescu mai fuseseră români peste graniţă şi-şi aşternuseră pe hîrtie impresiile. Primul care se cuvine a fi amintit este stolnicul Constantin Cantacuzino. De la el ni s-a păstrat jurnalul călătoriei făcute la Padova, vestit centru universitar, unde mersese la învăţătură înaltă în anul 1667.

Nicolae Milescu Spătaru a călătorit în Extremul Orient în anii 1675—1676, lăsîndu-ne o primă descriere ştiinţifică a Chinei, în limba rusă, operă remarcabilă prin fineţea observaţiilor.

În anul 1766, un preot bănăţean, Mihai Popovici, merge la muntele Athos şi lasă cîteva însemnări. Acelaşi preot pleacă mai tîrziu (în anii 1770—1771) în Rusia, unde vizitează Kievul, Moscova şi Petersburgul, însă din relatările lui nu rezultă că ar fi sesizat cele mai interesante aspecte sociale. El este impresionat de statuia ecvestră a lui Petru cel Mare, ce îi apare „ca viu", de pruncii în stare embrionară pe care-i vede la muzeul ştiinţelor naturii „cum şed crescînd în maică-sa" ş.a.m.d. Strecoară, însă, în relatarea sa, aprecieri ostile turcilor,

www.dacoromanica.ro

cînd aminteşte de slujba religioasă la care a asistat şi unde era prezentă şi Ecaterina, ţarina „ce au cîştigat Amorea, sfărîmînd puterea spurcatului turc".

Mai fusese în capitala imperiului rus, unde rămăsese 5 luni de zile, în 1770, şi Bartolomeu Măzăreanu, egumenul mînăstirii Solca, împreună cu alţi deputaţi moldoveni, dar nici notele acestuia, cu totul sumare, nu ne pot reţine atenţia.

Un boier oltean, Barbu Ştirbei, se duce în 1796—1797 la Karlsbad, pentru a-şi face cura de băi, şi-şi împărtăşeşte impresiile sub forma unei corespondenţe trimise confidentului său, negustorul sibian Hagi-Pop. Boierul, preocupat numai de distracţii, leagă prietenie cu „prinţezele" strînse în rochii de satin şi împodobite cu peruci pudrate, consemnînd că : „m-au poftit nişte prinţeze pentru cîteva sticle de indrişai (unt de trandafir) şi am dat făgăduială că voi aduce", iar în alt loc : „cu acest fel de persoane am făcut prietenie aici la Cărălspat". Barbu Ştirbei exclamă apoi cu satisfacţie : „aşa trai n-am trăit de cînd sînt ; celor ce le dă mîna a cheltui, aceia vin aici".

Cu atît mai surprinzător ne apare jurnalul lui Dinicu Golescu *(Însemnare a călătoriii mele, Buda, 1826)*, care, boier şi el, se deosebeşte radical de marea majoritate a reprezentanţilor clasei sale, fixîndu-şi cu precugetare un ţel limpede : să însemne „orice obicei şi faptă bună" a văzut spre folosul naţiei sale, arătînd „şi urmările cele rele" ce ştia „că să urma în patria noastră".

www.dacoromanica.ro

Partea din memorial care cuprinde impresiile de călătorie propriu-zise reprezintă cam trei sferturi din *Însemnarea* lui Dinicu Golescu. În economia lucrării, ea este destinată, în primul rînd, să-i informeze pe contemporani despre starea de lucruri din ţările vizitate, mai înaintate din punct de vedere economic şi social decît Valahia. În al doilea rînd, această parte îi serveşte autorului ca suport al comunicării emoţiilor trezite de peisajele inedite pe care le întîmpină în drumul său. În sfîrşit, el intenţionează să-şi creeze premisele pentru realizarea unor planuri antitetice, contrapunînd realităţile apusene celor de la noi.

În anul 1824, marele dregător valah, pornind din Braşov, se îndreaptă cu diligenţa spre Sibiu. În drum, vizitează Avrigul, satul în care s-a născut şi a murit fondatorul învăţămîntului în limba naţională în Ţara Românească, cărturarul iluminist Gheorghe Lazăr. La Sibiu îi reţine atenţia castelul baronului Bruckental, unde admiră biblioteca cu „cărţi deosibite" şi muzeul plin de „cadre vrednice de vedere". Ajuns la Turda se opreşte plin de emoţie pe dealul unde a fost ucis mişeleşte „prea slăvitul domn Mihai Vodă Viteazul".

După ce face un scurt popas la Cluj, se îndreaptă, prin Oradea, spre capitala Ungariei. Cu acest prilej străbate renumita pustă, a cărei imagine îl întristează. Descriind întinderea ei nemărginită, ca şi miraculoasele-i fenomene întîlnite în cale, drumeţul notează cu adîncă înfiorare: „Pînă a trece aceste sate, nu vede călătoriul alt decît ceri

www.dacoromanica.ro

şi pămînt, întocmai parcă ar fi pă mare, şi ori în ce loc să va afla vede în cîte patru părţi loc ca şi de zece ceasuri, căci deal sau copăcel nu să vede decît numai în sate. Cînd iese călătorul dintr-un sat vede pe cel din nainte sat parcă ar fi drum de un ceas, dar tot trebuie să călătorească cel puţin cinci ceasuri pînă va ajunge. Pe asemenea drumuri călătorind omul, şi pe mare, curînd trebuie să îmbătrînească".

Stînd mai mult la Pesta şi la Buda, pe atunci oraşe deosebite, vizitează laboratoarele de anatomie, unde se află mulaje din ceară ale organelor corpului omenesc, copii născuţi „pociţi" păstraţi în spirt etc. ; intră în biblioteca de aci, unde sînt expuse cărţi rare în limbile greacă, latină, maghiară, germană şi franceză, se duce apoi la muzeul de numismatică şi la cel de ştiinţe naturale, în care remarcă şi un „trup de om, întreg nezmintit, carnea, pielea neagră şi uscată pe oase", o mumie adică.

Auzind de la nişte vizitatori străini că în Pesta există o baie publică de o rară curăţenie, îi cercetează cu atenţie interiorul. Încăperile de îmbăiat sînt mobilate luxos cu canapele şi scaune învelite cu stofă, cu oglinzi uriaşe şi covoare de preţ. Grădina care împrejmuieşte clădirea este atît de atrăgătoare, încît, ţine el să informeze, mulţi oameni vin aci numai pentru a se plimba.

În oraşul Buda, atenţia îi este reţinută de Observatorul astronomic, de unde a fost semnalat pentru întîia oară „comitul" ce s-a ivit în anul 1824.

www.dacoromanica.ro

Îndreptîndu-se spre Viena, străbate un drum avînd pe ambele laturi ziduri de piatră, care i se pare „vrednic de vedere".

Capitala Austriei era constituită atunci din cetatea fortificată a Vienei şi cîteva zeci de cartiere, dincolo de întărituri. Casele nu erau numeroase (aproximativ 1300), dar aveau cîte şapte şi opt etaje. Străzile erau pe alocuri atît de înguste, încît soarele nu putea răzbate niciodată, oamenii fiind nevoiţi să lucreze ziua în amiaza mare cu lumînările aprinse.

Din cele 15 pieţe ale Vienei i s-au părut mai însemnate piaţa lui Iosif al II-lea, unde a admirat statuia ecvestră, în aramă, a acestui împărat, şi piaţa Sf. Ştefan, în mijlocul căreia se înalţă un uriaş stîlp de marmură, împodobit cu basoreliefuri, înfăţişînd diverse episoade biblice.

Muzeul militar îl atrage într-atît, încît îl recomandă tuturor celor care vor vizita Viena. În afară de numărul mare de arme de tot felul şi din toate timpurile, se găsea acolo şi lanţul „gros ca pe mînă" şi lung de o sută de stînjeni, cu care turcii — zice Golescu — intenţionau să împiedice trecerea corăbiilor inamice pe Dunăre. Stema austriacă, „zgripsorul cu două capete", este alcătuită din săbii cu atîta măiestrie, ca şi cum ar fi pictată.

Timp de o lună de zile, cît a stat acolo, s-a interesat mai mult de organizarea şcolilor, a spitalelor, a societăţilor de ajutor, de politica fiscală şi edilitară etc.

www.dacoromanica.ro

Oprindu-se la *Şcoala a multora meşteşuguri,* la cea de comerţ, la *Academia pentru învăţătura dohtorilor,* la *Şcoala veterinară* etc., îl surprinde grija pe care o au cîrmuitorii din acea ţară de „a-şi deştepta norodul".

Impresionat este şi de mulţimea spitalelor, de mărimea şi curăţenia lor. Este îndeosebi atras de spitalul femeilor ce sînt nevoite să nască în taină. Îşi notează condiţiile în care mamele îşi pot lăsa acolo pruncii spre creştere, „din care mulţi pot ieşi oameni mari, după a lor vrednicie şi noroc, căci toată învăţătura bună li se dă".

Cercetează după aceea cu interes şi alte „faceri-de-bine, spre uşurinţa scăpătaţilor" : şcoala pentru săraci, orfelinatul, casele de împrumut, societatea de binefacere organizată „de cocoane adevărat vrednice de laudă", casa de pensii a servitorilor bătrîni şi alte asemenea.

Împrejurul Vienei sînt numeroase grădini în care orăşenii îşi petrec timpul lor liber. Amestecat în mulţime. Golescu le cutreieră cu luare-aminte. În vestita Clasii, felinarele luminează pînă-n zori şi seara sînt atîţia oameni, încît nu se poate merge încotro doreşti, ci numai într-acolo unde te împinge şuvoiul omenesc, aşa cum şi lui i s-a întîmplat. Trăgîndu-se deoparte, îi studiază pe vienezii veniţi să se bucure de frumuseţea acestor locuri şi îşi dă seama că nu există deosebire între vestmintele nobililor şi ale oamenilor simpli.

Preferînd să contemple peisajele nu de la nivelul terestru, ci, de obicei, din perspectivă aeriană, de ansamblu, cînd ajunge în grădina împărătească Laxemburg, se urcă

www.dacoromanica.ro

în turnul „cu 170 de trepte" al cetății, unde-i apare „toată grădina, toate învîrtiturile ce face apa cea mare, cum și canalurile, ostrovul, palatul, mulțime de sate, cîmpii", pe care toate le vede „parcă ar fi o hartă sub picioare".

La Schönbrunn, se suie într-un foișor cu ajutorul unui „pat cu meșteșug", avînd astfel putința să admire panorama Vienei.

Din dorința de a transmite cititorilor emoțiile încercate de el însuși, Dinicu Golescu recurge uneori la hiperbolizarea acestora. Ca să înfățișeze propria-i senzație de groază, aduce în fața noastră imaginea temniței întunecoase din cetatea Laxemburg, unde zăceau condamnații la moarte și „unde și acuma au un ticălos legat cu lanțuri de mîini și picioare cu acea față de om mai mort, și cu o haină neagră și putredă la care cînd se va apropia cinevaș, cu mare mînie își trîntește mîinile cele lănțuite". Privitorii acestui spectacol „în destul se cutremură". Îndată, însă, autorul operează o schimbare de planuri, liniștindu-ne, căci aflăm că, de fapt, „acel trup nu este de om, ci de lemn, și cu meșteșug săvîrșește toate acestea".

În galeria de tablouri de la Belvedere privește îndelung acele cadre în care sînt zugrăvite fie bucuria unei familii pentru fiul întors acasă din război, fie tristețea alteia pentru feciorul care pleacă la bătălie. Este convins că înadins sînt dispuse aceste tablouri într-o astfel de ordine : mai întîi, scena despărțirii de cei dragi a celui care pleacă să-și servească patria, cu scopul de a înduioșa

www.dacoromanica.ro

pînă la lacrimi pe privitor, apoi, scena celui întors din focul luptei, la vederea căreia bucuria ia locul întristării. O altă pînză reprezintă un cap de om ce se uită printr-o fereastră deschisă. Golescu este convins că, dacă această pictură ar fi aşezată la geamul unei case, trecătorii ar avea senzaţia că au de-a face cu un om viu, şi l-ar saluta. Chiar în muzeu fiind, unii se întreabă dacă nu este, cumva, „un cap adevărat bălsămuit şi denadins cu vreun mijloc potrivit acolo, şi de le-ar fi slobod a[r] şi pipăi cu mîna". E desigur tabloul înfăţişînd un bătrîn evreu şi aparţinînd pictorului flamand Samuel van Hoog Straeten, menţionat şi de Nicolae Filimon în memorialul său de călătorie.

În satele din Austria, Golescu vede case de zid, „întocmai ca pe la noi în oraşe, casele boierilor", teatre, şcoli, „dohtori, gerahi, spiţeri".

Părăsind Viena, străbate iute drumul pînă la Triest cu „ailvagen"*-ul şi, de aceea, nu are putinţa să facă „mai multă băgare de seamă" asupra localităţilor prin care trece. Toată atenţia lui se îndreaptă acum asupra acestui vehicul original, ce-l uimeşte prin rapiditatea şi regularitatea circulaţiei sale.

Întîiul oraş din ţinutul Stiriei, în care coboară, e Graz. Cînd a ajuns aci, era vremea culegerii recoltei şi-l încîntă hărnicia şi veselia secerătorilor îmbrăcaţi în straie naţionale multicolore. Totul se comunică într-un tablou plastic dinamic : cîmpurile erau pline de ţărani care erau

* Eilwagen — diligenţă rapidă.

www.dacoromanica.ro

„așa de frumos îmbrăcați, încît putea zice cinevaș că sînt gata de bal, iar nu de muncă, căci toți aveau în cap pălării mari, legate cu o panglică lată și cu colțurile atîrnate, îmbrăcați cu spențuri de postav roșu, cu pantaloni negri, numai pînă la genunche, din îngenunche pînă jos ciorapi de bumbac și cisme scurte"... Grupurile masive de oameni apar, în mișcările impuse de seceriș, „roșind și negrind" țarinile.

La Triest, e atent la sistematizarea orașului, la pardoseala ulițelor și la agitația din port, unde numărul corăbiilor se urcă pînă la opt sute.

Marea, cu infinitul ei de ape, îl atrage, mai cu seamă că o întîlnea pentru întîia oară în viață. Ochiul înregistrează de la înălțime aglomerarea vaselor ce prin pînzele lor colorează totul în alb : „Dintr-acest deal este o vedere nespusă de frumoasă, căci după ce vede dintr-o așa nălțime neisprăvita și nemărginita mare, lucru pentru care cu dreptate să cutremură omul cel neobicinuit, apoi vede și acea frumusețe a orașului, ce este mai pe jumătate împrejurat de corăbii ; și pe corăbieri urcîndu-se pe catarcturi și coborîndu-se cu mare îndrăzneală, fieșcare cu deosibite haine naționalicești îmbrăcați, și pe broaștele de copii, care toată corabia trebuie să aibă, aruncîndu-se dupe catarturile corăbiilor în fundul mării. Toată marea, cît o coprinde vederea ochilor, plină de pînze care le au pe la luntrile cele mari și cele mici, ce necontenit merg, vin, dupe la împrejuratele sate, și altele pescărind". O dată cu lăsarea serii se produce o schimbare a peisajului,

www.dacoromanica.ro

iluminația feerică a orașului făcînd ca omul să vadă „toată marea parcă este aprinsă".

Pentru a ajunge la Veneția, Golescu nu ezită să se urce în vaporul de curînd inventat, spre a încerca și acest mijloc de navigație, noutate chiar pentru occidentali. Neîngăduindu-i-se să pătrundă în sala mașinilor, pune întrebări, căutînd să înțeleagă modul de funcționare a uriașei ambarcațiuni „care merge pe mare cu un meșteșug de foc, ce este în camara corăbii[i], iar afară să vede numai un coș de fier, lung ca de 4 stînjini, prin care iese fumul, și doo roate mari de fier, întocmai ca roatele de la mori, ce umblă în apă, una de o parte, afară din corabie, și alta de ceilantă parte, într-o osie de fier, care este mai naltă decît fața apii de șase palme..."

Cetatea gondolelor îi apare, din cauza clădirilor învechite, ca un bătrîn trecut de 100 de ani, pe care „l-au lăsat toate puterile" și lîngă care stă „un tînăr voinic și frumos care vrea să-l împingă în rîpă".

Îndelung îi solicită atenția orologiul bisericii din piața San Marco, unde „doi draci mari de aramă", bătînd cu ciocanele, la intervale fixe, vestesc scurgerea monotonă a timpului. Deasupra ceasornicului sînt statuete înfățișînd pe Fecioara Maria, un înger cu trîmbița și pe cei trei Crai de la Răsărit. La sărbătoarea Înălțării și 15 zile după aceea, amintitele statuete execută, datorită mecanismelor ceasornicului, diferite mișcări reprezentînd, după mitul biblic, scena aducerii darurilor de către cei Trei Magi, în ieslea în care s-ar fi născut noul Mesia.

www.dacoromanica.ro

În fostul palat al dogilor, privirile i se aţintesc asupra statuilor de marmură, înfăţişînd diverse personaje şi întîmplări din mitologie, precum şi asupra picturii alegorice a robirii Moreii „pe care o au zugrăvită în chip de muiare legată cu lanţuri şi otcîrmuitorul ostăşăsc o dă în mîna şi stăpînirea Veneţii[i]".

Vrînd să ştie cum se călătoreşte şi pe o corabie cu pînze, se îmbarcă pe o astfel de navă, pentru a reveni la Triest, pentru o cură de băi, dar îşi blestemă ceasul întru care a luat această hotărîre, fiindcă a avut rău de mare şi, din această pricină, nici a mîncat, nici a dormit, ci numai a vărsat şi a plîns „ca un copil mic".

Deşi Vicenza nu este decît un orăşel, are trei mari teatre, unde locuitorii ascultă „faptele cele virtuoase şi iroiceşti ale acelor mari şi vrednici de laudă oameni din vechime".

Milano, denumit „Parisul cel nou", întrece celelalte oraşe ale Italiei prin frumuseţea şi clima lui „cea dulce". Prestigiul oraşului este ridicat şi de monumentele sale de artă. Oprindu-se în faţa catedralei San Marco, Golescu numără cu răbdare pe zidul ei exterior peste 700 de statui de marmură, care depăşesc mărimea omului, şi înconjoară clădirea cu pasul, stabilind că are 240 de stînjeni.

Descrierea se înviorează acum prin introducerea anecdoticului. Frumuseţea oraşului Milano nu este înfăţişata direct, ci prin intermediul unei povestiri pline de haz:

www.dacoromanica.ro

un neamţ bătrîn, auzindu-l pe marele logofăt valah rostind numele Milanului, ca un nebun a sărit şi l-a îmbrăţişat strigînd : «A ! Milanu !, Milanu !» Cînd interlocutorul constată că Golescu n-a stat decît puţină vreme în acel oraş, devine furios şi e gata să-l scuipe, fiind „coprins de neastîmpărare".

Împins de curiozitate, Dinicu Golescu pătrunde în „locanta" în care negustorii milanezi organizau baluri intime. Iese apoi în grădină, de unde îi apare un munte înalt, împădurit, cu numeroase rîpe şi peşteri ; îşi dă seama însă „că nu este munte în fiinţă, ci un zid foarte înalt zugrăvit" — operă, probabil, a unui iscusit pictor local.

Întreaga Italie imperială îi lasă impresia unei imense grădini. Peste tot pe unde a călcat, el a văzut, de o parte şi de alta a drumului, numai locuri de semănături „cvadrate", despărţite „unul de altul cu şanţuri, pe care curg ape, şi cu felurimi de alee".

În anul următor (1825), Dinicu Golescu nu mai întreprinde călătorii de lungă durată, ci face scurte vizite în oraşele din Ardeal, Banat şi Ungaria, înapoindu-se de fiecare dată în Braşov, unde îşi avea soţia şi copiii.

Merge la Mehadia, unde existau, din vremuri vechi, „felurimi de ape metalicești", şi este martor la tămăduirea unui ofiţer complet paralizat, care pleacă pe propriile-i picioare, „cu o nespusă bucurie în faţa obrazului", după numai 16 zile de tratament.

www.dacoromanica.ro

Se mai duce, tot atunci, la Tîrgu-Mureş, unde, pe acea vreme, locuiau „mulţi domni de neam mare", la Sighişoara, Mediaş şi în alte oraşe mai mici din Transilvania.

La Presburg (azi Bratislava) are ocazia să asiste, la 25 septembrie 1825, la ceremonia încoronării împărătesei Austriei şi nu-şi poate opri lacrimile pricinuite „de mulţimea glăsuirii şi strigării a norodului, ce cu toată a lor mulţumire îi ura fericire..."

În anul 1826 voiajează din nou în Occident, de astă dată cu un alt scop, şi anume să cerceteze în amănunţime organizarea instituţiilor de învăţămînt superior şi a pensioanelor, pentru a-şi lăsa pe cei patru feciori ai săi la studii.

Urmînd ruta Braşov—Timişoara—Pesta—Viena—Linz—München, el se opreşte la Linz, oraş aşezat pe malul Dunării. Fluviul curge aci printre munţi împăduriţi, dînd o imagine unică în felul ei, care l-a mişcat puternic pe Dinicu Golescu, sensibil, cum am văzut, la frumuseţile naturii.

La München, capitala Bavariei, „sînt multe lucruri vrednice de vedere", dar îl interesează, îndeosebi, felul cum este guvernată ţara. Îl zăreşte deseori pe craiul Ludovic, umblînd îmbrăcat simplu prin oraş, asistînd la diverse adunări sau la spectacole teatrale. Fiind în octombrie, vizitează expoziţia agricolă şi industrială organizată în mod obişnuit în această lună. Locuitorii din satele şi oraşele Bavariei prezentau animale din soiurile cele mai productive, pluguri de cel mai nou tip, diferite invenţii

www.dacoromanica.ro

în domeniul mecanicii etc. Regele şi miniştrii răsplăteau cu prisosinţă pe aceia care s-au străduit „să izvodească un ce spre folosul obştii".

La München, renumita pinacotecă îi trezeşte interesul. Admiră îndelung tablourile, notînd în carnetul său de însemnări pe cele care îl impresionează mai mult pentru asemănarea pe care o au „unile în bucurie, altele în tristare", fără să indice însă numele pictorilor : „Narcis cel frumos, ce singur s-au drăgostit de sineşi [1] ; Maria Magdalina şi iarăşi Maria Magdalina cînd se afla cufundată în pocăinţă [2] ; Seneca, cînd singur să omoară în baie, slobozindu-şi sîngele din vinele mîinilor şi ale picioarelor [3] ; Moartea pruncilor celor nevinovaţi şi împotrivirea maicilor, ce s-au urmat în vremea lui Irod [4] ; Un copil ce să sileşte suflînd să stingă o lumînare ce o ţine o fată în mînă, şi ea rîde pentru zădărnica muncă a copilului" [5] etc.

---

[1] Pictură a lui Bartolomeo Torreggiani (pictor şi sculptor, 1590—1664).

[2] Sînt, probabil, cele două Magdalene aparţinînd una lui Carlo Dolci, iar alta lui Guido Canlassi (Carlo Dolci sau Carlino, 1616—1686, Cagnaci zis Guido Canlassi, pictor istoric şi gravor, 1601—1681).

[3] Pictură de Rubens sau de elevii săi.

[4] Idem.

[5] Tablou al lui Schalcken-Godfried, pictor şi desenator, 1643—1706. (Încercarea de identificare îi aparţine lui Pompiliu Eliade — *Histoire de l'esprit public en Roumanie au dix-neuvième siècle*, tome premier, Paris, 1905, pp. 186—187 note.)

www.dacoromanica.ro

În capitala Bavariei, Dinicu Golescu lasă la învățătură pe doi dintre feciorii săi, Radu și Alexandru.

Ajungînd într-un sat, nu ezită să intre în casa unui țăran, spunîndu-i „curat" că este „călător strein" și că „frumusețea și curățenia" locuinței l-au îndemnat să vadă și „cele dinăuntru". În două odăi erau numai paturi cu așternuturi, scaune, mese, cadre și harta patrii[i] lui." În alte trei odăi erau peste tot polițe cu felurite vase de sticlă și „de pămînt alb, toate cu fundurile și capacele de cusitori", cum se obișnuia acolo. Gazda l-a informat — și dregătorul valah a rămas pe gînduri — că făcuse stare muncind în zilele bune pe cîmp, iar în cele rele în ogradă și că plătea dare craiului numai a XI-a parte din venitul său.

Îndreptîndu-se spre Elveția, Dinicu Golescu străbate în total 9 din cele 22 de cantoane cîte avea această țară, reținînd că în fiecare „obiceiurile și prăvilile" sînt felurite, în raport cu specificul local. Îl laudă pe eroul legendar Wilhelm Tell, căruia i se atribuie eliberarea Elveției de sub jugul austriac, socotindu-l ca pe unul din cei „mai mari făcători de bine din lume".

Țăranii elvețieni au bună învățătură, ceea ce le îngăduie să se înțeleagă cu vizitatorii de peste hotare, în franceză, germană și italiană. Înnoptînd într-un sat obscur, Grindorf, i s-a întîmplat chiar lui să converseze cu un sătean care, după ce i-a recitat cîteva rînduri din Xenofon și stihuri din Homer în greaca veche, i-a relatat că în așezările lor sînt școli în limba națională și acela

www.dacoromanica.ro

care se „îndulceşte" la cunoştinţe e trimis la oraş în şcoli superioare, unde se predau şi limbi străine. Fetiţa birtaşului, în vîrstă cam de vreo 10 ani, l-a delectat cîntîndu-i la clavir. În unele oraşe din Elveţia sînt fabrici de „pînzeturi", în altele „mori" de hîrtie.

Ajungînd la Geneva, după îndelungi cercetări prin „pansioane" se hotărăşte să încredinţeze educaţia copiilor mai mici, Ştefan şi Nicolae, profesorului Rodolphe Töpffer,unul din discipolii lui Jean Jacques Rousseau[1]. În curînd îi va muta aci şi pe ceilalţi doi fii, Radu şi Alexandru, aflaţi la Institutul din München.

Ca şi alţi mulţi călători străini, Dinicu Golescu aleargă să contemple cataracta Rinului. Emoţia încercată la vederea acestui măreţ monument al naturii ni se transmite nealterată. Punerea în evidenţă a geologicului grandios este pregătită pe un ton patetic : „Cale ca de un ceas departe, începe a să auzi un zgomot cu o oareşcare duduială, ce să pricinuiaşte din repedea aruncătură a Rinului..." Elementul acvatic apare însufleţit, fluviul dezlănţuit prăvălindu-se furios printre stîncile de granit : „dar aceasta este nimic pe lîngă mirarea şi sfiala cu plăcere ce coprinde pe om cînd vine lîngă aruncătură-i şi împotrivă-i, şi vede că dintr-o nălţime ca de zece st[în-

[1] Cf. N. Iorga, *Goleştii şi alţi elevi ai lui Töpffer în Geneva*, Buc., 1925. — Rodolphe Töpffer (1799—1846), pictor, scriitor şi profesor genevez. Autor al cărţii *Voyages en zig zag* şi al altor lucrări. Reproducem un extras edificator din cugetările lui despre educaţie : „...în orice stat — scrie el — libertatea e numai pentru cei tari".

www.dacoromanica.ro

jeni] şi lăţime 35 să aruncă apa jos, fiind strîmtorată din partea dreaptă de un munte de piatră... şi din stînga, de alt munte mare... Printr-aceşti 2 munţi curgînd gîrla Rinului în lăţimea ce am zis, şi avînd tocmai la muchea mărginii unde cade apa alte două colţuri de piatră, ce ies din lumina apii ca de 3 st[înjeni], să desparte curgerea în trei limbi, tocmai în locul repeziciunii şi căderii, unde, strîmtorîndu-să curgerea apii, ia o iuţeală grozavnică şi necrezută la cel ce nu au văzut-o ; aciia să pricinuieşte acel înfricoşat zgomot, şi jos, în căderea apii, nemaivăzîndu-să curgere de gîrlă, ci în toată lăţimea o albă spumă, ca zăpada umflată, şi prin repeziciune aruncată foarte departe. Şi de jos, iară din pricina loviturii în apă cu aşa iuţeală, să ridică un nor întrupat de acele mărunte stropituri peste toată acea lăţime, stînd în veci acel nor în văzduh, predidind totdeauna alte stropituri pe cele ce cad". Privirile călătorului sînt apoi atrase de jocul de lumini şi umbre ce apare o dată cu venirea amurgului, „cînd lovesc razele soarelui în tot cataractul, din care pricină să prevede şi să cunoaşte cît de mare şi nalt este acel nor pricinuit de stropituri, şi acea spumă, ce este pe alocuri groasă şi pe la alte supţire...", şi cu pogorîrea nopţii, „cînd luna va fi luminoasă şi va lovi în potriva cataractului ; atunci crez că nu să va găsi om care cu mulţumita sa să poată a să depărta de această vedere".

Dinicu Golescu, conştient de faptul că nu întotdeauna cuvintele sau penelul pot comunica nestăvilita vibraţie a inimii copleşite în faţa măreţiei şi splendorii peisajului,

www.dacoromanica.ro

mărturiseşte că „nici cu condeiul, nici cu zugrăveală poate cineva să-i facă arătare şi descriere...“ acelei cataracte. Cu toate acestea, sensibilitatea sa artistică îi îngăduie să realizeze un tablou de o reală valoare, net superior celui înfăţişat mai tîrziu de Ion Codru Drăguşanu, care, în *Peregrinul transilvan*, notează : „Trecum de aci pre la Zürich, la Schaffhausen şi contemplarăm renumitul cataract al Rinului, unde apele estui fluviu destul de însemnat scapătă verticale den stînce de la înălţime de 80 de urme, făcînd un zgomot straordinariu şi spumegînd în mod grandios. E un spectacol naturale den cele mai rare în Europa“. În comparaţie cu această banală descriere (epitetul „straordinariu“ revine obsesiv în toată cartea lui Ion Codru din Drăguş), autorul *Însemnării* ne oferă, după cum apreciază G. Călinescu, „un mic poem bine gradat, solemn şi noros de nedesluşite emoţii“ [1].

Părăsind Elveţia, Dinicu Golescu este încredinţat că numai „dreapta ei otcîrmuire“ a făcut ca această ţară, situată pe un loc „mai mult pietros şi îndoit munţi decît cîmp“, să fie la un nivel ridicat de civilizaţie.

La 20 noiembrie 1826, se afla din nou în capitala Austriei, în drum spre ţară, şi se considera obligat, faţă de compatrioţii săi, să laude încă o dată „vieţuirea cea

[1] G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, compendiu, Buc., [1945], p. 45.

www.dacoromanica.ro

liniştită a vienezilor", care-l încîntase atîta în timpul şederii sale acolo.

*

* *

Călător prin Europa, Dinicu Golescu este atent cu precădere la dezvoltarea agriculturii, cu toate ramurile ei, şi a fabricilor. Este preocupat de forma de guvernămînt, apreciind pe „monarhii luminaţi". Cercetează în amănunţime moravurile oamenilor, legislaţia, sistemul fiscal, comerţul, organizarea căilor de comunicaţie. În aceeaşi măsură, atenţia lui se îndreaptă spre arhitectura oraşelor şi satelor şi asupra aspectelor dezvoltării culturii (biblioteci, şcoli, muzee şi teatre). Cu deosebire se fixează interesul lui asupra nivelului de trai al orăşenilor şi ţăranilor, realizînd adevărate anchete sociale : intră în casele sătenilor, observă cum se gospodăresc, îi chestionează cu privire la venituri şi impozite, e atent la ţinuta vestimentară a locuitorilor, deducînd de aci situaţia lor economică prosperă. În aprecierea operelor de artă, pleacă de la un criteriu estetic naiv, reţinîndu-l, mai ales, acele tablouri care au o asemănare ce merge pînă la identitate cu obiectul reprezentat. Este sensibil la frumuseţile naturii în toate manifestările ei, izbutind să dea, pe alocuri, pagini descriptive ce stîrnesc şi azi emoţii estetice. Nu reuşeşte niciodată măcar să realizeze siluete omeneşti, aşa cum vom întîlni în jurnalul lui Nicolae Filimon, unde ne întîmpină, în schimb, informaţii seci ca într-un ghid turistic de tipul Adolphe Joanne.

www.dacoromanica.ro

„CONDEIELE NU VOR MAI FI USCATE"

Memorialul de călătorie al marelui logofăt al Țării Românești a avut și are darul să stîrnească interesul cititorilor nu numai prin informațiile inedite cu privire la țările străbătute cu diligența sau cu „ailvagen"-ul, ci, mai ales, prin zugrăvirea tabloului impresionant al mizeriei țăranului valah, prin indignarea cu care autorul îi acuză pe cei vinovați de relele stări de lucruri, boierii și clerul.

Poziția lui Dinicu Golescu — mare boier la rîndul său — este numai aparent contradictorie. Concepția iluministă a avut — precum s-a arătat — o influență pozitivă asupra sa. Contactul nemijlocit cu realitățile din Apus îi înlesnește să înțeleagă și mai bine starea de înapoiere a țării sale și să întrevadă unele dintre căile de evoluție a societății românești de la începutul secolului al XIX-lea.

Această atitudine a scriitorului nostru apare în paginile intitulate *Cuvîntări deosebite,* intercalate aproape la fiecare capitol din *Însemnare a călătoriii mele.*

www.dacoromanica.ro

Ocupînd peste o treime din jurnalul de călătorie, *Cuvîntările* sînt concepute formal ca niște discursuri cu caracter politico-moralizator, de unde se vede înclinarea lui Dinicu Golescu către genul oratoric. *Cuvîntările* sînt „rostite" de pe pozițiile — înaintate pe atunci — ale iluminismului.

Folosind cunoștințele de retorică [1], pe care și le însușise ca elev al Academiei grecești din București, Dinicu Golescu, ținînd seama de mentalitatea clasei conducătoare de la noi, tinde s-o convingă de necesitatea unor reforme sociale și politice în spiritul veacului. Ca fost mare dregător, îi era cunoscută, în ansamblu, situația din țară, ca și cauzele și împrejurările care o determinaseră, ceea ce dădea autoritate opiniilor sale.

Încercînd să-i determine pe boieri să accepte reforme în folosul propășirii patriei și pentru îmbunătățirea traiului țărănimii, el folosește o argumentare temeinică, bazată pe toate normele elocvenței : selecționează și ordonă cu discernămînt faptele și ideile, dezvoltîndu-le în bogate comentarii, cu concluzii riguros întemeiate. Concomitent, Dinicu Golescu apelează la sensibilitatea celor cărora se adresează, recurgînd la mijloacele de comunicare proprii literaturii artistice.

---

[1] Constantin Vardalah, care preda această disciplină, și-a tipărit, mai tîrziu, expunerile sale în *Arta retorică*, Viena, 1815. Lucrarea aceasta se află la baza educației literare a lui Dinicu Golescu.

www.dacoromanica.ro

Ridicarea culturală a maselor populare prin şcoli, teatre, presă şi literatură constituia — cum se ştie — una din temele majore ale iluminismului de pretutindeni.

În jurnalul de călătorie al lui Dinicu Golescu pot fi identificate multe pagini în care străbate dorinţa sa expresă de a se transpune în viaţă — şi în ţara noastră — acest însemnat obiectiv programatic.

La Pesta, de pildă, îl impresionează sumedenia şcolilor de toate gradele şi, cu acest prilej, Dinicu Golescu arată că la noi asemenea preocupări sînt inexistente. După cum însuşi scrie, şcolile s-au împuţinat, deoarece stăpînitorii nu au fost interesaţi „să se deştepte norodul".

Dascălii trăiau în condiţii mizere, fiind mai prost plătiţi decît vizitiii boierilor, şi nu după cum s-ar cuveni unora ce nu mai pot „face altă speculaţie, ci numai a căuta spre folosul luminii".

După vizita la Viena îşi exprimă dorinţa de a se înfiinţa şi la noi o *Academie medicală* unde să se formeze doctori şi chirurgi pentru fiecare judeţ, să fie trimişi copiii la studii în străinătate din fragedă vîrstă, dar numai după ce învaţă limba maternă, să se înmulţească veniturile şcolilor etc.

În toate oraşele mari pe care le vede există teatre în care încap mii de spectatori şi în care se joacă în limba înţeleasă de popor. Numai la noi, observă cu amărăciune autorul, în singurul teatru din Bucureşti, unde dacă vin pe seară 100 de spectatori, se dau reprezentaţii în limba germană de „parc-ar fi silit acest norod de a şti toţi limba

www.dacoromanica.ro

nemţească". A păţit el „o destulă ruşine" în capitala Austriei, cînd a făcut cunoştinţă cu un englez[1] care, trecînd prin Bucureşti, dorise să asiste la un spectacol de teatru. Spunîndu-i însoţitorii că reprezentaţia se dă în limba germană, oaspetele s-a interesat dacă poporul cunoaşte această limbă şi dacă „are acest naţion limbă şi scrisoare naţionalicească". Întrebarea aceasta i-a fost pusă la Viena şi lui Golescu, care s-a simţit atins în mîndria lui naţională şi, din această cauză, osîndeşte, în cartea sa, cosmopolitismul boierimii.

Dispreţul celor din protipendadă pentru limba maternă este satirizat cu fină ironie : „Unii boieri (ridicaţi în slujbe) de loc nu ştiu nici carte românească". Anaforalele ce li se prezintă spre semnare li se par a fi scrise „în limba armenească".

Filosofii iluminişti de toate nuanţele s-au ridicat de pe poziţii teist-raţionaliste, deiste sau chiar ateiste împotriva dogmelor religioase şi a slujitorilor bisericii.

Fără a nega necesitatea credinţei, Dinicu Golescu persiflează şi el clerul şi, mai ales, pe călugării trîndavi care consumă veniturile mînăstirilor, destinate spitalelor. Într-un instantaneu golescian îi şi zărim, de altfel, „răsturnaţi în colţurile odăilor, îmbrăcaţi în haine scumpe, cu

[1] G. Bogdan-Duică crede că englezul lui Golescu este R. Wolsh, preot englez, călător prin ţările noastre. Acesta trecuse în anul 1825 prin Bucureşti şi se îndrepta, prin Sibiu, către Viena. (Vezi : *Din vremea lui Constantin Golescu*, în revista *Cultura Românilor*, nr. 6, 1915, pp. 319—330.)

www.dacoromanica.ro

şaluri de mult preţ încinşi, şi fie măcar şi căldură cu cîte două blane de miluri şi de samuruni îmbrăcaţi, în desfrînări şi în desfătări petrecînd. Ei pot huzuri, pentru că au găsit un norod orb".

Descriind traiul monahilor de la o mînăstire armenească de lîngă Veneţia [1], unde călugării slujesc zi şi noapte bolnavilor, autorul conchide moralizator : „Căci acei ce se îmbracă în negru şi să numesc călugări nu se închid în mînăstire, hrănindu-se din sudoarea fratelui lor, care are nevastă şi copii şi plăteşte multe biruri, ci chiar el, după ce munceşte pe seama lui, munceşte şi pentru a putea să facă mînăstirea altora bine". Golescu consideră că veniturile realizate de mînăstiri trebuie folosite în interesul obştii, ca, de pildă, pentru plata unor geometri şi geografi, a învăţătorilor, doctorilor şi chirurgilor, „căci cel care a părăsit lumea nu mai are nevoie de bani, ci numai de o haină proastă şi pîinea cea de toate zilele, pe care trebuie singur cu strădania trupului lui să şi-o dobîndească".

Dinicu Golescu inserează, nu fără o anumită intenţie, şi o istorioară despre Napoleon, care, ajungînd la o mînăstire cu mulţi călugări şi înţelegînd din răspunsul lor că n-au nici o ocupaţie folositoare, ci sînt numai „rugători cătră Dumnezeu", a poruncit să fie izgoniţi, şi „acel loc să rămîie pe seama oraşului, ca să-şi răverse bună-

[1] Mînăstirea *Sf. Lazăr* a călugărilor mechitarişti din *Insula armenilor* de lîngă Veneţia. Mechitar, abate armean (1675—1749), fondatorul acestei congregaţiuni religioase armeano-catolice.

www.dacoromanica.ro

tatea la toată obştea". Nu cumva trebuie să vedem aci un îndemn indirect la secularizarea averilor mînăstireşti ?

Nu sînt cruţaţi nici preoţii beţivi, inculţi şi cu preocupări mercantile, care umblă „în cămăşi numai, şi cu opinci, cu carăle la tîrgul de afară, cu cherestiele de vînzare... făr' de nici o ştiinţă de datoriile legii şi făr' de nici o cunoştinţă de cuvioasele urmări".

Interpretînd într-o manieră proprie opiniile filosofilor iluminişti care doreau ca în fruntea statului să fie un rege înţelept, Golescu subliniază că : „Foarte mic lucru este şi făr' de mulţumire sufletească, făr' de laudă şi cinste, de a stăpîni un om măcar multe împărăţii cu a sa numai tiranicească putere şi prăpădenia norodului".

Domnitorilor fanarioţi le face un izbutit portret moral, evidenţiind ridicola lor infatuare : „ne plecăm (în faţa lor) pînă ne dă capul de pămînt şi rămînem foarte mulţumiţi cînd numai cu coada ochiului să vor uita către noi, căci trupurile nu le mişcă, parcă sînt de ceară şi le tem să nu să frîngă. Iar cînd ne vor zîmbi a rîde, atunci cu mare bucurie trebuie să povestim către familie şi către oamenii casii".

El pledează cu tărie pentru un domnitor blînd, modest, iubit de popor, aşa cum i se par unii conducători ai Europei din acea vreme : monarhul să fie „ca un cioban ce oile le paşte şi le adapă, pentru mulţumita folosului ce de la ele dobîndeşte". Descriind palatul imperial din Viena, care nu este împrejurat cu ziduri şi nici închis cu lacăte, el relevă că toate aceste măsuri de siguranţă devin

www.dacoromanica.ro

inutile, întrucît împăratul se poartă ca un părinte cu supuşii săi.

Sînt elogiate în cîteva rînduri „binefacerile" împăratului Iosif al II-lea, pe care Golescu doreşte să-l dea drept exemplu de monarh luminat domnitorilor noştri. Împăratul Austriei este „vrednicul de pomenire", el se „străduia spre a-ş[i] mulţumi obştea", cu toate că trupul lui s-a „făcut cenuşă, numele lui des se pomeneşte de norod".

Este evident însă că idealul lui de domn îl reprezintă Ludovic al Bavariei, rege sensibil şi cultivat, care se „sileşte spre faceri de bine" şi umblă prin norod îmbrăcat simplu şi „fără întrarmaţi, ca ai noştri".

Este prezentă şi o altă idee a iluminismului, şi anume a dreptului natural (după Montesquieu, starea naturală a oamenilor este pacea şi egalitatea între ei) ; Golescu pune semnul identităţii între cei mai umili supuşi şi domnitori prin formularea acestui aforism : „Nu va găsi nimeni vreo deosebire între cenuşa din trupul împăratului şi dintr-a săracului".

Toţi filosofii iluminişti francezi, scoţînd la iveală tarele sistemului feudalo-iobăgist, au militat, în scris, pentru schimbarea vechilor relaţii de producţie.

La fel procedează Dinicu Golescu în *Cuvîntările* sale *deosebite*. Trecînd prin Ardeal, este izbit de asemănarea dintre starea ţăranilor de acolo, siliţi să muncească 198 de zile pe an pentru stăpînul moşiei, şi cea a şerbilor din Muntenia. Pare însă nedumerit cînd constată că primii sînt mai fericiţi decît ţăranul valah, care lucrează numai

www.dacoromanica.ro

12 zile ; singura pricină este, crede Golescu, că acestuia din urmă „nu-i lipseşte din auzul urechii, de cum se naşte şi pînă moare, cuvintele «ado bani», cu felurimi de mijloace prefăcute în auzire numai drepte".

Zugrăvirea tabloului sumbru al satului românesc de la începutul veacului trecut are menirea să-i trezească la realitate pe toţi cei răspunzători de situaţia mizeră a oropsitului ţăran valah.

Banii pentru bir se smulg cu mijloace diabolice : „O ! Să cutremură mintea omului cînd îş[i] va aduce aminte că făptura dumnezeirii, omenirea, fraţii noştri, au fost cîte 10 aşternuţi pe pămînt cu ochii în soare, şi o bîrnă mare şi grea pusă pe pîntecile lor, ca muşcîndu-i muştele şi ţînţarii, nici să poată a să feri".

„Alţi creştini, tot pentru dare de bani, au fost spînzuraţi cu capu în jos, şi alţii iarăş închişi în coşare de vite, unde le-au dat fum, şi alte multe asemenea pedepsi."

Cu legitimă indignare, Golescu îi avertizează pe făptaşi : „Părăsiţi-vă de acele urmări, *căci condeile nu vor mai fi uscate* *, şi asemenea urmări nu vor mai fi cunoscute numai duhovnicilor şi suferite de pătimaşi, ci condeiul va da în veleagul obştei atît urmările cele spre folosul neamului, cît şi cele spre prăpădenia lui". Începutul ţine să-l facă — cum se observă — el însuşi.

Locuinţele ţăranilor au aspectul unor vizuini : „intrînd cinevaş într-acele locuri unde să numesc sate nu va vedea nici biserică, nici casă, nici gard împrejurul casii,

* Sublinierea noastră.

 www.dacoromanica.ro

nici car, nici bou, nici vacă, nici oaie, nici pasăre, nici pătul cu sămănăturile omului pentru hrana familii[i] lui, şi în scurt nimică, ci numai nişte odăi în pămînt, ce le zic bordeie, unde intrînd cinevaş nu are a vedea alt decît o gaură numai în pămînt, încît poate încăpea cu nevasta şi cu copiii împrejurul vetrii, şi un coş de nuiele scos afară din faţa pămîntului şi lipit cu balegă. Şi după sobă, încă o altă gaură, prin care trebuie el să scape fugind cum va simţi că au venit cinevaş la uşă-i ; căci ştie că nu poate fi alt decît un trimis spre împlinire de bani".

Ogoarele sînt lucrate de nişte făpturi care, exterior, nu mai au nimic omenesc ; despuiate şi înnegrite de arşiţă sînt „întocmai cu unile dobitoace ce ies rău din iarnă, slabe şi zbîrlite".

Imaginea hărţuirii prin codri a ţăranilor ce nu-şi putuseră plăti dările se prezintă într-o viziune apocaliptică : „Şi cînd aceştea din nenorocire prindea de veste cînd vinea în satul lor zapciu [1], po[l]covnicu [2], căpitanu, mumbaşir [3] isprăvnicesc, mumbaşir domnesc, fugea atît ei cît şi muierile lor, şi copiii care putea fugi, prin păduri şi pe munţi, întocmai ca dobitoacele cele sălbatice cînd le gonesc vînătorii cu cîinii. Căci ştiia că prinzîndu-i nu mai este altă vorbă decît cerere de bani, şi ei neavînd bani vor lua gîrbaciuri pe spinare. Nu crez că cel mai

[1] Zapciu — cel ce strîngea dările, şi în caz de neplată vindea avutul datornicului ; împlinitor, executor.

[2] Polcovnic — colonel (rus.).

[3] Mumbaşir — agent fiscal de urmărire şi execuţie.

www.dacoromanica.ro

rău tiran stăpînitor, văzînd chiar cu ochii lui pe această făptură dumnezeiască, pe acest deopotrivă cu el om, fugind pe munți și prin păduri cu picioarele goale pînă în genunche și cu mîinile pînă în cot, negre și pîrlite, și haina care o au pe ei numai din bucățele, iar copiii de tot despoiați, — nu crez că nu i să va muia inima, cît de sălbatic și rău va fi, și va mai cere bani de la o așa stare de oameni".

Ca realizare, acest tablou are, parțial, o asemănare izbitoare cu acela din *Caracterele* lui La Bruyère despre starea țăranilor francezi la sfîrșitul veacului al XVII-lea : „Vezi anumite animale sălbatice, masculi și femele, răspîndite pe cîmp, negre, învinețite și tare pîrlite de soare, legate de pămîntul pe care îl răscolesc și-l răvășesc cu o dîrzenie de nebiruit ; au ca un fel de glas articulat, și cînd se ridică în picioare arată un chip omenesc. Și, într-adevăr, sînt oameni. Noaptea se retrag în niște vizuini, în care trăiesc cu pîine neagră, cu apă și cu rădăcini ; ei îi cruță pe ceilalți oameni de osteneala de a ara, de a semăna și de a recolta, ca să trăiască, și merită astfel să nu simtă lipsa pîinii pe care au semănat-o" [1].

Nu este desigur vorba de o imitație, ci de o similitudine de circumstanțe istorice, care a determinat și utilizarea unor procedee artistice identice.

[1] Asemănarea a fost semnalată mai întîi de Nerva Hodoș în introducere la Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele*, Buc., 1910, p. LVIII, nota 1.

www.dacoromanica.ro

Iobagul neplatnic poate fi vîndut ca orice obiect „sau la un boiernaş, sau la un arendaş", pentru ca din slujba la aceştia să se poată strînge echivalentul birului.

Mizeria birnicului din Ţara Românească apare în jurnal şi mai evidentă raportată la luxul deşănţat al boierilor, care umblă îmbrăcaţi în anterie de fir şi blănuri scumpe.

În Austria doamnele „din nobleţe" erau îmbrăcate simplu, nu ca moşieriţele de la noi care, „stăpînite groaznic de lux", erau mai bucuroase „să le moară copiii de foame decît să iasă la plimbare făr' de a avea pe rochie alte o sută de bucăţele în felurimi cusute, ce le zic garnituri".

După socotinţa lui Golescu „luxul şi luarea ce făr' de dreptate" sînt racilele principale care trebuie eliminate.

Alte cauze care provoacă nefericirea majorităţii populaţiei sînt : vînzarea slujbelor, de la cea mai mică pînă la cea mai înaltă dregătorie, şi darea în arendă a strîngerii feluritelor impozite.

Ca mijloc de satirizare a unor astfel de năravuri este folosit calamburul. Făcînd aluzie la blana scumpă a unui animal sălbatic, şi anume rîsul, Golescu scrie cu amară ironie : dacă toate treptele dregătoriilor s-ar obţine după merit şi s-ar urca în ordine ierarhică, „atunci adevărat ne-am mîndri pentru darurile cele cu sudoarea noastră cîştigate, iar nu pentru metalul pămîntului din care ne facem anterie de fir, nici pentru părul cămilii cu care

www.dacoromanica.ro

ne încingem, nici pentru pielea samurului şi a rîsului, pentru care şi de rîs am rămas".

Autorul surprinde, fără a fi însuşi pe deplin edificat, criza feudalismului, decăderea boierimii ; de unde înainte negustorii se împrumutau pe la casele moşierilor, acum aceştia sînt datori pe la neguţători, care au acumulat suficient capital comercial. Aşa se explică de ce acum trăiesc toţi pe „răboj", mărfurile cumpărîndu-se, deci, pe datorie.

Sînt în *Însemnare a călătoriii mele* numeroase consideraţii cu privire la normele juridice, autorul lăudînd acele pravili care „ajută fieşce om de a face stare, fie numai vrednic". Este învederat că el pledează pentru elaborarea unor legi proprii orînduirii capitaliste, menite să încurajeze iniţiativa particulară. Faptul că este pentru dezvoltarea noilor relaţii de producţie rezultă limpede din cererea sa expresă de a se întemeia fabrici de tot felul, patronii trebuind să fie stimulaţi prin acordarea unor subvenţii de către stat, nu „să le ia domnii banii", cum se obişnuia pînă atunci.

În Europa centrală şi răsăriteană, iluminismul s-a caracterizat, datorită condiţiilor specifice de aci, prin legătura lui cu mişcările de eliberare naţională. Şi în acest mod se explică atitudinea antiotomană a lui Dinicu Golescu şi înflăcăratul său patriotism.

Neputîndu-şi exterioriza deschis ostilitatea faţă de turci, el recurge la limbajul aluziv. Se narează în jurnalul său o întîmplare petrecută cu ocazia unei vizite la

 www.dacoromanica.ro

spitalul de alienați mintali din Viena, pe care n-a avut noroc să-i vadă „căci, insinuiază el, nu mi-au dat voie dohtorul, cerîndu-m[i] destulă iertăciune, pricinuind că sînt îmbrăcat cu haine turcești, și cum mă vor vedea, toți să vor turbura atît, încît spitalul să va amesteca. Pentru care, adevărat mi-au părut foarte rău, dar nu căci nu i-am văzut, ci de ciudă, pentru ce numai nebunii să nu poată suferi de a vedea turc, iar cei înțelepți și luminate neamuri în învățături și în cunoștința dreptăților omenirii îș[i] pun trupurile înaintea gloanțelor grecești, ca întîi ei să le poprească". Sînt vizați, precum se constată, cei care, în loc să fie de partea grecilor răsculați, îi sprijină pe tiranii turci.

Trecînd prin orașul Laibah, pe lîngă care curge gîrla Sava, călătorului îi vine în minte momentul istoric cînd „aciia s-au hotărît jugul tiranicesc al creștinilor, care din nenorocire lăcuiesc pe Evropa turcească".

Paginile consacrate *Cuvîntărilor deosebite* sînt străbătute de o fierbinte dragoste de patrie, pe care, zice Golescu, trebuie s-o situăm mai presus de propria casă, „la ea trebuie să ne gîndim continuu, și în folosul ei să ne sîrguim". Definiția pe care el o dă patriei se înscrie, alături de cea a lui Tudor Vladimirescu, printre primele încercări de acest fel: „Patria este un pămînt pe carele toți lăcuitorii se interisarisesc a-l păzi, și nimeni nu va să-l părăsească, pentru căci nimeni nu-și lasă norocirea..." Deși din frazele următoare s-ar crea impresia că Golescu socotește patria ca fiind deopotrivă și pentru

www.dacoromanica.ro

bogaţi, şi pentru săraci, spre deosebire de Tudor, care preciza că „patria se cheamă poporul, iar nu tagma jefuitorilor", din comentariile de natură istorică ce însoţesc definiţia sa se relevă că adevăratul patriot este omul din popor, pentru că el auzind cuvîntul patrie plînge, boierul judecător încruntă sprîncenele, vistierul dă replice : „Arendă este această numire de patrie, sau ce este ?", iar slujitorii cultelor „arată ceriul cu vîrful degetului cînd îi întreabă cineva de patrie".

Simţindu-se şi el vinovat de reaua administrare a ţării, Dinicu Golescu, „împuns de cuget", ţine să se spovedească „pentru cea pînă acum necuviincioasă vieţuire şi nedrepte luări de bani din patrie". El îşi mărturiseşte public vechea mentalitate feudală, căci — cum declară textual — „fiind rău obicinuit şi coprins de ştiinţe care sînt împotriva prăvilelor omeneşti" socotea că „de a fi bogaţi cei ce poartă papuci, trebuie să fie săraci cei ce poartă opinci".

Eliberat prin cultură de prejudecăţile clasei lui, *iluministul* Golescu îl judecă cu asprime pe *dregătorul* Golescu. Rememorîndu-şi trecutul, el se condamnă ca fiind părtaş la spolierea ţăranilor, la aducerea lor în stare de mizerie : „O ! Cum îmi aduc aminte şi cum sînt silit să mă spovedesc că sînt foarte greşit ! Căci eu nu numai nu am făcut nici un bine cît de mic patrii[i] spre mulţumire căci au hrănit, au îmbogăţit, au cinstit pe părinţii miei, moşi şi strămoşi, ci de la cea dintîi dregătorie şi pînă la cea din urmă n-am contenit luînd luări nedrăvilnicite de

www.dacoromanica.ro

la acest norod, care nu-ş[i] are nici hrana din toate zilele".

*

* *

Deşi distincte, *Cuvîntările deosebite* fac corp comun cu relatările de călătorie. Sudura artistică a celor două părţi se realizează prin folosirea planurilor antitetice. Impresiile de drumeţie preced întotdeauna pasajele cu observaţii sociale, constituind, de regulă, planul de raportare. În acest mod ia fiinţă un memorial extrem de original.

Se poate afirma, pe bună dreptate, că Dinicu Golescu este adevăratul întemeietor al „genului" jurnalului de călătorie în literatura română. El n-a avut cum să cunoască însemnările de acelaşi fel amintite în capitolul precedent, deoarece acestea au fost date tiparului mult mai tîrziu. Numai aşa se explică de ce afirmă cu tărie că „la noi nu s-au văzut o acest feli de carte".

Imboldul de a-şi redacta jurnalul îi vine de altundeva. Trecutul îndepărtat îi relevă rostul educativ al călătoriilor ; el ştie că vechii greci, mergînd la „Eghipet", şi-au îmbogăţit cunoştinţele şi au învăţat multe meşteşuguri pe care le-au transmis apoi romanilor. Aceştia, la rîndu-le, au răspîndit ştiinţele în toată Europa. Prezentul îi oferă exemple asemănătoare : „Nici o ţară, constată el, nici un oraş, nici un sat nu este necunoscut la nici un evropeu, ajunge să ştie citi". Dorinţa de a-şi nota impre-

www.dacoromanica.ro

siile îi este, de asemenea, stimulată de preocuparea tovarăşilor lui de diligenţă „de a-şi însemna şi culege binele, ca să-l facă cunoscut celor de un neam cu ei".

Insemnare a călătoriii mele a constituit un model pentru scriitorii din veacul trecut ca : Ion Codru Drăguşanu *(Peregrinul transilvan)*, Nicolae Filimon *(Excursiuni în Germania meridională)*, Vasile Alecsandri *(Călătorie în Africa)* şi Dimitrie Bolintineanu *(Călătorii pe Dunăre şi în Bulgaria, Călătorii în Asia Mică* etc.).

www.dacoromanica.ro

ŞCOALA „SLOBODĂ"
DIN GOLEŞTI

„Luminîndu-se mai bine" prin călătoriile făcute în străinătate, avînd în faţă exemplul tatălui său şi dînd ascultare povăţuirilor lui Eufrosin Poteca, profesorul de filosofie, Dinicu Golescu ia iniţiativa, în primăvara anului 1826, de a reface, pe baze cu totul noi, şcoala înfiinţată de marele ban Radu Golescu, şi care continuase să funcţioneze pînă în 1821. Vechea şcoală era de nivel elementar şi fusese destinată numai pentru învăţătura în limba română a copiilor din satul natal. Marele logofăt întemeiază acum un fel de gimnaziu-internat, aşa cum văzuse el în apusul Europei, unde se puteau împărtăşi din binefacerile culturii toţi copiii de prin împrejurimi şi chiar de peste hotare, fără deosebire de rasă sau de stare socială şi fără obligaţia de a plăti vreo taxă, menţiuni cuprinse în *Prospectul* tipărit în broşură : „Aşa dar, fieşcare părinte, de orice treaptă va fi, sau neguţătoriŭ, sau boiariŭ, sau birnic, sau măcar şi rob, poate a-şi trimite copiii la această şcoală, spre aceste învăţă-

www.dacoromanica.ro

turi făr' de nici o plată"[1]. Avem a face cu o transpunere, în domeniul instrucţiunii şcolare, a principiului dreptului natural.

Sînt chemaţi aci ca profesori Ion Eliade Rădulescu şi Aaron Florian, discipol al *Şcolii ardelene*. Ultimul a fost directorul şcolii între anii 1826—1830. În această calitate, Aaron Florian alcătuieşte *Înştiinţarea şi Programul şcolii de la Goleşti*, în text bilingv (latineşte şi româneşte). Introducerea limbii latine în programă este considerată ca binevenită, întrucît — arată el cu îndreptăţire — românii sînt „strănepoţii romanilor şi limba lor este îndeaproape rudenie cu cea latinească". Ca învăţător al copiilor, făgăduieşte părinţilor că se va strădui să întipărească „în minţile tinerilor dreapta creştere şi iubirea adevărului".

Din aceeaşi *Înştiinţare* rezultă sistemul de organizare a procesului de învăţămînt: în cursul *„ghimnasticesc"* se preda în prima clasă: citirea, scrierea, partea întîi din gramatică, cele patru „speţii" din aritmetică. În clasa a doua — urma partea a doua şi a treia din gramatică, istoria despre începutul românilor, geografia Ţării Româneşti, aritmetica. În al treilea an — a patra parte din gramatică, istoria românilor, povăţuire spre facerea căr-

[1] *Înştiinţare pentru şcoala din satul Goleşti ce se află în judeţul Muscelului, cătră părinţii ce vor voi să înveţe copiii dumnélor limba românească, nemţească, grecească, latinească şi italienească şi mai vîrtos să înveţe cel dintîiŭ temeiŭ al omului pentru care învăţătură se şi tipăresc cărţile cele trebuincioase...* (reprodusă de Nerva Hodoş în introducere la *Insemnare...*, Bucureşti, 1910, pp. XL—XLIV).

www.dacoromanica.ro

ţilor şi a jalbelor, istoria ţărilor celor mai vestite, aritmetica. În al patrulea an — retorica, geografia Europei, istoria noroadelor celor mai vestite din Europa, aritmetica. În ultimul an al acestui curs se învăţa: poetica, istoria popoarelor vechi, geografia Asiei, Africii, Americii, Polineziei, precum şi Mitologia. În toţi cei cinci ani era inclusă şi „învăţătura creştinească". În anul al şaselea („cursul filosoficesc") programa cuprindea: logica, filosofia, metafizica „curată" (teoretică) şi aplicată, morala, algebra şi geometria.

În cei şase ani de studii elevii erau deprinşi, aşadar, să scrie şi să citească corect în limba natală, li se dădeau noţiuni de istorie şi geografie a patriei, pentru cultivarea dragostei de ţară, li se lărgea orizontul cultural prin studierea istoriei universale şi geografiei continentelor, formîndu-se şi un cadru adecvat înţelegerii locului poporului nostru în ansamblul istoriei lumii. Studierea limbii latine înlesnea — în concepţia lui Dinicu Golescu şi a lui Aaron Florian — înţelegerea structurii gramaticale şi a lexicului limbii române. Limbile moderne (germana şi italiana) puneau pe şcolari în contact cu literatura altor popoare. Dacă adăugăm la acestea studiul matematicilor, al filosofiei, logicii şi metafizicii, ca şi al ştiinţelor naturii, ni se conturează profilul enciclopedic al sistemului de învăţămînt din această şcoală. Paralel cu instrucţia şcolară propriu-zisă, fetele învăţau să împletească şi să coasă, fiind iniţiate totodată şi în alte lucruri „cuviincioase de a şti o muiere".

www.dacoromanica.ro

Pentru sălile de clasă și pentru dormitoare erau puse la dispoziție încăperile de dinaintea bisericii Goleștilor, „casa cea mare", ca și odăile din jurul curții.

Întinsa și frumoasa grădină a conacului era utilizată atît pentru lucrări practice cît și pentru recreere, în timpul liber.

Dinicu Golescu, convins de eficacitatea colaborării dintre familie și școală în procesul de instruire și educare a tinerei generații, face recomandări de ordin pedagogic părinților hotărîți să-și trimită copiii la internatul său. Este contraindicat — socotește el — ca aceștia să-și alinte odraslele cînd greșesc, vrînd să le dovedească în acest fel afecțiunea. Părinții au datoria să-i sfătuiască pe copii să aibă o conduită bună și să asiste, din cînd în cînd, la verificarea celor învățate. Dacă sînt satisfăcuți de comportarea lor, atunci să le facă un dar cît de mic. În caz invers, „să le arate că să despărțesc de ei, și fug mîhniți."

Fondatorul școlii făgăduia în *Prospect* că pentru învățătura elevilor se vor tipări și cărțile *„trebuincioase"*; de aceea, întocmește el însuși o *Adunare de pilde bisericești și filosofești, de întîmplări vrednice de mirare, de bune gîndiri și bune neravuri, de fapte istoricești și anecdote* (416 pagini), pe care o dă la tipar da Buda, în anul 1826.

Pentru prima parte a acestei cărți s-au folosit, selectiv, *Pildele filosofești* care mai fuseseră traduse și tipărite în anul 1783 la Rîmnic și, în 1795, la Sibiu, în tipografia

www.dacoromanica.ro

lui Petru Bart. Versiunea lui Golescu este superioară celei din ediţiile menţionate. Volumul este „sporit" cu pilde extrase din cărţile profesorului său Ştefan Comită, care, la rîndu-i, le adunase „de la scriitorii mai vechi", precum şi cu „fapte istoriceşti şi anecdote" din cartea francezului M. H. Lemaire.

Alcătuitorul acestei cărţi, destinată a fi manual didactic, socotea că astfel de pilde pot să procure şcolarilor nu numai plăcere, ci şi folos, cîştigînd ei astfel bune „năravuri".

Sînt exprimate în acest volum, de multe ori, idei critice îndrăzneţe cu privire la conducătorii de popoare, la lăcomia bogaţilor şi a călugărilor. Unele maxime din partea I a manualului întregesc şi subliniază ideile avansate, pentru epoca aceea, profesate de Golescu în *Însemnarea* sa, constituind, s-ar putea zice, suportul lor teoretic.

Împăratul trebuie să fie bun, milostiv şi cult. El trebuie să aibă în vedere că cei stăpîniţi sînt oameni asemenea lui şi să-i cîrmuiască nu după bunul plac, ci după pravilă.

Nu lipsesc pe alocuri nici aprobările exprese ale lui Golescu sau chiar localizările ca, bunăoară, atunci cînd se menţionează spusele lui Solon cu privire la oraşele rău cîrmuite de bărbaţi necinstiţi şi neînvăţaţi, unde, în loc „de fericire şi lumină, va fi ticăloşie şi întunerecime". Tălmăcitorul nu-şi poate stăpîni gîndul şi exclamă : „Ca pe la noi !"

www.dacoromanica.ro

Caracterul de clasă al justiției era evident și pentru legiuitorii antici, din a căror operă Golescu prezintă pentru elevi această reflecție plastică : „pravila este ca țesătura păianjenului, unde căzînd musca sau țînțarul se prinde, iar albina și viespea spărgînd-o scapă. Așa și în pravilă, cel mic și sărac de se va prinde, nu are scăpare, iar cel bogat și iute în limbă desputernicează hotărîrile și se apără".

Ne putem lesne imagina cîtă satisfacție va fi încercat Golescu, care-i încondeiase în a sa *Însemnare* pe călugări, atunci cînd a înfățișat în limba noastră o întîmplare cu tîlc din viața lui Diogene : filosoful cinic grec, văzînd pe niște egumeni ducînd la judecată pe unul care le furase un pahar, a exclamat : „hoții cei mari au prins pe cel mic !" [1]

Una din sentințele morale este aleasă tocmai pentru că are corespondență cu starea de lucruri din Țara Românească, fiind îndreptată contra excesului fiscal, practicat de toți dregătorii valahi. Zice-se că un împărat, la îndemnul unui „blestemat" de a spori dările, a răspuns că „urăște pe grădinarul" care smulge „verdețurile din rădăcină".

În spirit umanitarist, învățăceii sînt sfătuiți ca mai bine să fie săraci, decît să se îmbogățească din sudoarea nevoiașului.

[1] Anecdota pare a avea o bază reală, întrucît este reprodusă de Diogenes Laertios în *Despre viețile și doctrinele filosofilor*, Buc., 1963, Ed. Academiei R.S.R., p. 307.

www.dacoromanica.ro

A doua parte a cărții cuprinde o serie de pilde extrase din mici istorioare cu animale, întîmplări pline de tîlc din viața bărbaților iluștri din antichitate și lucrarea lui Xenofon despre economie, toate traduse din greceşte de marele logofăt după manualele lui Ştefan Comità.

Se află aci arhicunoscutele povestiri despre vulpea care, neajungînd la struguri, pretinde că ar fi acri ; despre greierele nepăsător de apropierea iernii și furnica harnică ; fabula esopică despre bătrînul care a chemat moartea pentru a-i „ajuta" să ridice o greutate ; vechea fabulă cu corbul păcălit de vulpe etc.

Pentru a demonstra „că munca bogăție este" se narează întîmplarea unui plugar, care, pe moarte fiind, le declară moștenitorilor săi că și-a îngropat comoara în vie. Feciorii sapă pămîntul în căutarea aurului inexistent și via dă rod întreit.

În paginile referitoare la învățații din vechime sînt reproduse cuvîntarea lui Platon împotriva luxului arcadienilor și povestirea intitulată : *Cum împăratul atineilor Kodru, singur a alergat spre moarte pentru folosul patriii lui.*

Cu un îndemn, desigur, pentru domnitorii de atunci ai Țării Românești, Golescu introduce capitolul *Cînd și cum pot afla împărații adevărul.* El se folosește de o anecdotă : împăratul Antioh se rătăcește de paznicii săi și această împrejurare îi oferă ocazia să asculte aprecieri sincere de la oamenii simpli despre ocîrmuirea sa, ajun-

www.dacoromanica.ro

gînd la convingerea că nu trebuie să mai dea crezare linguşitorilor din juru-i.

Cuvîntarea lui Xenofon pentru iconomie constituie, de fapt, un ciclu de lecţii, bazate pe exemple, pentru buna gospodărire a casei şi pentru cultivarea raţională a pămîntului. Sfaturile cu privire la „iconomie" se desprind din dialogurile lui Socrate cu Critobul şi Isomah. Socrate face, prin pana lui Xenofon, elogiul plugăriei, arătînd foloasele pe care le oferă această ocupaţie.

Glosînd, cu acest prilej, expresia „bun şi milostiv bărbat", Golescu, care se ridicase în *Însemnarea* sa împotriva boierilor ce vegetau la oraşe, menţionează că: „Aşa numea athineii pe aceia care avea stare bună, cîştigată prin strădania ţărănească, care este cea mai dreaptă cîştigare de avuţii".

Într-o lungă notă originală, Dinicu Golescu se referă la introducerea uneltelor perfecţionate în agricultură, aşa cum văzuse în ţările pe care le cutreierase. Admirase anume în Stiria (Austria) un fel de coasă folosită la seceratul grîului, care reducea foarte mult timpul cerut de efectuarea acestei lucrări agricole, şi chiar o experimentase, convingîndu-se de utilitatea ei. Cu acidă ironie îşi închipuie Golescu reacţia boierilor valahi faţă de intenţia lui de a le aduce o asemenea coasă, ei preferînd mai degrabă „vreo apă meşteşugariţă, cu care ungînd işlicele, hainele, papucii, să facă toate poleite" (aluzie, din nou, la patima luxului, răul acelui secol, după părerea lui). Cauza socială a dezinteresului feudalilor pentru tehnica

www.dacoromanica.ro

avansată este dezvăluită de scriitor : ei gîndesc „că de se vor deştepta cei adormiţi, noi unde vom mai găsi loc..."

După acest mic tratat de gospodărire şi agricultură, urmează *Povăţuirea lui Socrat către Dimonik*, sub formă de sfaturi lapidare, cu privire la folosul învăţăturii, al prieteniei, al virtuţii etc. În dezacord cu îndemnurile filosofului antic, Golescu polemizează cu Socrate, care îl sfătuia pe Dimonik să-şi viziteze rar prietenul şi să-i ascundă faptele sale, ajungînd la încheierea că o astfel de amiciţie e mai mult diplomaţie. El pledează cu căldură pentru adevăratul „prieteşug".

A doua parte a cărţii se încheie cu o notă originală a tălmăcitorului, de unde se desprinde ideea că dacă reprezentanţii clasei dominante nu vor să facă nici un bine spre folosul naţiei sau „spre lipsirea nedreptăţilor", atunci, măcar, să nu-i împiedice pe alţii să slujească patriei lor.

Ultima parte a volumului cuprinde o selecţie de „fapte istoriceşti şi anecdote", care sînt, după părerea lui Dinicu Golescu, „foarte vrednice de a împodobi mintea tinerimii", traduse în româneşte, prin intermediar grecesc, după cartea „franţozului", M. H. Lemaire *. Folosindu-se întîmplări din istoria popoarelor europene, narate într-o formă accesibilă, se acţiona direct asupra sensibi-

* Traducerea din limba franceză în limba greacă o face Al. Racoviţă, ginerele lui Dinicu Golescu.

www.dacoromanica.ro

lităţii copiilor, cărora li se sugera să urmeze în viaţă exemplele unor patrioţi sau filantropi din trecut.

Iată cîteva din acestea :

Fabricius, cu toate că nu era bogat, refuză cu demnitate să primească aurul oferit de regele Pirus, pentru a-i convinge pe senatorii romani să facă pace.

Într-o altă istorioară se povesteşte cum, la asediul cetăţii Calais, în anul 1346, regele Eduard al Angliei a poruncit, la rugămintea sfetnicilor săi, să fie liberi toţi locuitorii care i se împotriviseră eroic timp de şapte luni de zile, dacă şase dintre şefii lor vor veni, umiliţi, înaintea lui, cu cheile cetăţii în mînă, urmînd a fi daţi pe mîna călăului. În vreme ce toţi erau mîhniţi de acest ordin, s-a ivit un om din mulţime *, care a hotărît să se jertfească pentru concetăţenii lui sortiţi, altfel, să moară de foame. Pilda lui a fost urmată de alţi cinci inşi şi, în acest fel, ceilalţi au fost salvaţi. Golescu intervine imediat, într-o notă anume, aprobînd din toată inima fapta celor şase, care hotărîseră să-şi dea chiar viaţa pentru patrie.

Urmează alte pilde de eroism.

Un olandez, comandant militar al unei cetăţi asediate de vrăjmaşi, se aruncă singur jos de pe zidurile întărite pentru a-i salva pe apărătorii ei, strigînd : „Fraţilor, de

* Este vorba de cunoscutul episod al războiului de 100 de ani, petrecut la 1357 (nu la 1346), cînd, în adevăr, englezii cuceresc oraşul Calais şi rămîn impresionaţi de eroismul lui Eustache de Saint-Pierre şi al celorlalţi cinci tovarăşi ai săi.

www.dacoromanica.ro

vreme ce moartea este negreşit odată să vie la om, pentru ce să nu mor acuma, cînd cu moartea mea scap pe toţi orăşenii din moarte ?"

Elveţianul Arnoldes de Vighelridos, văzînd că duşmanii au făcut ou suliţele un zid de nepătruns, a hotărît să se jertfească pentru patrie, aruncîndu-se primul în lăncile inamicului, uşurînd astfel izbînda alor săi.

Pe cîmpiile Stadekului, în 1735, un simplu ostaş, rănit, reeditează într-un fel fapta aprodului Purice, oferind comandantului său, gata să fie făcut prizonier, propriul cal şi rezistînd cu ultimele forţe duşmanilor pînă ce acesta s-a îndepărtat.

Sînt şi exemple despre eroismul femeilor. Astfel, pe cînd oraşul Vavvi era împresurat de oştiri vrăjmaşe şi era cît pe-aci să fie cucerit, femeile l-au salvat, zvîrlind de pe ziduri pietre şi plumb topit în capul asediatorilor.

Pe la 1138, împăratul Conrad al III-lea al Austriei a înconjurat oraşul Zaisterghiu, unde se baricadase duşmanul lui, ducele de Würtenberg. Avînd de gînd să-i ucidă pe toţi locuitorii, i s-a făcut milă de femei şi le-a îngăduit să iasă din cetate, putînd lua cu ele cel mai de preţ lucru. Atunci, soţia ducelui a găsit modalitatea de a-şi salva bărbatul ; l-a luat în cîrcă ca pe averea cea mai scumpă şi l-a scos din cetate. Celelalte femei au procedat întocmai şi împăratul, înduioşat, i-a iertat pe toţi laolaltă.

Ultimul capitol al cărţii, *În ce chip oamenii cei din vechime întrebuinţa bogăţia*, se referă la exemple ilustre

www.dacoromanica.ro

din antichitate, cînd bărbaţi vestiţi îşi împărţeau veniturile compatrioţilor sau le cheltuiau pentru folosul obştii, precum Pliniu cel Tînăr.

Lui Golescu i s-a părut, pe bună dreptate, că astfel de pilde şi istorioare sînt folositoare nu numai şcolarilor săi, ci şi altora şi, de aceea, era hotărît să continue publicarea lor într-un al doilea volum, care, însă, din nu se ştie ce pricină, n-a mai fost dat la iveală.

Tot din necesităţi didactice, marele logofăt traduce şi lucrarea lui Neofit Vamva, *Elementuri de filosofie morală* (380 pagini), imprimată în 1827, la *Tipografia de la Cişmea* din Bucureşti.

Elementuri[le] de filosofie morală se deschid cu un cuvînt înainte al autorului, unde se dă definiţia ştiinţei morale, făcîndu-se observaţia că, mai ales, partea ei practică n-a progresat prea mult, în primul rînd din cauza neînvăţăturii şi a neştiinţei oamenilor. Credinţa în forţa educativă a culturii îl apropie pe autor şi, deci, şi pe tălmăcitorul său de Montesquieu.

Bolile morale sînt mai periculoase decît cele trupeşti, pe care poţi să le eviţi, fiindu-ţi semnalate de simţurile fireşti. Aşa se explică persistenţa relelor moravuri, introduse în oraşe sau în sate.

A doua cauză a „neînaintării" moralei este de natură politică : „boierii şi cîrmuitorii oraşelor şi ai neamurilor" nu se interesează de „bună creşterea şi moralicească învăţătură" a supuşilor şi „mai vîrtos de multe ori cu meşteşug politicesc îi prefac în răi". Li se recomandă, aşadar,

www.dacoromanica.ro

conducătorilor de state să înceapă luminarea poporului prin şcoli şi să prefacă, astfel, năravurile rele, în bune, dacă vor să aibă, după moarte, rapsozi ca Homer.

Se reproduc apoi biografiile şi învăţăturile celor mai vestiţi moralişti ai lumii: Zoroastru, filosof persan, trăitor în vremea lui Darius, filosoful chinez Confucius, fabulistul Esop, socotit moralist prin pildele ce i se atribuie, Socrate, Platon, Aristotel, Theofrast, autorul *Caracterurilor moralicești*, Cicero, Seneca, Pliniu cel Tînăr, „nepot şi fiu de suflet" al lui Pliniu cel Bătrîn, Epictet, Plutarch şi Marc Aureliu, împăratul filosof. Dintre moraliştii bisericeşti se menţionează doar cei trei ierarhi: Grigore, Vasile cel Mare şi Ioan Hrisostomul.

Din prezentarea vieţii şi doctrinei filosofilor laici amintiţi sau din comentarii, şcolarii îşi formau o impresie generală asupra istoriei obiectului predat şi puteau să tragă unele învăţături folositoare în viaţa de toate zilele.

Prin înfăţişarea operei lui Plutarch, de pildă, elevii erau tentaţi să cerceteze scrierea acestuia *Vieţile paralele ale oamenilor iluştri*, de unde se desprind preţioase învăţături morale, autorul judecînd faptele politice şi personale ale conducătorilor din vechime, preţuind pe cele bune, condamnînd pe cele rele.

Pentru ca tinerii să poată intui mai lesne impresia exterioară pe care o produce nestăpînirea de sine este reprodus plasticul portret moral pe care Seneca îl face mîniosului: acesta seamănă cu un nebun „căci ochii lui aruncă scînteie, sîngele urcîndu-şă în cap îi aprinde

www.dacoromanica.ro

obrazu[l], şi buzele fără de orînduială tremură, i se curmă glasul, îşi trînteşte picioarele de pămînt." Manifestîndu-şi, cu multe veacuri înaintea lui Descartes, încrederea în forţa raţiunii, Seneca răspunde neîncrezătorilor în „puterile firii omeneşti" de a scăpa de „patima mîniii", prin formularea unui adevăr general valabil: „Voinţa omului poate orice vă (vrea)".

Marc Aureliu este, după Neofit Vamva, prototipul monarhului luminat al filosofilor iluminişti francezi, căci, zice el, „niciodată nu au lăsat din braţe filosofia, pe care obişnuia s-o numească mamă adevărată" şi avea povăţuitori înţelepţi şi învăţaţi, fiind ca un „adevărat Socrat în jăţul împărătesc".

Partea întîi a manualului acordă atenţie, mai ales, problemelor teoretice ale eticii, explicînd ivirea moralităţii prin voinţa lui Dumnezeu. Imediat însă autorul relevă atotputernicia minţii iscoditoare a omului, ce are ca „dascăl firesc cercarea", adică experienţa.

Uneori, Vamva, depăşind cadrul unui manual de etică propriu-zisă, face incursiuni în sfera politicului, ca în cazul normelor juridice, ce trebuie să fie motivate de necesităţi şi nu impuse de voinţa stăpînitorilor tirani, căci „pravilă nu este aceea, aşa voi eu!" Legile au menirea să pună stavilă arbitrariului despoţilor, trebuind să servească oamenilor pentru ca „să trăiască bine şi fără frică".

www.dacoromanica.ro

Partea a II-a a manualului separă şi mai mult etica de dogmele religioase, cercetînd mai cu seamă îndatoririle individului către „sineşi" şi semenii lui.

Sînt înfierate egoismul şi cei cuprinşi de această patimă, se pledează pentru altruism şi pentru iubirea de patrie, căreia merită să-i jertfim chiar viaţa.

Izvorul bogăţiei trebuie să fie munca cinstită, înţelegîndu-se prin aceasta practicarea meşteşugurilor, a ştiinţelor, a slujbelor politice şi a neguţătoriei, şi nu răpirea roadelor muncii altora, aceasta fiind „o nedreptate învederată", un „abuz înfricoşat". Este accentuat faptul că mulţi devin „înşelători" şi „hoţi", trăind din munca altora. Sînt şi unii care, posedînd averi, nu slujesc cu nimic societăţii, ci, nelucrînd, se dedau „cu totul la desfătări şi plăceri".

Tinerii sînt îndemnaţi să se stimeze reciproc, să fie modeşti, statornici în principii şi sentimente, să fie mărinimoşi şi să dea dovadă de bărbăţie în clipe grele.

Raportîndu-se la datoriile către ceilalţi oameni, autorul, după ce dă definiţia societăţii omeneşti, arată care sînt formele de guvernămînt şi distinge, aproape ca în *Spiritul legilor* de Montesquieu, următoarele organizări statale: monarhia constituţională („un om supus la legi"), democraţia, oligarhia şi, în sfîrşit, tirania sau despotismul „cînd stăpîneşte numai unul singur fără a se supune la legi". Aceste organizări clasice cunosc în istorie o întreagă varietate de forme. Oricum ar fi însă oblăduită societatea omenească cel puţin trei forme de guver-

www.dacoromanica.ro

nare „trebuie să caute la binele de obște". Se exclude, prin urmare, tirania, adică monarhia absolută, despotică.

Nu numai „mădularul" societății omenești are datorii, ci și societatea contractează obligații față de membrii săi, cele mai importante fiind întemeierea pensioanelor pentru creșterea copiilor, a școlilor pentru meșteșuguri și științe diverse.

În continuare, autorul pledează în cîteva pagini pentru drepturile femeilor pe plan cultural. Nu este îndestulător ca ele să știe să citească și să scrie „puțintel", ci, formînd jumătate din societatea omenească și avînd ca sarcină principală creșterea și educarea copiilor, trebuie să fie socotite deopotrivă cu bărbații la învățătură.

Depășirea limitelor stricte ale unui manual de etică este și mai vizibilă în capitolul intitulat: *Pentru datoriile clasurilor celor mai deosebite u sistemii cei politicești.* Ideile progresiste de aci ni se par a fi fost cel mai mult în vederile lui Dinicu Golescu, deoarece astfel putea să-și popularizeze propriile-i concepții politice. Neofit Vamva cere cîrmuitorilor noroadelor, aleși sau ereditari, să fie virtuoși și înțelepți. Legile ce poartă semnătura lor „să caute la fericirea și siguranția norodului". Datoria lor e să-și aleagă sfetnici și miniștri cinstiți și instruiți, să fundeze școli publice pentru luminarea poporului, căci „neînvățătura strică năravurile lui cele bune, îl ține sărac, fără de nici un meșteșug".

Adept consecvent al teoriei dreptului natural, el menționează că din „fire bogat și sărac nu este". Deosebirea

www.dacoromanica.ro

aceasta se naşte „în viaţa socială". Bogaţii depind însă de cei săraci care sînt meşteri şi lucrători. Tocmai de aceea ei trebuie să aibă grijă pentru „desăvîrşirea meşteşugurilor", întemeind şcoli de meserii şi de ştiinţe „spre folosul neamului şi a patriei lor". Averea lor izvorînd din „viaţa socială" trebuie întrebuinţată spre folosul obştii, ajutînd pe cei nevoiaşi, încurajînd pe cei talentaţi şi pe meseriaşi, stimulînd pe plugari etc. Risipirea în van a averii sau lacoma ei conservare este „o nebunie vrednică de milă".

Pricina înmulţirii săracilor deveniţi cerşetori se datoreşte greşitei politici economice a stăpînirii, care nu încurajează „meşteşugurile şi plugăria".

Obştea oraşelor şi, în primul rînd, bogaţii sînt obligaţi să ajute, prin toate mijloacele, pe copiii săraci, copii înzestraţi cu aptitudini deosebite, pentru a merge la învăţătură mai înaltă, căci mulţi dintre aceşti tineri au devenit „slăviţi poeţi, scriitori, învăţători şi moşteri".

Scriitorul profesează un umanitarism de nuanţă iluministă relieffînd că dragostea pentru om trebuie să fie extinsă la toţi, fără deosebire de înfăţişare, neam, obiceiuri sau idei. Străin de ura naţională, el stabileşte, însă, trepte deosebite ale iubirii de oameni. Întrucît cu neamul său are „mai multe legături" (situaţia lui depinde de bunăstarea patriei sale) trebuie să-l iubească „mai mult decît pe alte neamuri" şi să contribuie, pe cît va putea, spre „sporirea bunătăţilor" lui. La nevoie, trebuie să ajute pe orice om, „numai pentru că este om", dar acest ajutor

www.dacoromanica.ro

nu trebuie să provoace „vătămare la neam, la patrie, către care are datorii mai sfinte".

Făcînd distincţie între „simţirea" patriotică şi patriotismul materializat în fapte, Neofit Vamva arată că cel care îşi iubeşte cu adevărat ţara trebuie să lucreze pentru „binele de obşte". Adevăratul patriot „vede în patria sa şi fericirea, şi cinstea, şi slava sa". Interesele ţării tale trebuie să fie mai presus de cele personale şi acest lucru l-au înţeles oamenii încă din vechime, precum Aristide şi Temistocle care, duşmani fiind, cînd au văzut că patria lor este în pericol, au plecat împreună la luptă: „Să lăsăm, au zis Temistocle, vrăjmăşia noastră aci la porţile patriii, şi cînd ne vom întoarce din slujba obştească, de vei pofti, iarăşi vom lua vrăjmăşia noastră".

Frica este „temerea" nemotivată „pentru lucruri nevrednice de temut şi de multe ori închipuite". Leacul este fuga de viaţa trîndavă şi, mai ales, cercetarea fenomenelor „după relaţiile cele adevărate ce au către noi".

Tinerii sînt îndemnaţi, în sfîrşit, să nu urască pe alţii, să nu-i pizmuiască, să nu fie geloşi, să nu înşele, să nu se răzbune, să nu flecărească, să nu fie egoişti etc. Ura este de mai multe feluri: personală, ura transmisă din tată în fiu şi ura naţională. Combătînd cu vehemenţă toate aspectele pe care le poate îmbrăca această „năpîrcă", autorul demonstrează că a-ţi urî semenii, numai fiindcă sînt de alt neam, nu mai este lucru omenesc, ci de „fiară sălbatecă". În acelaşi chip sînt înfierate şi fanatismul religios ca şi vînzarea de patrie.

www.dacoromanica.ro

Din înfățișarea sumară a conținutului celor două manuale se constată că Dinicu Golescu, având în vedere nevoile dezvoltării țării sale, a ales cu mult discernămînt autorii din care a tradus, avînd cu aceștia afinități spirituale. Ștefan Comită i-a fost profesor, iar Neofit Vamva [1] era cunoscut prin cultura lui deosebită, însușită în universitățile Parisului, unde a fost înrîurit adînc de ideile iluminismului francez. El se bucura de faima de a fi unul din conducătorii ideologici ai luptei de eliberare a grecilor din Peloponez.

Traducerea și editarea celor două cărți — împărțite gratuit tuturor școlilor existente — era făcută cu scopul practic de a educa pe tineri în spiritul raționalismului, patriotismului și al umanitarismului, elemente cardinale ale progresului societății românești de atunci.

Toate tezele și exemplele date converg spre formarea unui tînăr înzestrat cu virtuțile necesare momentului istoric respectiv : cu atitudine critică față de rînduielile feudale, capabil să se jertfească cu abnegație pentru

[1] Neofitos Vamva (1770—1855) originar din Chios. A urmat la Paris cursuri de fizică, chimie, matematică și filosofie în primul deceniu al secolului trecut. Din anul 1837 pînă la sfîrșitul vieții a fost profesor al Universității din Atena. A tipărit mai multe lucrări utile școlilor grecești, precum : *Retorica* (Paris, 1813), *Analiza gramaticală* (Chios, 1828), *Însemnări asupra discursurilor lui Demostene* etc. Cartea tradusă de Dinicu Golescu, *Elemente de filosofie etică*, a fost imprimată pentru întîia oară în 1818 (Vezi Sathas Constantinos, *Filologia neoelenică, biografii...*, Atena, 1868, pp. 728—730.)

www.dacoromanica.ro

patrie, conştient de îndatoririle sale faţă de societate şi ale societăţii faţă de el, convins de necesitatea depunerii unei munci sociale utile, format în spiritul respectului faţă de om în general.

Numărul mare de elevi, cît şi lipsa de profesori fac ca în şcoala de la Goleşti să se introducă metoda de predare Bell-Lancaster [1], pe care şi-o însuşeşte Aaron Florian de la Ion Eliade Rădulescu, în iarna anilor 1827—1828. [2]

Chiar cu această metodă, rezultatele la învăţătură ale elevilor sînt remarcabile, aşa cum o dovedesc examenele ţinute după terminarea anului al IV-lea, la 30 martie 1830. Elevii şi elevele au răspuns „cu cea mai desăvîrşită încredinţare asupra catehismului, grămăticii, retoricii, geografii[i], istorii[i], istorii[i] naturale şi Mitologii[i], şi acestea toate insuflate de un singur profesor... d[l] Aaron, bărbat vrednic de toată cinstea". [3]

În şcoala de la Goleşti exista preocuparea permanentă pentru dezvoltarea multilaterală a elevilor. Cei dotaţi erau iniţiaţi în tainele artei dramatice. Aşa s-a ajuns ca — după examenul despre care s-a amintit — elevii să reprezinte, seara, în faţa locuitorilor satului şi a părinţilor, tragedia morală *Regulus* de Iosef Collin [4], tradusă

[1] Bell-Lancaster : Bell Andreas (1753—1832), Lancaster Joseph (1771—1838), pedagogi englezi, iniţiatorii învăţămîntului mutual sau monitorial ; sub supravegherea unui coleg mai vîrstnic, elevii se obişnuiau să citească şi să scrie.

[2] Conform mărturisirii lui Ion Eliade Rădulescu, în *Echilibrul între antiteze*, ediţia citată, p. 78.

[3] Vezi *Curierul românesc* din 10 aprilie 1830.

[4] Heinrich Joseph von Collin, poet dramatic vienez (1771—1811). *Regulus* apare în 1802.

www.dacoromanica.ro

din germană de poetul Iancu Văcărescu. Rolul Margăi a fost interpretat de „o copilă de opt ani a domnului Grigore Leurdeanul", care a smuls lacrimi de bucurie din ochii tuturor.[1] În acest mod, se înfiripă, prin grija lui Golescu, un mic teatru în limba naţională.[2]

De asemenea, exista aci şi o orchestră, compusă din 12 muzicanţi, cu scopul de a delecta pe elevi şi, totodată, de a le dezvolta simţul muzical. Dintre ariile cele mai vesele erau interpretate valsul O *du lieber Augustin* şi vestitul cîntec german *Was macht der Herr Papa.*[3]

Această orchestră a fost trimisă, în septembrie 1830, în capitala judeţului pentru a însufleţi, prin marşuri avîntate, pe primii recruţi ai miliţiei pămîntene, în curs de organizare. În sunetele muzicii, ei au mărşăluit prin oraş, comandaţi de colonelul Emanuel Băleanu, sub privirile pline de admiraţie ale localnicilor. Au fost clipe de adevărat entuziasm patriotic: „Un duh războinic, depărtat de multă vreme, parcă se întorsese în ceasurile acestea şi, uimit de veselie, îmbrăţişa pe toţi prietenii săi ce abia îi cunoştea, şi pe a căror frunte se cunoştea trăsurile (urmele) slavei strămoşeşti".

Printre elevii acestei şcoli sînt amintiţi fraţii Turnavitu de la Budişteni, Furduescu, Leurdeanu şi alţii.

[1] *Curierul rumânesc,* din 10 aprilie 1830.

[2] D. C. Olănescu, *Teatrul la români,* partea a II-a, Bucureşti, 1898, p. 17.

[3] Ion Ghica, *Un bal la curte în 1827,* în *Opere;* vol. I, Bucureşti, 1956, E.S.P.L.A., pp. 333—334.

www.dacoromanica.ro

Elocventă pentru recunoştinţa foştilor şcolari de la Goleşti este relatarea Anei Racoviţă, fiica lui Dinicu Golescu, despre Furduescu, ajuns sameş (administrator financiar) la Piteşti, care continua să viziteze comuna unde învăţase şi nu pomenea niciodată numele Goleştilor „fără să-i vie lacrimi în ochi".

Şcoala din Goleşti a funcţionat sub conducerea lui Aaron Florian pînă către sfîrşitul anului 1830. Acesta a trecut atunci ca profesor la Craiova, chemat acolo de ginerele lui Dinicu Golescu, ispravnicul Alexandru Racoviţă. Mai apoi el devine subdirector şi profesor de istorie universală la colegiul Sf. Sava din Bucureşti.

O vreme — documentele nu precizează cît anume — şcoala a continuat să existe sub directoratul lui Nicolae Nicolau. Două decenii mai tîrziu (1850), şcoala va fi redeschisă de Zoe Golescu, soţia lui Dinicu, care intenţiona, în primăvara aceluiaşi an, să aducă aci un profesor cu autoritate şi experienţă pedagogică.

www.dacoromanica.ro

A DOUA *SOCIETATE LITERARĂ*

La numai un an după întoarcerea sa în țară (1827), Dinicu Golescu, ajutat de Ion Eliade Rădulescu, pune bazele *Societății literare* din București.

El a luat această inițiativă întrucît, după cum reiese din jurnalul său de călătorie, în țara noastră se simțea tot mai mult nevoia unei asemenea societăți, menită să îngrijească de tălmăcirea cărților, de alcătuirea lexicoanelor și de găsirea unor „cuvinte noao care ne vor lipsi". În acest scop, apelează mai ales la tinerii care studiaseră în străinătate sau la cei care cunoșteau limbi străine ca: Nicolae Obedeanu, frații Cîmpineanu, Nicolae Filipescu, Iancu Văcărescu (poetul), Iordache Golescu (fratele său), frații Mihail și Alexandru Ghica, Emanoil Florescu, Al. Villarà, frații Ștefan, Constantin și Ion Bălăceanu, frații Constantin, Șerban și Grigore Grădișteanu, Nestor (juristul), Alexandru Nicolae Filipescu, Alexandru Filipescu, frații Băleanu, frații Bibescu, Grigore Obedeanu, Iordache Crețeanu.

În afara acestei societăți cu caracter cultural, el dorește și o alta cu caracter social și politic, în care „să se

www.dacoromanica.ro

chipzuiască cum să gonească pe vrăjmaşul Patriii noastre şi izvoditorul sărăcimii şi stîngerii noastre, carele este lucsul şi cum în locu-i să se întemeieze iconomia, vrednicia şi munca pămîntului, cu deschiderea negoţului care îmbogăţeşte toate împărăţiile".

Societatea literară de la Bucureşti trebuia să devină o societate cu vădit caracter social-politic. Acest lucru reieşea clar din statute, unde se fixau următoarele ţeluri :

1 Transformarea şcolii de la Sfîntul Sava în Colegiu şi crearea unei şcoli asemănătoare în capitala micii Valahii, Craiova ;

2 Înfiinţarea de şcoli normale în toate reşedinţele de judeţ, de şcoli elementare în toate satele ;

3 Crearea unui teatru naţional ;

4 Fundarea unuia sau mai multor ziare în limba naţională ;

5 Încurajarea literaturii naţionale şi, pentru început, traducerea operelor reprezentative ale literaturii universale ;

6 Înlăturarea monopolului acordat unor tipografi privilegiaţi ;

7 O educaţie completă, o transformare radicală a spiritului public pentru a face să se uite, pe cît posibil, vechiul regim administrativ fanariot. [1]

[1] Eliade Rădulescu, *Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie*, Paris, 1851, p. VI.

www.dacoromanica.ro

Precum se poate constata, statutul societății, inițiat de Dinicu Golescu, este de esență iluministă, prevăzîndu-se, în fond, o reformă a învățămîntului prin înființarea unei largi rețele de școli, precum și răspîndirea culturii în mase prin mijlocirea literaturii artistice, a teatrului și ziarelor în limba națională.

Ședințele societății aveau loc în casele lui Dinicu Golescu, de pe Podul Mogoșoaiei, acolo unde astăzi se află Palatul Republicii.

În fruntea acestei societăți stăteau frații Goleşti și „dascălii cei purtați prin străinătate, ai școlilor naționale" (foștii bursieri români din Italia și Franța). Eliade Rădulescu, care se considera „conlucrător" al societății, și-a citit aci primele sale traduceri din *Arta poetică* a lui Boileau, *Meditațiile* lui Lamartine și *Amfitrionul* lui Molière. Gramatica sa, prin care propunea simplificarea alfabetului chirilic de la 43 la 30 de litere, și în care demonstra superioritatea ortografiei fonetice față de cea etimologică, s-a „citit, îndreptat pe ici-pe colo și adoptat" tot în ședințele *Societății literare*.

Unele din punctele programatice, prevăzute în statutul amintit, au devenit realități încă din timpul vieții lui Dinicu Golescu și prin contribuția sa hotărîtoare, iar altele — cîțiva ani mai tîrziu.

Sub primul domn pămîntean s-au reparat chiliile de la mînăstirea Sf. Sava, și astfel a fost posibil ca, la 20 iulie 1827, să se țină un examen solemn în prezența lui

www.dacoromanica.ro

Grigore Ghica-vodă, a mitropolitului şi a „o mulţime de boieri mari şi mici". Toţi au ascultat cu legitimă mîndrie, „în limba patriei, filosofia, retorica, gheografia, loghica, gheometria, alilodidactica", predate de directorul şcolii, Eufrosin Poteca, de Simeon Marcovici şi Teodor Paladi. Cînd au ajuns „la legile romane, au fost cea mai mare prevedere, şi cu lacrimi ascultă tot însul legile strămoşilor noştri romani. Aceluia ce numai o picătură de sînge roman a avut i-au pricinuit cea mai mare zi de bucurie". La inaugurarea noului an şcolar (15 septembrie 1827), Simeon Marcovici susţinea de altfel cu tărie în cuvîntarea sa că „limba, numele, năravurile (obiceiurile) şi chiar portul nostru sînt dovada netăgăduită, pentru cea mai proastă şi ticăloasă fiinţă, că ne tragem cu adevărat din romani".

Barbu Văcărescu — la sugestia lui Dinicu Golescu — a făcut şcolii de la Sf. Sava un dar princiar : 90 000 de lei aur.

În aceeaşi perioadă, s-a deschis la Craiova un colegiu în care se predau gramatica, literatura şi ştiinţele în limba patriei, avînd ca primi profesori pe Stanciu Căpăţineanu şi Grigore Pleşoianu, foşti elevi ai lui Ion Eliade Rădulescu.

Reprezentaţiile teatrale în limba română încep încă din anul 1830. Sub conducerea lui C. Aristia, fiii boierului N. Ghica „făceau teatru" în familie.

www.dacoromanica.ro

În luna aprilie 1830, se reprezintă, în faţa unui numeros public, traducerea lui Iancu Văcărescu din Kotzebue [1], *Ceasul de seară*. Fiind pusă la cale boicotarea spectacolului, *Curierul rumânesc* înfierează fapta tinerilor în stare de ebrietate, care, cu fluierături schimbate în „lătrături şi urlete", au făcut imposibilă continuarea reprezentaţiei.

De altfel, Iancu Văcărescu avea gata, pentru a fi jucate, trei piese traduse de el : *Regulus*, tragedie de Collin, *Ermiona, mireasa lumii celeilalte* de Ziegler [2] şi *Britanicus* de Racine.

Dinicu Golescu se îngrijeşte, împreună cu Iancu Văcărescu, de zidirea, în Capitala ţării, a unui teatru naţional, care urma să fie „şcoala cea dintîi a gustului, a moralului şi a formării obiceiurilor".

Marele logofăt, care văzuse cu ochii lui, în Elveţia, ţărani citind gazete şi-şi dăduse seama ce înseamnă luminarea cetăţeanului prin ştirile cotidiene din întreaga lume, iniţiază, în anul 1827, apariţia primului ziar în limba română, *Fama Lipschii* [3], punîndu-l sub conducerea tînărului I. M. C. Rosetti, „ascultător ştiinţelor politiceşti în înaltul Universitat al Lipschii". Al doilea redactor era Anast. I. Lascăr din Moldova. Gazeta aceasta, imprimată în Germania, la Leipzig, apărea lunar şi cuprindea ştiri politice, biografii, informaţii literare etc.

[1] August von Kotzebue, dramaturg german (1761—1819).

[2] Ziegler Friedrich Wilhelm, dramaturg german (1759—1827).

[3] Fama-vestea, ştirea (ital.).

www.dacoromanica.ro

Din cauza morţii neaşteptate a lui I. M. C. Rosetti, ziarul nu a apărut decît un an de zile.[1]

Apariţia *Curierului românesc* este legată tot de numele lui Dinicu Golescu. La insistenţele sale, generalul Kiseleff dă, la 3 decembrie 1828, autorizaţia de editare a acestui ziar.

Ivirea acestei gazete este precedată de un prospect întocmit de Ion Eliade Rădulescu, în care se anunţă că, o dată cu „anul astronomic", începutul lunii martie 1829, va începe tipărirea ei.

Eliade îşi asociase pe juristul Constantin Moroiu, care studiase la Paris şi era familiarizat cu politica şi cultura occidentală. Titlul iniţial, ales de cei doi editori, era *Curierul Bucureştilor*. Vestind apariţia jurnalului, redactorii arată rolul presei în general şi îşi exprimă regretul că un astfel de organ a lipsit pînă acum la noi: „Foarte trist era pentru imba noastră, iubiţilor români, cînd el încă pînă acum nu cunoştea limba noastră şi noi veştile lui le primeam în limba străină, în vreme ce ne aflăm în pămîntul nostru şi trăim sub legi şi cîrmuirea noastră".

Curierului românesc i se dă de la bun început o orientare iluministă. Rostul lui era să-i informeze pe cititori cu privire la evenimentele politice, economice şi culturale ale vremii şi să contribuie la înlăturarea prejudecăţilor şi

[1] Vezi: G. Bariţ, *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*, nr. 36/1844, p. 281 şi Marina Cristea, *Primul ziar românesc: Fama Lipschii*, în Gazeta literară nr. 5 din 3 februarie 1966.

www.dacoromanica.ro

a superstiţiilor. Este concludent ceea ce spune în acest sens Ion Eliade Rădulescu : „Care e mijlocul acum ca să apropie cineva duhurile contemporane? Şcoalele pregătesc numai tinerimea... Altă şcoală n-am văzut mai înlesnitoare decît o gazetă şi un teatru. Cea dintîi pentru cei care ştiu a citi şi cel de al doilea şi pentru unii şi pentru alţii. Prin gazetă află cineva ce se lucrează într-alte părţi înaintate în cunoştinţe în tot felul de materie ; se familiarizează încetul cu încetul deşi fără metodă, cu ideile veacului..."

Iniţiatorii gazetei aveau în vedere răspîndirea ei nu numai între graniţele Valahiei, ci pretutindeni unde se aflau români. În *Prospect* figurează „dătătorii gazetelor" : sucursala negustorului sibian Hagi Constantin Pop din Craiova, toţi sameşii (administratorii financiari de judeţe), librarii din toate oraşele, depozitarii din Iaşi, un D. Nicolae şi I. Pan din Braşov, negustorul de cărţi Tieri (Thiery), profesorul Unufrie din Blaj, negustorul aromân Grabovschi din Pesta etc.

Cu imaginaţia lui fecundă, Eliade Rădulescu îi şi întrezărea pe cititori adunîndu-se, setoşi de cunoştinţe, în jurul *Curierului :* „Acuma poate cineva vedea pe simţitorul rumân curgîndu-i lacrimi de bucurie, văzînd în toate casele bătrîni, tineri, bărbaţi, femei, învăţaţi şi mai de rînd, îndeletnicindu-se şi petrecînd cu Gazeta în mînă..."

În primul număr al *Curierului rumânesc,* apărut la 8 aprilie 1829, din cauza greutăţilor de ordin tipografic,

www.dacoromanica.ro

se face un scurt istoric al presei şi al foloaselor ei, articolul încheindu-se cu îndemnul ca „*obştea*“ să mulţumească celor care au ajutat la imprimarea ziarului: marelui logofăt Alexandru Filipescu, marelui logofăt Constantin Golescu, vornicului Emanuel Băleanu, eforului şi directorului şcolilor naţionale, Constantin Filipescu. Pentru a se demonstra răspîndirea şi popularitatea ziarelor în Europa, abonaţii sînt sfătuiţi să citească *Călătoriile* dumnealui marelui logofăt Constantin Golescu, unde vor vedea „că şi plugarii simt acolo că trebuie să trăiască după vrednicia cuvîntului“.

Vestea despre apariţia acestui ziar a ajuns curînd pînă la Paris. Tinerii români, care studiau aci (Alexandru Lenş, Nicolae Băleanu, Constantin Brăiloiu, Dumitru Golescu, Mărgeală, Constantin Lenş, Ion Vlădoianu), trimit directorului *Curierului rumânesc* o scrisoare entuziastă, în care îşi exprimă satisfacţia pentru apariţia unui jurnal în limba naţională în patria lor. Ei consideră că a fost creat acum instrumentul „cel mai eficace de a-l lumina pe fiecare (cetăţean) asupra drepturilor şi îndatoririlor sale“.

Tot acum, dascălii şcolilor naţionale încep să elaboreze manuale în limba ţării. Grigore Pleşoianu alcătuieşte o *Caligrafie* şi un manual cuprinzînd *Cele dintîi cunoştinţe* în care sînt incluse capitole din istoria şi geografia Valahiei. Expunînd trecutul principatului muntean, el notează, cu mîndrie naţională, că „staturile româneşti sînt mai multe precum Ardealul, Banatul, Moldova...“

www.dacoromanica.ro

Grigore Pleşoianu este şi autorul celui dintîi abecedar româno-francez. În anul 1830 el editează *Frumoase[le] dialoguri franţezo-româneşti.*

Începe seria traducerilor, mai cu seamă din limba franceză.

În anul 1830, apare volumul lui Eliade cu transpuneri din Lamartine. Tot aici sînt incluse şi „poesii originale", şi anume, două elegii, Eliade „apărînd astfel — cum afirmă Nicolae Iorga — ca întemeietorul romantismului românesc".

Stanciu Căpăţineanu prelucrează, în limba noastră, o *Mitologie*, traduce *Zadic*[1] sau *Ursitoarea* de Voltaire, precum şi două opere capitale ale iluminiştilor francezi: *Mărirea romanilor* de Montesquieu şi *Contractul social* al lui Jean-Jacques-Rousseau. Tot el inaugurează o *Bibliotecă desfătătoare şi plină de învăţătură* ajutat fiind, pecuniar, de Dinicu Golescu şi de stolnicul Dumitrachi de la *Eforia Şcoalelor.*

Grigore Pleşoianu dă o versiune românească după *Télémaque* de Fénelon.

Simeon Marcovici traduce în proză celebrele *Nopţi* ale poetului englez Young. Direct din limba italiană, acelaşi traduce piesa lui Carlo Goldoni, *Văduva vicleană.*

Constantin Filipescu dă versiuni româneşti din poemele lui Byron.

[1] Corect: *Zadig ou la destinée* (1747), povestire filosofică a lui Voltaire.

www.dacoromanica.ro

Din Molière *(Bădăranul boierit, Doctorul fără voie, Georges Dandin)* şi din Byron *(Versuri scrise pe un albom)* dă echivalenţe reuşite Ioan sau Iancu Voinescu.

Un I. Roset, pe cînd era ispravnic la Vlaşca, începe să traducă, în ceasurile de răgaz, din Corneille, *Heraclius.*

Cezar Bolliac prelucrează într-o piesă romanul *Matilda* de d-na Cottin. Prelucrarea însă s-a pierdut.

O izbutită tălmăcire românească dă Grigore Alecsandrescu *Alzirei* lui Voltaire.

Deşi tînăr pe atunci, Ion Ghica îşi încearcă condeiul dînd o versiune din *Preţioasele* lui Molière.

Din Schiller traduce Ion Cîmpineanu *Kubale und Liebe (Intrigă şi amor).*

Boierii progresişti din Valahia acordă ajutor bănesc şi românilor ardeleni Carcalechi şi Bojinca, iniţiatorii *Bibliotecii româneşti,* editată la Buda, din care au apărut patru volume (1829—1830).

Încă înainte de 1830, căci în acest an începe imprimarea primelor cărţi, Ion Eliade Rădulescu cumpără tipografia de la *Cişmeaua lui Mavrogheni,* înlăturîndu-se astfel — cum cerea punctul 6 din statutul *Societăţii literare* — monopolul acordat pe timp de 20 de ani celor trei asociaţi: doctorul C-tin Caracaş, Răducanu Clinceanu şi Dumitrachi Topliceanu.

Şi ultima cerinţă a statutului începe să prindă viaţă, după convenţia de la Akerman, cînd se iniţiază o politică

www.dacoromanica.ro

de reforme. În comitetul numit în acest scop intrau, alături de mai vîrstnicii Brîncoveanu, Iordache Filipescu, şi oameni cu vederi noi ca Ştefan Bălăceanu şi A. Villarà, prieteni de-ai lui Dinicu Golescu.

Cu gîndul de a trezi ideea naţională în conştiinţa contemporanilor, Dinicu Golescu pregăteşte pentru tipar o carte tradusă de el pe care o intitulează: *Adunare de tractaturile ce s-au urmat între preaputernica împărăţie a Rusiii şi Nalta Poartă: însă acelea numai care sînt pe seama prinţipaturilor Valahiii şi Moldaviii. Începute de la pacea ce s-au săvîrşit la Kainargik în anul 1774 şi pînă la cea de acum de la Akerman (1826).* Lucrarea apare la Buda în 1827.

Cuvîntul adresat cititorilor de tălmăcitor reafirmă încrederea în domnii pămînteni, care au menirea să asigure fericirea naţiei. A sosit vremea, scrie el, ca negoţul să fie „slobod", să se înlăture luxul şi în locu-i să se stabilească economia, să se valorifice bogăţiile subsolului, să se înfiinţeze fabrici, să înceapă „luminarea" tuturor copiilor prin şcoli.

Marele logofăt întocmeşte şi o hartă statistică a Ţării Româneşti, cuprinzînd „toate judeţile cu mărcile lor, oraşele, plaiurile şi schelile, atît despre munţi, cît şi despre Dunăre, carantinele, oboarele de schimb, potecile, polcovniciile, căpităniile, satele, ludele, familiile, preoţi, diaconi, boieri, feciori de boieri, neamurile, postelnicei, asi-

www.dacoromanica.ro

doţi, companişti, ostaşi-panduri, streini, ţigani, armeni, ovrei, mănăstirile, metoacele, schiturile pămînteşti cum şi cele închinate, bălţile, heleşteiele, herăstraiele, pivele, rîurile, gîrlele, pîraele, bîlciurile, tîrgurile de săptămînă, mineralele, producturile fieşcăruia judeţ".

Tot aci se anexa o hartă geografică şi o istorie prescurtată a patriei, începînd cu două sute de ani înaintea erei noastre şi încheindu-se cu evenimentele din vremea autorului. Acest „product al ostenelilor sale", neidentificat încă, urma să fie litografiat.[1]

În acelaşi an (1830), Dinicu Golescu dorea să înfiinţeze, la moşia sa Belvedere de lîngă Bucureşti, un institut pentru educaţia fetelor, unde urma să se înveţe româneşte, franţuzeşte, italieneşte şi nemţeşte, precum şi aritmetica, gramatica, retorica, geografia, istoria universală, mitologia, morala, croitoria, pictura, muzica, coregrafia etc.[2]

Tot acum intenţiona să imprime, în vederea popularizării, un *Regulament al unei soţietăţi de dame făcătoare de bine din Peştea.*[3]

Din nefericire, stingerea năprasnică a lui Dinicu Golescu curmă brutal şirul iniţiativelor sale, menite să contribuie, în acea vreme, la progresul Ţării Româneşti. *Curierul rumânesc* din 5 octombrie 1830 anunţa cu durere încetarea din viaţă în zorii acelei duminici a ma-

[1] Vezi *Curierul rumânesc* din 7 august 1830.
[2] Ibidem, 10 august 1830.
[3] Ibidem, 7 august 1830.

www.dacoromanica.ro

relui logofăt. Adînc mîhnit de moartea prietenului său mai vîrstnic, Eliade Rădulescu prezicea în cuvîntul funebru că, prin activitatea şi scrierile sale, el va continua să existe : „Te înalţi, pieri dintre noi, dar pomenirea ta nu va pieri, scrisurile tale vor sta de faţă... Numele tău va fi drag învăţăturii şi celor ce se adapă din dînsa".

www.dacoromanica.ro

DINICU GOLESCU ŞI ENGLEZUL THOMAS THORNTON

Dinicu Golescu este considerat de multă vreme traducătorul, după o versiune franceză, al unui capitol privitor la Ţările Româneşti din cartea *The present state of Turkey (Situaţia actuală a Turciei)* a lui Thomas Thornton, apărută la Londra în anul 1807.[1]

Autorul fusese vreme îndelungată consul englez la Constantinopol şi cunoscuse îndeaproape situaţia economică, socială şi politică a imperiului otoman. Pentru alcătuirea scrierii sale a luat informaţii direct de la locuitori, a studiat operele principalilor istorici orientalişti, printre care şi renumita : *Incrementa atque decrementa aulae Othomanicae* a lui Dimitrie Cantemir. A întreprins, în acelaşi scop, şi o călătorie în Valahia şi Moldova. Opera lui s-a bucurat de succes, fiind tradusă aproape imediat în limbile germană (1808) şi franceză (1812). Titlul versiunii franceze, care ne interesează în mod deosebit, este ilustrativ pentru conţinutul lucrării acesteia :

[1] Petre V. Haneş, *Un călător englez despre români. O scriere englezească despre Principatele Române*, tradusă în româneşte de Constantin Golescu, Bucureşti, Editura Librăriei Alcalay, 1920.

www.dacoromanica.ro

État actuel de la Turquie ou description de la constitution politique, civile et religieuse du gouvernement et des lois de l'empire othoman, des finances, des établissments militaires de terre et de mer, des sciences, des arts libéraux et mécaniques, des moeurs, des usages et de l'économie domestique des Turcs et autres sujets du grand seigneur ; auquel on a ajouté l'état géographique, civil et politique des Principautés de la Moldavie et de la Valachie, d'après les observation faites pendant une résidance de quinze ans, tant à Constantinople que dans l'empire Turc par Th. Thornton, traduit de l'Anglais par M. de S..., tome premier, Paris, 1812, tome deuxieme, Paris, 1812. [1]

Ultima parte a cărţii lui Thomas Thornton (capitolul IX) a fost imprimată în limba română, în 1826, la Buda, sub un titlu detaliat : *Starea de acum din obladuirea gheograficiască, orăşenească şi politicească a Prinţipaturilor Valahiei şi a Moldaviei după îngrijirile făcute de o lăcuire de ani cincisprezăce, atît în Ţarigrad, cît şi*

[1] *Situaţia actuală a Turciei sau descrierea stării politice şi religioase, a formei de guvernămînt şi a legilor imperiului otoman, a finanţelor, a instituţiilor militare, terestre şi navale, a ştiinţelor, a artelor liberale şi a meşteşugurilor, a moravurilor, a obiceiurilor şi a economiei casnice a turcilor şi a altor supuşi ai sultanului : la care s-a adăugat situaţia geografică, civilă şi politică a principatelor Moldaviei şi Valahiei, după observaţiile făcute în timpul unei şederi de 15 ani, atît în Constantinopol cît şi în imperiul turcesc de către Th. Thornton, tradusă din englezeşte de d-l S.M. ...*, tom I, Paris, 1812, tom. II, Paris, 1812.

www.dacoromanica.ro

în împărăţia turcească de Thomas Thornton englezul, sol fiind la Ţarigrad, tipărită la Paris în anul 1812 ; iar acum tălmăcită în limba românească şi dată la tipariŭ spre cunoştinţa neamurilor acestor doao Prinţipaturi de un roman poftitoriŭ de îndreptarea neravurilor neamului romanesc şi ŭ sa luminare, spre mărire şi buna fericire.

Textul românesc reproduce, cu mici omisiuni, pe cel francez, avînd cîteva adnotări ale traducătorului, prin care se corectează inexactităţi în datarea unor evenimente.

Demnă de reţinut pentru stabilirea paternităţii traducerii este prefaţa (16 pagini) cuprinzînd motivele care l-au determinat pe tălmăcitor să-şi fixeze atenţia asupra capitolului IX al lucrării lui Thornton, pentru a-l face cunoscut compatrioţilor săi. El este revoltat de relele întocmiri de la începutul veacului trecut şi este cuprins de mîhnire cînd constată că autorii străini le cunosc şi le descriu în cărţile lor. Prevenind o eventuală acuzaţie, de a fi răspîndit o astfel de carte cu pregnante note de critică socială, prefaţatorul consideră că era de datoria lui s-o facă : „Iubite cetitorule, te rog spune-mi fără prefăcătorie şi cu inimă curată : sînt eu vinovat căci am tălmăcit în limba părintească această prea scurtă încondeiere ? Aş fi fost vinovat cînd le-aş fi scris eu din capul meu cu vreo pismă în parte către cineva, carea şi de mine însuşi de ar fi fost scrisă nu ar fi trebuit să mă hulească".

Obiectivitatea autorului englez îl îndreptăţeşte şi mai mult să facă această traducere : „Şi ce este mai de mirare,

www.dacoromanica.ro

mai de obidă şi de lăcrămat, că cele rele nici una nu este minciună, ci toate adevărate şi încă multe le-au trecut cu vederea, tăcîndu-le poate din neştiinţă, sau scîrbindu-se poate, de nu le-au scris. N-au trecut însă cu vederea, nici cu părerea toate cele din fire podoabe şi îmbunătăţiri ale locului şi ale pămîntului, tînguindu-le că sînt prea acest feliu de cîni de stăpînitori".

Prefaţatorul se asociază părerilor emise de Thornton, găsind că cei vinovaţi de mizeria poporului sînt aceiaşi pe care îi identificase şi diplomatul britanic : boierii de toate treptele şi clericii.

Preoţii sînt asemuiţi cu păstorii, domnitorul şi marii dregători, cu lupii, iar slujbaşii mărunţi, cu cîinii.

Slujitorii bisericii ar avea datoria, după opinia sa, să împiedice jefuirea ţărănimii, dar unora dintre ei „le plac banii, altora le place cinstea", celorlalţi „îndestularea mîncărilor şi a beuturilor". De aceea, ei nu numai că nu se împotrivesc samavolniciilor, ci se transformă în aliaţii boierilor, ajutîndu-i să-l chinuiască „pre ticălosul norod cu toate chipurile de tiranii".

Alta este atitudinea lui faţă de ţărănime pe care o consideră a fi singura care desfăşoară o muncă utilă, toţi ceilalţi trăind de pe urma ei. Ţăranii sînt ţinuţi, însă, de cei avuţi, în mod deliberat, în neştiinţă, pentru că „de să vor lumina cu învăţături, unde vor mai găsi norod orb să-l jupoaie de piele".

În încheierea prefeţei sale, traducătorul prezintă un program politic de remediere a stărilor de lucruri de la

www.dacoromanica.ro

noi, constînd din : încetarea spolierii inumane a ţăranilor, lichidarea viciilor, renunţarea la luxul păgubitor, instruirea şcolară a tuturor locuitorilor ţării, practicarea economiei, buna chivernisire a moşiilor şi dezvoltarea comerţului.

Analiza sub toate aspectele a operei golesciene, ca şi a prefeţei amintite duce la concluzia că traducătorul capitolului al IX-lea din cartea lui Thomas Thornton nu poate fi în nici un caz Dinicu Golescu.

Între tălmăcitorul anonim şi Golescu există vădite deosebiri. Astfel, prefaţatorul se prezintă ca fiind de extracţie umilă, din părinţi „cutrupiţi de adîncul întunerec", desigur ţărani neştiutori de carte. Golescu, dimpotrivă, este descendentul unei mari familii boiereşti cu îndelungată tradiţie culturală. Cît priveşte firea, prefaţa ni-l arată pe traducător ca un ins cu reacţii nestăvilite, în vreme ce Dinicu Golescu ne apare ca un om echilibrat şi senin.

Există, bineînţeles, asemănări de ordin ideologic între Dinicu Golescu şi prefaţator, însă ele sînt comune unei întregi categorii de oameni de cultură din epocă : izbitoare sînt aci diferenţele care probează că prefaţa şi traducerea aparţin altcuiva decît lui Dinicu Golescu. Pentru alcătuitorul introducerii şi, deci, al traducerii, puterea bisericească, spirituală, este mai presus decît cea politică : „clirosul bisericesc este vîrful tuturor puterilor asupra celorlalţi lăcuitori". Dar, totodată, el atacă întreaga ierarhie bisericească, începînd cu vlădica (mitropolitul),

www.dacoromanica.ro

întrucît se asociază domnitorului şi boierilor în exploatarea poporului. Dinicu Golescu se referise numai la călugări şi preoţi, primilor scoţîndu-le în evidenţă anumite vicii, lenevia şi rapacitatea, iar celorlalţi, incultura şi spiritul negustoresc.

Anonimul apare ca un xenofob, fiind împotriva clericilor de altă naţionalitate din ţară şi lăudînd pe cei din „neam rumân neaoş". Astfel de accente nu pot fi întîlnite nicăieri în opera lui Dinicu Golescu.

Neîncrederea în domnii pămînteni e o altă trăsătură a gîndirii politice a anonimului. Spre deosebire de acesta, Dinicu Golescu socoteşte ca binevenită urcarea pe tron a voievodului autohton Grigore Ghica, considerînd-o ca una din condiţiile propăşirii patriei.

Uneori prefaţatorul este copleşit de deznădejde, crezînd că „alta nu mai rămîne decît să crape pămîntul şi să ne înghiţă pe toţi de vii". Scrierile lui Golescu se caracterizează continuu printr-un optimism lucid, el nădăjduind că „negreşit va veni vremea în care patria sa să se sămuiască întocmai cu oraşele mari" ce a văzut.

Lexicul şi stilul lui Dinicu Golescu diferă sensibil de cele ale anonimului. La cel din urmă se întîlnesc calificări aspre („cîni de stăpînitori") ; cuvinte cu circulaţie restrînsă (norod „dosădit" [1], „triştea" [2], a nu să mai „ulma" [3]), topică contorsionată („că să rău turbură") ;

[1] Dosădit — chinuit, amărît.

[2] Trişte — soartă.

[3] A ulma — a adulmeca.

www.dacoromanica.ro

ton de predică bisericească („Pune, Doamne! hotar acestui feliu de vieţuire unui neam, ce pre tine te slăveşte în veci, iar de ai săi aleşi este în toate chipurile chinuit fără milostivire, iară de cei străini batjocorit! Întoarce mila ta spre ei, şi dintru aceste ticăloşii îi izbăveşte. Amin").

Amintim, totodată, că Dinicu Golescu cunoştea limba franceză, dar nu se simţea în stare să întreprindă o traducere mai întinsă: aşa se explică de ce l-a îndemnat pe ginerele său, Alexandru Racoviţă, să traducă din franţuzeşte în greceşte cartea lui M. H. Lemaire, pe care el, apoi, a transpus-o în româneşte şi a inclus-o în *Adunare de pilde bisericeşti şi filosofeşti.*

Diferenţele de ordin biografic, psihologic, politic, lexical şi gramatical, arătate mai înainte, duc la constatarea că tălmăcitorul anonim al lui Thomas Thornton este un cleric de treaptă inferioară, preot sau călugăr, întrucît se dovedeşte iniţiat în practicile cinului preoţesc, foloseşte un limbaj de cazanie şi, mai ales, rămîne cu o viziune politică tipic bisericească despre organizarea statului feudal. Deocamdată este de presupus că anonimul, care din motive politice nu a vrut să-şi destăinuie numele, a trăit în preajma episcopului Buzăului, Gherasim, elogiat şi dat ca exemplu de prelat cinstit în prefaţa traducerii sale.

www.dacoromanica.ro

REPREZENTANT DE SEAMĂ AL ILUMINISMULUI ROMÂNESC

Evoluția lui Dinicu Golescu de la mentalitatea tipic feudală, precumpănitoare în tinerețe, pînă la o concepție veritabil demofilă este rezultatul unui proces complex, explicabil printr-un șir întreg de factori, și anume : tradițiile patriotice și umanitariste din familia sa ; instrucția școlară primită la Academia grecească din București — știut fiind faptul că filosofia iluministă s-a transmis în Țara Românească, într-o formă incipientă, prin filieră greacă ; lecturile lui ulterioare ; circulația pe teritoriul nostru a operelor unor reprezentanți de seamă ai iluminismului francez ; atitudinea lui față de mișcarea revoluționară a lui Tudor Vladimirescu și, în sfîrșit, contactul direct cu realitățile sociale din țările occidentale aflate, la începutul veacului trecut, într-un grad superior de dezvoltare capitalistă. Numai totalitatea acestor premise, apreciate în corelația lor dialectică, poate oferi o interpretare științifică a gîndirii filosofice a lui Dinicu Golescu, poate explica existența ideilor iluministe, prezente nu numai în jurnalul său de călătorie, ci — cum s-a relevat — și în prefețele și originalele note care însoțesc

www.dacoromanica.ro

toate traducerile sale imprimate în anii 1826—1827. Pe aceeaşi bază devine posibilă şi sesizarea particularităţilor iluminismului golescian.

Programul, expus în scrierile sale, uneori complet, alteori doar schiţat, este menit, în concepţia autorului, să înlesnească progresul în toate domeniile vieţii economice şi sociale ; negoţ slobod, dezvoltarea fabricilor prin stimularea proprietarilor de către stat, valorificarea bogăţiilor subterane, prelucrarea materiei prime în ţară, agricultură raţională, dezvoltarea căilor de comunicaţie terestre şi fluviale, reforma agrară, impozit proporţional cu veniturile, secularizarea averilor mînăstireşti, înmulţirea şcolilor, deschiderea unor instituţii de învăţămînt superior pentru formarea în ţară a doctorilor şi inginerilor, întemeierea unei societăţi pentru traducerea cărţilor din limbi străine şi pentru alcătuirea unor lexicoane, fondarea de teatre în limba naţională, crearea de spitale, reînfiinţarea armatei naţionale, îndepărtarea luxului etc.

Dinicu Golescu nu a putut, precum se poate observa din obiectivele programatice, să indice, pentru curmarea răului social, o cale radicală, ce ar fi putut duce la schimbarea relaţiilor de producţie bazate pe munca de clacă şi la împroprietărirea ţăranilor. El crede că starea clăcaşilor se va îmbunătăţi prin reforme iniţiate de boieri luminaţi şi generoşi. Aşa se explică îndemnul adresat confraţilor săi de clasă, „care trebuie să se îmbrace în haina milostivirii, a unirii şi a virtuţii".

www.dacoromanica.ro

Se constată o oarecare nepotrivire între modul cum sînt scoase la iveală tarele feudalismului românesc şi programul înfăţişat. Ea rezultă din nivelul dezvoltării sociale de atunci — clasa boierească era la noi încă puternic dominantă, burghezia era slab dezvoltată, fiind alcătuită numai din elemente negustoreşti — la care se adaugă influenţa concomitentă a iluminismului francez şi a celui moderat wolffian în formarea ideologică a lui Dinicu Golescu. Alt aspect al caracterului specific al iluminismului golescian îl reprezintă propagarea ideii unirii celor patru „sisteme", boierimea, clerul, negustorimea şi norodul. Invocarea divinităţii, care ar avea puterea să prefacă „inimile cele rele în milostivire, pe cele nesăţioase de cîştigul banilor — în darnice şi pe cele stăpînite de rele năravuri — în virtute", reprezintă o altă trăsătură contradictorie a gîndirii sale politice.

Ceea ce particularizează iluminismul lui Dinicu Golescu este caracterul său practic : din filosofia iluministă el nu a reţinut partea teoretică, speculativă (ontologia — teoria existenţei — şi gnoseologia — teoria cunoaşterii), ci s-a îndreptat cu stăruinţă spre laturile ei care aveau ca obiect dezvoltarea şi organizarea societăţii.

Dată fiind dependenţa ţării de imperiul otoman, el devine aprig propagator al ideii de eliberare naţională.

Dinicu Golescu s-a străduit însuşi să aplice ideile profesate, devenind un iluminist militant. După întoarcerea sa în ţară, a contribuit, mai cu seamă pe tărîm cultural, la progresul societăţii româneşti.

www.dacoromanica.ro

În acțiunile sale, a atras o serie de boieri luminați și de cărturari entuziaști. Dintre aceștia, Eliade Rădulescu și Stanciu Căpățineanu sînt cei ce au fost hotărîți să-i continue programul prestînd în acest scop un jurămînt solemn în altarul bisericii din Goleşti, prin care se angajau să propage și să împlinească „condițiunile sau articolele" din statutul *Societății literare*.

La realizarea ideilor lui au contribuit și proprii-i feciori — Ștefan, Nicolae, Alexandru și Radu — de a căror educație în spirit iluminist s-a ocupat îndeaproape. În dorința de a fi cît mai folositori țării, le indică, prin testament, drumul de urmat: „unul (trebuia) să învețe dohtoria, altul mathimatica, și doi prăvilile i orînduiala ostășească și, cînd patria va avea orînduială dă ostași regulați, atunci acești doi să slujească patrii[i] și chiar cu sîngele lor". Toți frații Goleşti vor participa activ la revoluția din 1848, iar doi dintre ei, Nicolae și Radu, potrivit dorințelor tatălui, vor îmbrățișa cariera armelor. Alexandru Golescu (Albul), amintindu-și de îndemnurile părintelui său, mărturisea mai tîrziu: „spiritul meu mă readuce lîngă tatăl meu. Văd pe tata; el își plînge patria, dar, mulțumit de sine, îmi arată cu mîndrie urmele-i, pe care trebuie să merg. Da, nobil și generos părinte, voi încerca să te imit... vreau să mă urască boierii, acești josnici linguşitori, și vreau să fiu iubit de sărmanii și cinstiții țărani".

Ca scriitor, Dinicu Golescu rămîne autorul celei mai originale și atractive cărți de proză din epoca literaturii

www.dacoromanica.ro

iluministe româneşti (1780—1830), *Însemnare a călătoriii mele*, în jurul căreia s-a organizat, în veacul trecut, o adevărată conspiraţie a tăcerii, ea neputînd fi retipărită decît după mai bine de opt decenii, în 1910, de Nerva Hodoş, nevoit să folosească, pentru editare, mijloace băneşti personale.

Prin memorialul său de călătorie, a îmbogăţit limba noastră literară cu aproximativ 240 de cuvinte noi din diverse domenii, cuvinte care s-au statornicit în vorbirea de toate zilele, căpătînd o mare circulaţie. Dintre acestea, amintim : academie, bibliotecă, club, doctor, estetică, fabrică, gazetă etc.

Întreaga lui activitate scriitoricească şi de militant pe tărîm politic şi cultural îl arată pe Dinicu Golescu ca patriot înflăcărat. El a luptat, îndeosebi în ultimii ani ai vieţii, cu toate mijloacele, pentru progresul ţării, pe care o dorea liberă de jugul otoman. Adînc înrîurit de filosofia iluministă, a ridicat vocea, primul în România, în favoarea iobagilor năpăstuiţi, făcînd, după expresia lui Pompiliu Eliade, „să se coboare dragostea pentru ţărani de pe buze în inimi". Generos, raţional, înţelept, a izbutit să-şi revizuiască ideile şi atitudinea, realizînd un adevărat triumf asupra egoismului clasei sale. Receptiv la tot ce era nou în domeniul economic, politic şi cultural, a selectat din Apus tot ce considera necesar şi potrivit pentru ca ţara sa să se bucure de binefacerile civilizaţiei. Spirit critic prin excelenţă, a scos la iveală viciile propriei sale clase, discutîndu-le în faţa „tribunalului raţiunii".

www.dacoromanica.ro

Complexa sa personalitate degajă un echilibru de factură clasică ; inepuizabila lui energie se desfăşoară numai ca ideea să fie una cu fapta. Cu aceste calităţi, el îşi domină epoca, polarizînd în juru-i energii pe care le dirijează spre ţeluri înalte.

Prin tot ce a înfăptuit, Dinicu Golescu a contribuit la pregătirea spiritelor pentru revoluţia burghezo-democratică de la 1848. El poate fi considerat, pe bună dreptate, un precursor al ideologilor patruzecioptişti moderaţi.

www.dacoromanica.ro

§ EDIŢII : Radovici din Goleşti, Constandin — *Însemnare a călătoriii mele..... făcută în anul 1824, 1825, 1826.* La Buda. În Crăiasca Tipografie a Universităţei Ungare, 1826 ; Golescu Constantin (Dinicu) — *Însemnare a călătoriei mele făcută în anul 1824, 1825, 1826.* Tipărită din nou şi însoţită de o introducere de Nerva Hodoş, Bucureşti, 1910 ; Golescu Constantin — *Însemnare a călătorii[i] mele făcută în anul 1824, 1825, 1826.* Ediţie populară. Cu prefaţă de Nerva Hodoş, Bucureşti, 1911. Biblioteca populară Socec, nr. 108—110 ; Golescu Constantin — *Însemnare a călătoriei mele în anii 1824, 1825, 1826.* Cu o prefaţă de Petre V. Haneş, Bucureşti, 1915 ; Golescu C. — *Călătorii.* Publicată de Petre V. Haneş. Bucureşti, [1934], (Literatura clasică românească) ; Golescu Dinicu — *Însemnări din călătorie,* Bucureşti, [f.a.], (Pagini alese din scriitorii români nr. 75) ; Golescu Constantin — *Însemnare a călătoriei mele făcută în anul 1824, 1825 1826.* Ediţie îngrijită de Ion Pillat. Bucureşti, [f.a.], (Pagini alese. Serie nouă, nr. 31—32) ; Golescu Dinicu — *Însemnare a călătoriei mele... făcută în anul 1824, 1825, 1826.* Ediţie îngrijită de Panaitescu — Perpessicius. [Bucureşti], Editura de Stat pentru Literatură şi Artă [1952], (Biblioteca pentru toţi) ; Golescu Dinicu — *Însemnare a călătoriei mele,* [Bucureşti], Editura Tineretului, 1955, (Biblioteca şcolarului), [Prefaţă de Savin Bratu] ; Golescu Dinicu — *Însemnare a călătoriii mele făcută în anul 1824, 1825, 1826,* [Bucureşti] Editura Tineretului, [1963], (Biblioteca şcolarului), Ediţie îngrijită şi prefaţată de

www.dacoromanica.ro

G. Pienescu ; Golescu Dinicu — *Însemnare a călătoriii mele*, [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1964, (Biblioteca pentru toţi). Ediţie îngrijită, prefaţă şi tabel cronologic de Gh. Popp ; Golescu Constantin... din — *Adunare de pilde bisericeşti şi filosofeşti, de întîmplări vrednice de mirare....., de fapte istoriceşti şi anecdote tălmăcite de pre limba grecească în cea românească de* .....La Buda, În Crăiasca Tipografie a Universităţei Ungare, 1826 ; Radovici din Goleşti, Constandin — *Adunare de tractaturile ce s-au urmat între prea puternica împărăţie a Rusiii şi nalta Poartă, însă acelea numai care ţînt pe seama Principaturilor Valahiii şi Moldaviii*..... La Buda, 1826 ; Vamva Neofit — *Elementuri de filosofie morală. Pentru iubitoarea de învăţătură tinerime a grecilor..... tălmăcite* de Constantin Radoviciŭ dintre Goleşti, Bucureşti, 1827.

§ STUDII. DOCUMENTE. ARTICOLE : Bariţiu G. — *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*, 1844, nr. 36 ; Bănescu Nicolae — *Viaţa şi scrierile marelui vornic Iordache Golescu. Bucăţi alese din ineditele sale.* Vălenii de Munte, 1910 ; Bănescu Nicolae — *„Academia" grecească din Bucureşti şi Şcoala lui Gheorghe Lazăr*, Cluj, 1925 ; Bănescu Nicolae — *Marele vornic Iordache Golescu*, Bucureşti [1935], (Cunoştinţe folositoare : seria C. Din lumea largă, nr. 56) ; Bănescu Nicolae — *Diata lui Dinicu Golescu*, în *Neamul românesc literar*, nr. 39—40 din 1910 ; Bengesco Georges — *Une famille de boyards lettrés roumains au dix-neuvième siècle. Les Golesco*, Paris, Plon — Nourrit, 1922 ; Bengescu Gh. — *Despre activitatea literară a unor membri ai familiei Golescu în cursul secolului al XIX-lea.* (Academia română. Discursuri de recepţiune LII), Bucureşti, 1923 ; Bogdan-Duică, G. — *Din vremea lui Constantin Golescu*, în revista *Cultura românilor*, nr. 6 din 1915 ; Călinescu G. — *Dinicu Golescu*, în *Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor*, nr. 4 din 1960 ; Camariano Ariadna — *Spiritul filosofic şi revoluţionar francez combătut de Patriarhia ecumenică şi Sublima Poartă*, extras din *Cercetări literare* nr. 4, Bucureşti, Monitorul Oficial, Imprimeria Naţională, 1941 ; Cristea Marina — *Primul ziar ro-*

www.dacoromanica.ro

mânesc : Fama Lipschii, în *Gazeta literară,* nr. 5 (691) din 3 februarie 1966 ; *Documente privind Istoria României. Răscoala din 1821,* vol. II, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1959 ; Draeger W. — *Bemerkungen zu den Landernamen in den Schriften Constantin (Dinicu) Golescu,* în *Omagiu lui Iorgu Iordan,* Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1958. *(Observaţii asupra numelor de ţări în scrierile lui Constantin (Dinicu) Golescu) ;* Eliade Pompiliu — *Histoire de l'esprit public en Roumanie au dix-neuvième siècle,* tome premier, Paris, 1905 ; Erbiceanu C. — *Cronicarii greci carii au scris despre români în epoca fanariotă,* Bucureşti, 1888 ; Filitti Ioan, C. — *Frământările politice şi sociale în Principatele Române de la 1821 la 1828,* Bucureşti, 1932 ; Fotino George — *Casa din Goleşti,* (Biblioteca Cooperaţiei. Seria I., popularizare. Nr. 16), Bucureşti, 1943 ; Fotino George — *Boierii Goleşti, vol. I—IV,* Bucureşti, 1939 ; Fotino George — *Şcoala din Goleşti* (1826), [Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1966]. (Extras din *Istoria pedagogiei româneşti,* vol. II, apărută în Editura didactică şi pedagogică, 1966) ; Gheorghiu Nicolae Anastase — *Un preot bănăţean, Mihail Popovici, la Muntele Athos şi locurile sfinte în 1766,* în *Cercetări literare,* vol. I., Bucureşti, 1934 ; Haneş Petre V. — *Un călător englez despre români. O scriere englezească despre Principatele Române, tradusă în româneşte de Constantin Golescu,* Editura Librăriei Alcalay, 1920 ; Hurmuzachi — *Documente,* vol. XIX, partea I, Bucureşti, 1922 ; Iorga Nicolae — *Călătoriile în Rusia ale preotului bănăţean Mihail Popovici* (1770—[177]1.), Arad, 1901 ; Iorga Nicolae — *Goleştii şi alţi elevi ai lui Töpffer în Geneva,* Bucureşti, 1925 ; Iorga Nicolae — *Istoria învăţământului românesc,* Bucureşti, 1928 ; Iorga Nicolae — *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688—1821),* vol. II., Bucureşti, 1901 ; Iorga Nicolae — *Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea, de la 1821 înainte,* vol. I. *(Epoca lui Asachi şi Eliad),* 1821—1840, Bucureşti, 1907 ; Iorga Nicolae — *Un boier oltean la Karlsbad în*

www.dacoromanica.ro

1796—1797. Călătoria lui Barbu Ştirbei în Apus (Extras din Analele Academiei Române, seria II, Tom XXIX, Memoriile secţiei istorice), Bucureşti, 1906 ; Isopescu Claudio — *Il viaggiatore Dinicu Golescu in Italia. (L'Europa Orientale,* an XII, 1932 ; *Istoria gîndirii sociale şi filosofice în România,* Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1964 ; Lahovari Grigorie Ioan — *Călătoria marelui logofăt Dudescu în străinătate la anul 1812,* Bucureşti, 1903 ; Marcu Alexandru — *Un altro viaggiatore rumeno in Italia : Dinicu Golescu, 1824, Il giornale di politica e di letteratura,* an VIII, fasc. VIII, 1932 ; *Manuscrisul românesc nr. 4576,* f. 2, Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România ; *Muzeu [l] naţional,* I, 1836 ; Nicolaescu Aurel — *Observaţii asupra neologismelor din Insemnare a călătoriei mele a lui Dinicu Golescu,* în *Contribuţii la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea,* vol. II, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1958 ; *Primii noştri dramaturgi,* Editura de stat pentru literatură şi artă, Bucureşti, 1956 ; Olănescu D. C. — *Teatrul la români,* partea a II, Bucureşti, 1898 ; Perpessicius — *La centenarul călătoriei lui Dinicu Golescu,* în *Menţiuni critice,* I, Bucureşti, 1928 ; Perpessicius — *Ailvagen şi vapor la Dinicu Golescu,* în *Menţiuni critice,* III, Bucureşti, 1936 ; Piru Al. — *Literatura română veche,* Editura pentru literatură, ediţia II, Bucureşti, 1962 ; Piru Al. — *Literatura română premodernă,* Editura pentru literatură, Bucureşti, 1964 ; Pîcle Constantin — *Dinicu Golescu. Personalitatea lui culturală,* în *Universul literar,* XLV ; Popovici Dimitrie — *La Littérature Roumaine à l'Epoque des Lumières,* Sibiu, 1945 ; Puşcariu Sextil — *Dinicu Golescu şi epoca sa,* în *Societatea de mîine,* VII, 1939 ; Rădulescu I. Eliade — *Echilibrul între antiteze sau Spiritul şi materia,* ediţia Petre V. Haneş, vol. I, Bucureşti, 1916 ; Rădulescu Eliade Ion — *Mémoires sur l'histoire de la régéneration roumaine ou sur les événements de 1858 accomplis en Valachie,* Paris, 1851 ; Simionescu Dan — *Isopescu Claudio. Il viaggiatore Dinicu Golescu in Italia,* recenzie, în *Revista istorică română,* III ; *Stăncescu*

www.dacoromanica.ro

Mihail — *Disertație asupra lui Constantin (Dinicu) Golescu.* Conferință ținută cu ocazia centenarului morții lui Golescu. (Prietenii istoriei literare, vol. I, București, [1931]) ; Șărcăleanu C. (C. Stere) — *Europa pentru un călător român din 1825,* în *Viața românească,* vol. XIX, 1910, și în vol. *In literatură,* Iași, 1921 ; Teleor D. — *Figuri mari : M. Kogălniceanu, Logofătul Tăut, Antim Ivireanul, Costache Negri, Dinicu Golescu,* Minerva, București, 1915 ; Thornton Thomas — *Starea de acum din oblăduirea geograficească, orășenească și politicească a Principaturilor Valahiei și al Moldaviei...,* tălmăcită în limba romanească..., Buda, 1826 ; Urechia V. A. — *Istoria școalelor de la 1800—1864,* tom. IV, Imprimeria Statului, București, 1901 ; Vîrtosu Emil, *Iordache Golescu și întîmplările anului 1821,* în *Viața Românească,* nr. 9—10 din 1930.

www.dacoromanica.ro

CUPRINS

Strămoșii. Părinții. Frații	5
Dinicu Golescu — mare dregător al Țării Românești	18
Călător prin „Evropa“	38
„Condeiele nu vor mai fi uscate“	57
Școala „slobodă“ din Goleşti	73
A doua *Societate literară*	95
Dinicu Golescu și englezul Thomas Thornton	108
Reprezentant de seamă al iluminismului românesc	115
Bibliografie	129

www.dacoromanica.ro

Ivașcu
vel vornicul
Golescu.
(Reprodus
după
G.I. Ionescu-Gion,
Istoria
Bucurescilor,
București, 1899.)

www.dacoromanica.ro

Jupînița Vișa a lui Stroe Leurdeanul. (Reprodus după G.I. Ionnescu-Gion, **Istoria Bucurescilor,** București, 1899.)

Stroe Leurdeanul. (Reprodus după G.I. Ionnescu-Gion, **Istoria Bucurescilor,** București, 1899.)

www.dacoromanica.ro

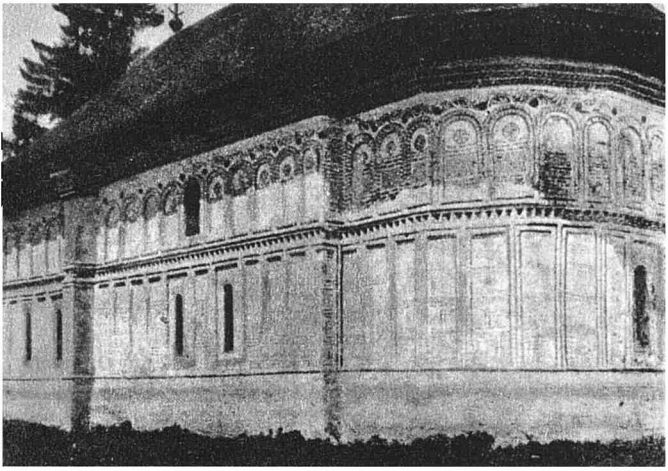

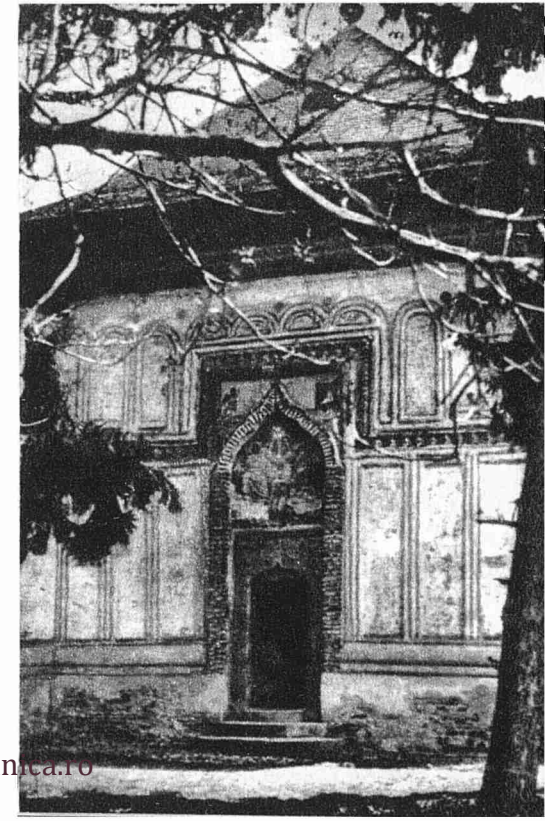

Biserica de la Curtea Goleştilor, Dreapta, intrare. Stînga, faţadă laterală. (Reprodus după Grigore Ionescu, *Istoria arhitecturii româneşti*, Bucureşti, 1937.)

www.dacoromanica.ro

Casa din Goleşti. Văzută de pictorul N. Grant.
(Tablou în ulei.
Reprodus după George Fotino, *Boierii Goleşti*, Bucureşti, 1939.)

www.dacoromanica.ro

Marele ban Radu Golescu şi fiul său Gheorghe (Iordache). După un portret al timpului, cca. 1800. (Reprodus după Georges Bengesco, **Les Golesco,** Paris, f.a).

www.dacoromanica.ro

Iordache Golescu. (Reprodus după Nicolae Bănescu, **Viața și scrierile marelui vornic Iordache Golescu**, Vălenii de Munte, 1910.)

www.dacoromanica.ro

Dinicu Golescu.
(Reprodus după Emil Vîrtosu, **Palatul regal**, București, 1937.)

www.dacoromanica.ro

Zoe C. Golescu.
(Văzută pe la 1820,
tablou în ulei.)

www.dacoromanica.ro

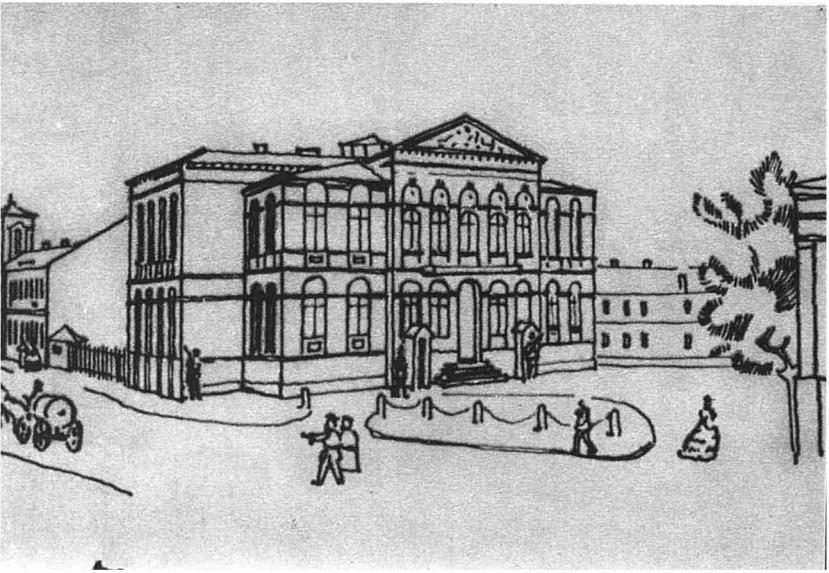

Casa fostă a marelui logofăt Dinicu Golescu de pe Calea Victoriei din București (se găsea pe locul aripii dinspre biserica Creţulescu a actualului Palat al Republicii; după o litografie de I.R. Huber datată 1866. *Reprodus după Grigore* Ionescu, **Istoria arhitecturii în România,** vol. II, București, Editura Academiei R.S.R., 1965).

www.dacoromanica.ro

Ștefan C. Golescu. (Reprodus după George Fotino, **Boierii Golești,** București, 1939.)

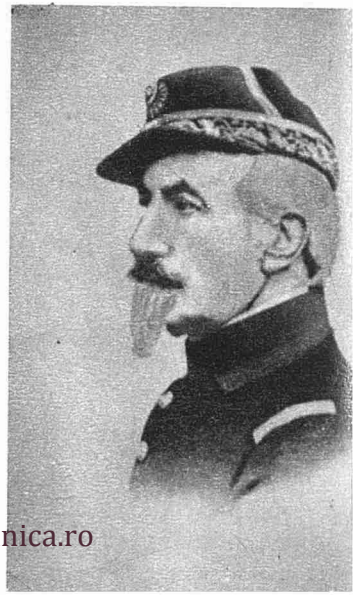

Nicolae C. Golescu. (Reprodus după George Fotino. **Boierii Golești,** București 1939.)

www.dacoromanica.ro

Ana Racoviță, născută Golescu, fiica lui Dinicu. (Reprodus după George Fotino. **Boierii Golești,** Buc.. 1939.)

www.dacoromanica.ro

ДОВМИЛРО

АКЪЛЪТОРІЙ МѢЛЪ

КОНСТАНДИН РАДОВИЧЙ

ДИНГОЛЕЩЙ

ФЪКЪТЪ

Л ЛѢТА 1824. 1825. 1826.

Reise-Beschreibung von Konst. Golesti.

Л А БУДА

Л Кралска Типографїй а Оуниверсітатий Оунгар

1826.

Însemnare a călătorii mele Constandin Radovici din Goleşti, făcută în anul 1824, 1825, 1826. Buda, 1826. (Pagina de titlu.)

www.dacoromanica.ro

АДУНАРЕ
ДЕ ПИЛДЕ
БИСЕРИЧЕЩИ ШИ ФИЛОСОФЕЩИ.
Де атжмплъри вредничe де мираре, де бъне гжндирй, шй бъне нерабърй.
Де фапте Историчещи шй Анекдоте
Тълмъчите дъ пре лимба гречеаскъ ын чe романеаскъ
де
КЪНСТАНТИН ДИН ГОЛЕЩЙ
Де ынкепът ын трей пърцй шй дате ын типар.
Moralische Sammlungen aus der Kirchengeschichte, und gemeinnützige Sätze aus der Philosophie.
ЛА БЪДА
Кръяска тыпографиe а Оуниверситатей Оуигнр:
1826.

Adunare de pilde bisericești și filosofești. **Tălmăcite de pre limba grecească în cea românească de Constandin din Golești. Buda, 1826. (Pagina de titlu.)**

www.dacoromanica.ro

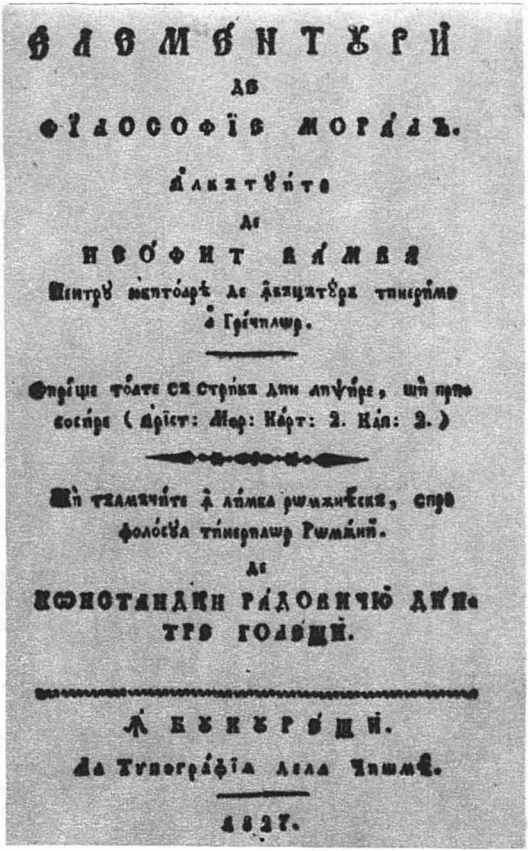
ΣΤΟΙΧΕΙΩΤΑΡΙΙ
ΑΒ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΕΙ ΜΟΡΑΛΕΙ.
ΣΥΝΤΕΘΕΙΤΕ
ΔΕ
ΝΕΟΦΙΤ ΒΑΜΒΑ
Μητροπολιτ Δε Δακιατόρα τηνερίμε
δ Γρέτλιμε.
Σπρέμε τόατε ce στρίκε δπε λπψάρε, ωὴ προ
cοτάρε (Δρέετ: Μορ: Κάρτ: 2. Κάπ: 2.)
Ωὴ τελμάτιτε δ λίμκε ρωμάνεσκε, cπρε
φολόcτλ τίνερίλωρ Ρωμάνῆ.
ΔΕ
ΚΩΝCΤΑΝΔΙΝ ΡΑΔΟΒΙΤΣΙΟ ΔΙΝ ΤΡΓ ΓΟΛΕΣΤΙ.
ΔΕ ΚΟΝΚΡΕΣΙΝ.
Δε Τηπογράφια Λελε Τηπμέ.
1827.

Elementuri de filosofie morală. Alcătuite de Neofit Vamva. Şi tălmăcite în limba românească spre folosul tinerilor români de Constandin Radovici dintre Golesti. Bucureşti, 1827. (Pagina de titlu).

www.dacoromanica.ro

Fama Lipschii. Pentru Dația (frontispiciu).
(Reprodus după *Gazeta literară*, nr. 5/1966)

Curierul rumânesc, 1829 (frontispiciu).

www.dacoromanica.ro

Lei 3,75

EDITURA TINERETULUI

www.dacoromanica.ro